

Tartu Ülikool
Ajaloo ja arheoloogia instituut

Taavi Urb

**EESTI MEREJÕUDUDE OHVITSERIDE
VÄLJAÕPE AASTATEL 1919-1940**

Magistritöö

Juhendaja: dotsent Ago Pajur

Tartu 2014

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
I peatükk: väljaõppesüsteemi loomine	9
II peatükk: väljaõppesüsteemi areng	24
III peatükk: paus ohvitseride koolitamises ja ohvitseride väljaõppe ümberkorraldamine	35
Kokkuvõte	48
Kasutatud allikad ja kirjandus	50
Summary	54
Lisad	56
Lisa 1: mereväeohvitseride I lend 1919-1921	57
Lisa 2: Mereväe Kadettide Kooli mehaanikajaoskond 1920-1923	59
Lisa 3: mereväeohvitseride II lend 1921-1924	60
Lisa 4: mereväeohvitseride III lend 1925-1928	62
Lisa 6: mereväeohvitseride IV lend 1938-1940	66
Lisa 8: õppekavad võrdluses	72
Lisa 9: mereväeohvitseride kursused arvudes	74
Lisa 10: ajajoon	75
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ..	76

Sissejuhatus

Käesoleval aastal lõpetab Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste Kõrgema Sõjakooli esimene mereväe põhikursus. Mul on olnud au olla selle kursuse ülem kursuse avamisest alates. Tegemist on ajaloolise hetkega, sest eelmine lend mereväehvitseride lõpetas Eestis 63 aastat tagasi, aastal 1940. Kursust ette valmistades ja läbi viies tekkiski huvi küsimuse vastu, kuidas seda varem tehti.

Oma magistritöös uurin ma mereväe ohvitseride väljaõpet Eestis aastatel 1919-1940: väljaõppesüsteemi loomist, väljaõppe korraldust ja väljaõppesüsteemi arengut. Minu algne kavatsus oli keskenduda õppekavadele: nende koostamise põhimõtetele ja õppekavade arendamisele, kuid töö käigus selgus, et sellekohased materjalid on liiga napid. Seepärast olen sunnitud piirduma eelkõige väljaõppe korraldusliku küljega. Intrigeeriv teema oleks väljaõppe kvaliteet: õppurite õppetöös edasijõudmise korrelatsioon edasise karjääriga. Kahjuks ei ole selles vallas võimalik teha kaugeleulatuvaid järeldusi, sest ükski mereväe ohvitseride lend tervikuna ei jõudnud oma karjääri loomuliku lõpuni. Heade hinnetega lõpetanute esmane karjäär oli küll kiirem, aga seda toetas tolelaegne süsteem, mis lisas hea tulemusega lõpetanutele auastmevanust.

Oma uurimistöös keskendun mereväehvitseride väeliigispetsiifilisele esimese taseme väljaõppele. Merekindluste ohvitseride koolitamine Sõjakooli jalaväe- ja suurtükiväeklassides jääb fookusest välja. Samuti jäävad uurimusest välja erialased ja muud täiendkoolitused pärast ohvitserikutse omandamist. Aastatel 1921-1925 korraldatud rahuaegsed mereväehvitseride kursused jäävad fookuse sisse, sest tegemist oli järeleaitamiskursusega sõja ajal kiirendatud korras ohvitseriks ülendatutele, mis viis nad rahuaja ohvitseridelt nõutavale tasemele.

Olen oma magistritöö jaotanud kolmeks küll kronoloogiliselt üksteisele järgnevaks, aga osaliselt kattuvaks peatükiks. Esimeses peatükis „Väljaõppesüsteemi loomine“ käsitlen Merejõudude esimest katsut ohvitseride väljaõppe käivitamiseks Sõjalaevastiku Eriteadlaste Koolis, esimese mereväehvitseride lennu õpinguid Sõjakoolis ja Mereväe Kadettide Koolis ning Mereväe Kadettide Kooli ja Tallinna tehnikumi koostööna läbi viidud ja ainsaks jäänud insenermehaanikute kursust. Samuti kajastan selles peatükis aastatel 1921-1925 toimunud mereväehvitseride rahuaegset kursust. Kuigi viimane kursus jääb sellest ajast osaliselt välja, hõlmab peatükk peamiselt perioodi aastatel 1919-1923. Tegemist on väga dünaamilise ajaga, mil toimus mereväehvitseride väljaõppe käivitamine sõja ajal ja selle üleviimine rahuaja tingimustele. Sellepärast sobib ka mereväehvitseride rahuaegne kursus just sellesse peatükki, sest eriti kursuse algus toimus eksperimenteerimise tähe all ja õppetööd korraldati selle käigus jooksvalt ümber.

Teises peatükis „Väljaõppesüsteemi areng“ kajastan II ja III mereväehvitseride lendu aastatel 1921-1928. Sel ajal jätkus väljaõppesüsteemi kohanemine rahuaja tingimustega ja järjepidev areng. Sellesse perioodi jääb Mereväe Kadettide Kooli

likvideerimine ja mereväeohvitseride väljaõppe viimine Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustesse.

Kolmandas peatükis „Paus mereväeohvitseride koolitamises ja ohvitseride väljaõppe ümberkorraldamine aastatel 1928-1940“ kajastan ohvitserideväljaõppe ümberkorraldamist ja viimaseks jäänud mereväeohvitseride lennu õpinguid aastatel 1938-1940. Aastatel 1929-1937 Sõjakoolis mereväeohvitseri ei koolitatud. Sel ajal õnnestus Merejõududel koolitada kaks ohvitseri Soomes ja kaks oma jõududega. Samas peatükis võtan kokku mereväeohvitseride väljaõppe olukorra 1940. aastal ja tulevikuplaanid.

Eesti Kaitseväest ja mereväest aastatel 1918-1940 on päris palju kirjutatud ja uuritud on ka mereväeohvitseride väljaõpet, kuid seda on seni tehtud üksikute kursuste kaupa ja puudub neid kõiki hõlmav ülevaade. Eesti kaitsepoliitika kujunemist, aga ka väljaõppesüsteemi arengut aastatel 1918-1934 tutvustab Ago Pajur oma uurimuses „Eesti riigikaitsepoliitika aastal 1918-1934“¹. Mereväeohvitseride väljaõpe on seal küll vaevalt mainitud kõrvalteema. Kõige põhjalikumalt on Eesti julgeolekupoliitikast ja Kaitseväe arengust aastatel 1928-1940 kirjutatud koguteose „Sõja ja rahu vahel“ esimeses osas.² Koguteose teine osa³ võtab vaatluse alla Kaitseväe tegevuse ja likvideerimise aastatel 1940-1941.

Kõige parema ülevaate mereväe arengust aastatel 1918-1940 saab minu hinnangul varem Eesti Meremuuseumis, aga praegu mereväes töötava Reet Naberi raamatust „Eesti Merejõudude juhatajad 1918-1940“.⁴ Ohvitseride väljaõpe on selles raamatus küll vaid kõrvalteemaks ja kajastub ainult niivõrd, kuivõrd üks või teine Merejõudude juhataja sellega kas siis õpetaja või õpilase rollis tegemist tegi. Reet Naberi eriliseks lemmikuks on olnud Johan Pitka, kelle põhjalik elulugu ilmus aastal 2012.⁵ Sel aastal ilmus tema eestvedamisel taastatud mereväe arengut tutvustava raamatu „Jälle kaksikümmend aastat mereväge. Ülevaateid ja meenutusi“ esimene osa.⁶ Ta on mulle käesoleva uurimuse juures suureks abiks olnud. Siinkohal talle selle eest suur tänu.

Hiljuti on huvitavaid artikleid ilmunud Eesti Meremuuseumi teaduri Arto Olli sulest. Peamiselt on ta uurinud laevastiku arengut esimestel aastatel pärast Vabadussõda, aga ka mereväeohvitseride väljaõpet.⁷

---

¹Pajur, Ago. Eesti riigikaitsepoliitika aastal 1918-1934 – *Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost* 2. Tartu: Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv 1999

²Sõja ja rahu vahel. I köide. Eesti julgeolekupoliitika 1940. aastani. MTÜ S-Keskus 2004

³Sõja ja rahu vahel. II köide. Esimene punane aasta. Okupeeritud Eesti julgeolekupoliitiline olukord sõja alguseni. MTÜ S-Keskus 2010

⁴Naber, Reet. Eesti Merejõudude juhatajad 1918-1940. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja AS Kirjastus ELMATAR 2004

⁵Naber, Reet. Johan Pitka. Ausa tahtega isamaa heaks! Tallinn: TEA kirjastus 2012

⁶Jälle kaksikümmend aastat mereväge. Ülevaateid ja meenutusi. Esimene raamat. OÜ Ermecol 2014

⁷Oll, Arto. Eesti sõjalaevastiku olukord ja võimalikud relvahanked Suurbritanniast aastail 1920-1921 – *Eesti sõjaajaloo aastaraamat* 2 (8) 2012, lk 205-234; Oll, Arto. Eesti laevastiku areng Johannes Hermi merejõudude juhatajaks olemise perioodil 1919-1925 – *Läänemeri vabadussõjast teise maailmasõjani. Ajalookonverents 8. septembril 2012 Tallinnas*. Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum ja Eesti Akadeemilise Sõjaajaloo Selts 2012, lk 12-28;

Kaitseväe ohvitserkonda, muuhulgas ka ohvitseride väljaõppetaset, Vabadussõjas on kõige põhjalikumalt uurinud Mati Kröönström.⁸ Kuigi ka tema põhitähelepanu keskendub maaväele, tutvustab ta ka olukorda mereväes.

Ohvitseride väljaõpet Sõjakoolis ja Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes on kõige põhjalikumalt uurinud Andres Seene oma 2011. aastal kaitstud doktoritöös „Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919-1940“.⁹ Kuigi tegemist on põhjaliku uurimistööga, on mereväeohvitseride väljaõpe jäänud seal kõrvalteemaks. Pisut põhjalikumalt on käsitletud viimase mereväeohvitseride lennu väljaõpet, ka õppekava, kuid näiteks Mereväe Kadettide Kool esineb ainult joonealustes märkustes. Samal teemal on ta kirjutanud artikleid KVÜÖA toimetiste sarjas ja koguteoses „Juhid ja juhtimine Eesti Vabadussõjas“. Andres Seene on olnud toimetajaks Sõjaväe Tehnikakooli tutvustavale raamatule „Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923/1936-1940“.¹⁰

Mereväeohvitseride väljaõppe temaatikaga on kõige põhjalikumalt tegelenud meremees ja harrastusajaloolane Peedu Sammalsoo. Oma kirjutised on ta seni avaldanud artiklitenä ajalehes/ajakirjas „Meremees“ ja Eesti Meremuuseumi toimetiste sarjas.¹¹ Lisaks sellele on ta olnud üks sarja „Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased“ koostajatest, kirjutanud artikleid silmapaistvate mereväeohvitseride ja merendustegelaste elulugudest ning mereväe algusaegadest.¹² Peatselt on tema sulest ilmumas artikkel põneva elukäiguga I mereväeohvitseride lennu lõpetajast Arved Treumundist.

Oll, Arto. Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna esimene lend ning nende õppesõit Läti ja Poola sadamatesse – *Eesti Meremuuseumi toimetised* 6 2012, lk 116-135

⁸Kröönström, Mati. Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tänapäev 2010; Kröönström, Mati. Eesti sõjaväe juhtivkoosseis Vabadussõjas 1918-1920 – *Juhid ja juhtimine Eesti Vabadussõjas*. KVÜÖA 2010, lk 13-60

⁹Seene, Andres. Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919-1940. Tartu Ülikooli kirjastus 2011

¹⁰Seene, Andres. Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919-1940– *KVÜÖA toimetised* 17. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused 2013, lk 7-80; Seene, Andres 2010. Vabariigi Sõjakooli asutamine ja selle esimese lennu lõpetajad – *Juhid ja juhtimine Eesti Vabadussõjas 1918-1920*. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused 2010, lk 61-106; Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923/1936-1940. Uurimusi, mälestusi ja dokumente. Koostaja Andres Seene - *KVÜÖA toimetised* 6. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused 2006

¹¹Sammaloo, Peedu. Eestlased – mereväeohvitserid – aadlikud – *Meremees nr 8/9* 1997 lk 14, *nr 10/11* 1997 lk 10; Sammaloo, Peedu. Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kool. 80 aastat mereväeohvitseride ettevalmistamisest Eestis. – *Meremees* 7/8 1999, lk 14; Sammaloo, Peedu. Pitka-poisid – *Meremees* 4 2001, lk 28-29; Sammaloo, Peedu. Õppelaev „Wiljandi“ – *Meremees nr 2* 2003 lk 28-29, *nr 3* 2003 lk 28-31; Sammaloo, Peedu. Eestlastest ohvitseride Vene allveelaevastikus aastail 1914-1918 - *Allveelaev ajaloomälestisena. Eesti Meremuuseumi toimetised* 2. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2001, lk 43-57; Sammaloo, Peedu. Eesti mereväe insenermehaanikud aastail 1918-1940 - *Eesti Meremuuseumi toimetised* 6. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2006, lk 32-45

¹²Näiteks Sammaloo, Peedu. Eduard-Johannes Avik - *Meremees nr 1* 2007 lk 32-33, *nr 2* 2007 lk 32-33; Sammaloo, Peedu. Eesti hüdrograafiateenistuse rajaja kolonel Jakob Prei - *Meremees nr 4* 2003, lk 32-33; Sammaloo, Peedu. Ühe meeskonna mehed - *Meremees nr 3* 2007, lk 30-31; Sammaloo, Peedu. Eesti riikliku mereasjanduse algus – *Meremees nr 14* 1993 lk 10, *nr 15* 1993 lk 10, *nr 16* 1993 lk 10, *nr 17* 1993 lk 10, *nr 18* 1993 lk 10, *nr 19* 1993 lk 10, *nr 1* 1994 lk 6, *nr 2/3* 1994 lk 10, *nr 4/5* 1994 lk 14, *nr 6/7* 1994 lk 14

III mereväeohvitseride lennuga (nii õppetöö kui õpilastega) on enim tegelenud varalahkunud Ragnar Kokk.¹³ Ragnar Koka teiseks või isegi peamiseks huviks olid Eesti allveelaevad ja allveelaevnikud. Selles vallas on tema peateoseks 2006. aastal ilmunud varasemaid artikleid¹⁴ kokku võttev raamat „Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud”.¹⁵

Reservohvitseride väljaõppe kohta sain lisaks Andres Seene kirjutistele Merike Jürjo ja Mati Õuna raamatust „Olla väärikas juht kui isamaa vajab”.¹⁶ Ise olen varem uurinud mereväe allohvitseride väljaõpet ja nii mereväekursuste kadettidele kui Kõrgema Sõjakooli kuulajatele meresõjakunsti ja meresõjaajalugu õpetanud Herman Salza meresõjanduslikke vaateid.¹⁷

Eesti ohvitseride karjäärast, saatusest pärast õpinguid on kirjutatud päris palju. Näidetena võib tuua Jüri Uluotsa „Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus“, Jaak Pihlau „Araamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele” ja sarja „Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased”.¹⁸ Tõsi, viimastes kohtasin vähemalt ohvitseride väljaõppe osas mitmeid ebatäpsusi. Jätkusõja ajal Soome mereväes teeninud Eesti kaadri- ja reservohvitseride kohta leidub killukesi Heino Relviku raamatus „Mereväe soomepoisid“ ning Evald Uustalu ja Rein Moora raamatus „Soomepoisid. Ülevaade eesti vabatahtlike liikumisest ja sõjateest Soomes ja kodumaal Teise maailmasõja ajal”.¹⁹ Punaarmee 22. laskurkorpusesse jõudnud ohvitseridest on Tiit Noormets, Toe Nõmm, Hanno Ojalo ja teised kirjutanud raamatus „Korpusepoisid: Eesti sõjamehed 22. eesti territoriaalkorpuses ja 8. eesti laskurkorpuses Teises maailmasõjas aastatel 1940-45”.²⁰ Neile raamatutele leidsin tänuväärset lisa Eesti Sõjamuuseumi andmebaasist „Eesti ohvitserid 1918-1940”.²¹

1939. aastal tutvustati ajakirjas „Merendus“ vastselt Merejõudude juhatajaks tõusnud Johannes Santpanki ja Merejõude Staabi ülemaks tõusnud Bruno Linnebergi

¹³ Kokk, Ragnar. Eesti mereväeohvitseride III lend, 1928. *Eesti Meremuuseumi toimetised* 3. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2002, lk 37-57; Kokk, Ragnar. Mereväeohvitser Eduard Saar (1905-2011). *Eesti Meremuuseumi toimetised* 6. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2006, lk 56-62

¹⁴ Kokk, Ragnar. Allveelaeva „Lembit” meeskond aastail 1936-1940. *Eesti Meremuuseumi toimetised* 4. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2004, lk 62-74; Kokk, Ragnar. Eesti allveelaevade ohvitserkond. *Allveelaev ajaloomälestisena. Eesti Meremuuseumi toimetised* 2. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2001, lk 58-68; Kokk, Ragnar. Eesti allveelaevade meeskondade formeerimine 1933-1940. *Allveelaev ajaloomälestisena. Eesti Meremuuseumi toimetised* 2. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2001, lk 69-80

¹⁵ Kokk, Ragnar. Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud. KVÜÖA ja AS Kirjastus ELMATAR 2006

¹⁶ Jürjo, Merike, Õun, Mati. Olla väärikas juht, kui isamaa vajab. Eesti reservohvitserid 1900-2007. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus 2007

¹⁷ Urb, Taavi. Merejõudude allohvitserid 1920-1939. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool 2007; Urb, Taavi. Admiral Salza meresõjanduslikud vaated – *Sõdur* 5 2013, lk 61-63

¹⁸ Uluots, Jüri. Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus. Tallinn: 1999; Pihlau, Jaak. Araamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele. Tallinn: Umara 2007; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. I osa. Tallinn: Tammiskilp 1998; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. II osa. Tallinn: Sentinel 2002; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. III osa. Tallinn: Sentinel 2003; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased. IV osa. Tallinn: Sentinel 2005

¹⁹ Relvik, Heino. Mereväe soomepoisid. Tallinn 2003; Uustalu, Evald, Moora, Rein. Soomepoisid. Ülevaade eesti vabatahtlike liikumisest ja sõjateest Soomes ja kodumaal Teise maailmasõja ajal. Tallinn: Olion 1993.

²⁰ Korpusepoisid: Eesti sõjamehed 22. eesti territoriaalkorpuses ja 8. eesti laskurkorpuses Teises maailmasõjas aastatel 1940-45. Tallinn: Eesti Akadeemiline Sõjaajaloo Selts ja Sentinel 2007

²¹ Eesti ohvitserid 1918-1940. Eesti Sõjamuuseum, <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>

karjääre. 1940. aastal tutvustati teenistusest lahkunud või väarikate mereväelaste karjääre. 1924. aastal ilmus põhjalik järelehüüe suurtükilaeval Meeme hukkunud nooremleitnant Karl Habermannile.²²

Eesti mereväeohvitserid kas ei ole mälestusi kirjutanud või ei ole neid publitseeritud. Ainsateks eranditeks on Paul Porre meenutused sarjast „Kirjutamata memuaare“²³ ja Arved Lintsi mälestused kogumikust „Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist“²⁴ Mõlemad on üsna napid, pealegi keskendub Paul Porre seal teenistusele pärast kooli lõpetamist, eelkõige aastatel 1939-1940 toimunule. Teatud mõõndustega võib mälestuste hulka liigitada mõned „Sõduris“ ning „Merenduses“ ilmunud artiklid.²⁵

Peamistes sõjanduse ja meresõjanduse alastes ajakirjadest „Sõdur“ ja „Merendus“ on mereväeohvitseride väljaõppest kurvastavalt vähe kirjutatud. Kõige sisukam ja kriitilisem neist on Georg Laguse 1924. aastal ilmunud artikkel „Meie ohvitseride erihariduslised kursused“.²⁶ Samal aastal ilmus talt ülevaade Merejõudude eelmise aasta tegevuse kohta, kus kajastati ka väljaõpet.²⁷ Kaks artiklit ilmus purjekal Viljandi toimunud õppesõidu kohta.²⁸ Lisaks neile ilmusid ajakirjades juba mainitud mälestuskilud ja kaks artiklit viimase mereväeohvitseride lennu lõpetamise puhul.²⁹ Omaette grupi moodustavad 1926. aastal „Sõduris“ ilmunud väljaõppe teemalised artiklid. Sel ajal toimus elav arutelu uute väljaõppemeetodite juurutamise ja ohvitseride väljaõppe ümber kujundamise asjus, kuid neis arutati (ohvitseride) väljaõpet üldiselt ja mereväe spetsiifiliste teemadega ei tegeletud.

Seepärast olen oma uurimuses tuginenud eelkõige Riigiarhiivmaterjalidele, peamiselt fondidele 527 (Merejõudude Staap) 646 (Sõjakool), 649 (Mereväe Kadettide Kool) ja 650 (Sõjavägede Ühendatud Õppeasutused). Merejõudude Staabi fondist uurisin eelkõige kirjavahetust ohvitseride väljaõppe ja õppekavade kohta. Sõjakooli fondist kasutasin eelkõige Sõjakooli ülema päevakäske. Seal on ära toodud kursuste alustamised ja lõpetamised koos kursuslaste nimede ja hinnetega, lektorite nimekirjad ja tunnikavad. Mereväe Kadettide Kooli fond on üsna väike ja selle vaatasin läbi tervikuna. Enamik andmeid Mereväe Kadettide Kooli kohta ning kadettidega toimunud Mereväe Kadettide Kooli eksisteerimise ajal pärinebki sealt. Samuti leidsin sealt 1922. aastal koostatud õppekavad. Mahukast Sõjaväe

²² Merejõudude uued juhid - *Merendus* 5 1939, lk 191; Kaptenmajor Mihkel Kõvamees 25 aastat ohvitserikutses. - *Merendus* 3 1940, lk 117; Tegevteenistusest lahkunuid - *Merendus* 2 1940, lk 64-65; Jürisson, Albert. Meriväe noorem-leitnant Karl Habermann - *Sõdur* 48 1924, lk 13

²³ Lauri, Lembit. Kirjutamata memuaare. Katkendeid kaasaegsete elukroonikast helilindil. Tallinn: Perioodika 1990

²⁴ Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist. Koostaja Valdur Talts. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia 1996

²⁵ Lnb. I. [Linneberg, Kurt]. Lehekülg Meriväe Kadettide Kooli ajaloost - *Sõdur* 31 1924, lk 7-11; J. S. [Santpank, Johannes]. Mälestusi mereväekadettide I lennust - *Merendus* 6 1933, lk 188-189; R. Mälestusi mereväekadettide III lennu päevilt - *Merendus* 6 1933, lk 192-193; Kilde mereväekadettide III lennu päevikust - *Merendus* 6 1933, lk 190-191; Mereväe kadettide kooli I lend 15 aastat ohvitseridena - *Merendus* 6 1936, lk 212-214

²⁶ Lgs [Lagus, Georg]. Meriväe ohvitseride erihariduslised kursused - *Sõdur* 44/45 1924, lk 20

²⁷ Lagus, Georg. Wabariigi sõjalaevastik 1923 a. navigatsiooni ajal - *Sõdur* 4 1924, lk 2-3

²⁸ E. M. [Miido, Evstafi]. Meriväe õppelaevast - *Sõdur* 17 1925, lk 409; Miido, Evstafi. Õppelaev „Viljandi“ - *Merendus* 3 1933, lk 72-75

²⁹ Sõjakooli ohvitseride-mereväeklass laskis välja oma esimese lennu - *Sõdur* 18/19 1940, lk 462-464; Uus lend mereväeohvitseri - *Merendus* 3 1940, lk 115-116

Ühendatud Õppeasutuste fondist vaatasin eelkõige Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käskkirju ja klasside inspektori dokumentatsiooni. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käskkirjadest leiab andmeid kursuste avamise, ja lõpetamise, kadettide kursusele arvamise ja välja arvamise, eksamite määramise ja praktikale lähetamise kohta. Klasside inspektori kirjavahetusest leidsin infot repetitsioonide määramise ja pisut ka õppekavade kohta. Samuti mõned kokkuvõtlikud ettekanded mereväeklassi õppetöö kohta.

Eesti Meremuuseumis säilitatakse III mereväehvitseride lennu ühiselt peetud päevaraamatut,³⁰ mis annab eelkõige sissevaate kadettide õppetöövälisele elule. Minu meelest on tegemist väga huvitava kultuuriajaloolise materjaliga, mis väärib edasist uurimist ja publitseerimist. Samuti on seal IV lennu lõpetanud Heino Kuivjõe kuuluva õppematerjale. Üht-teist on ka digitaliseeritud, näiteks sõjaministri päevakäsud 1920. aastast³¹ ja IV mereväehvitseride lennu õppekava.³² Kahjuks ei õnnestunud mul leida allikaid (näiteks sellekohast kirjavahetust või mustandeid) õppekavade arendamise kohta. Üks uurimislünk on mehaanikute kursus. Tõenäoliselt leidub selle kohta materjali haridusministeeriumi fondis.

---

³⁰ Mereväe kadettide rühma päevaraamat – MM.8217D

³¹ Sõjaministri päevakäsud 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>, 24.04.2014

³² Sõjakooli ohvitserideklassi õppekava. Mereväeklass 1938.-1940. a. Tallinn: Sõjakool 1938. <http://digar.nlib.ee/digar/show.action?id=43212&q=%C3%B5ppekava>, 24.04.2014

I peatükk: väljaõppesüsteemi loomine

Johan Pitka väidab, et tsaaririigi ajal oli eestlastele tee mereväe ohvitserkonda suletud. Sinna pääsesid ainult kõrgemate riigiametnike ja ohvitseride pojad.³³ Laialt on levinud arvamus, et Vene keisririigis võisid mereväeohvitseriks saada ainult aadlikud. See kehtis siiski ainult mereväe kadetikorpus kohta, kuhu tõepoolest võeti vastu ainult aadlikke ja mereväeohvitseride poegi. (Ainuke eestlasest selle kooli lõpetaja on teise põlve mereväeohvitser Peeter Mei.) 1913. aastal avatud gardemariinide klassidesse ja tehniliste erialade ohvitseri koolitanud Imperaator Nikolai I nimelisse mereväe insenermehaanikute kooli võeti õpilasi vastu seisusest hoolimata. Veel üks võimalus mereväe kaadriohvitseriks saada oli pärast vastaval erialal tsiviilkõrgkooli lõpetamist läbida aastane teenistus junkruna. Selle käigus toimus sõjaväeliste erialaainete õppimine ja eksamite sooritamine.³⁴ Peedu Sammalsoo andmetel teenis Eesti merendusinstituutides aastatel 1918-1940 lühemat või pikemat aega 83 Vene mereväe kaadriohvitseri, neist 46 eestlased.³⁵ Üllatavalt suur oli eestlastest allveelaevnike hulk. Peedu Sammalsoo loetleb 21 eesti, 3 saksa ja 2 vene rahvusest Eesti Vabariigi relvajõududes teeninud Vene impeeriumi merejõudude allveelaevastiku ohvitseri.³⁶

Lisatäiendus eestlastest mereväeohvitseridele tuli Esimese maailmasõja ajal, kui elukutselised meremehed, aga ka mittemeremehed, mobiliseeriti ja mereväelipnike kursused läbisid.³⁷ Hea näide selle kohta on mereväekapten Valev Mere (enne eestindamist Vassili Martson) karjäär. 1915. aastal läbis ta mereväelipnike kursused ja teenis seejärel miinitraaleritel. Vabadussõjas tõusis ta suurtükilaeva Lembit vanemohvitseriks. 1920. aastal lõpetas ta Sõjalaevastiku Eriteadlaste Koolinavigatsiooniohvitseride klassi. Alles 1925. aastal lõpetas ta mereväeohvitseride rahuaegsed kursused ja arvati kaadriohvitseriks. 1938. aastal tõusis ta Merejõudude juhatajaks. Sarnase tee tegid läbi teine Merejõudude juhataja mereväekapten Valentin-Martin Grenz, Merejõudude Staabi ülem mereväekapten Rudolf Linnuste ja teised.³⁸

Mingi sõjaväelise väljaõppe said tsiviilmeremehed ka enne sõda. Kuigi 1897. aasta Vene sõjaväeteenistuse seadus vabastas tegevteenistusest kaptenid, kaugesõidutüürimehed ja laevamehhanikud, kes teenisid Vene lippu kandvatel kaubalaevadel, pidid ka nemad läbima lühiajalise sõjalise väljaõppe. Sellise väljaõppe läbis ka hilisem Merejõudude juhataja Johan Pitka. Tema sõjaline väljaõpe piirdus 1899. aastal läbitud 42-päevase reservõppusega. Kuna ta tagavaralipniku eksamit anda ei soovinud, ei omistatud talle tookord ka auastet.³⁹ Aastatel 1918-

³³Pitka, Johan. Eesti meremehed kauba- ja sõjalaevastikus – *Merendus 1* 1933: 3

³⁴Sammalsoo 1997 a: 14; Sammalsoo 2001 a: 47-55

³⁵Sammalsoo 1997 b: 10

³⁶Sammalsoo 2001 a: 55

³⁷sealsamas 44-45

³⁸Naber 2004: 89-90, 105-107; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 03.05.2014

³⁹Naber 2012: 19

1940 teenis erinevates Eesti merendusinstituutides kokku vähemalt 111 endist Vene mereväe reservohvitseri.⁴⁰

Sellest hoolimata oli kvalifitseeritud ohvitseride puudus Vabadussõja ajal mereväes suureks probleemiks. Paljud eesti mereväeohvitserid olid Venemaa avarustel ühel või teisel pool rindejoont. Kuigi Eestis tervikuna oli Vabadussõja algul tänu maailmasõjale piisavalt nooremohvitseri, oli mereväes kvalifitseeritud kaadri puudus tuntavam kui teistes väeliikides. Eesti rahvusest mereväe vanemohvitseri oli Vabadussõja hakul Eestis vaid üksikuid.⁴¹ Nappis ka nooremohvitseri, eriti suurtüki- ja mehaanikaalal.⁴² Vabadussõjas moodustasid mereväe ohvitserkonna enamasti nooremohvitserid, kes olid varem teeninud abilaevastikus traaleritel, vahilaevadel või transpordilaevadel, ja tsiviilisikud.⁴³ Vabadussõja alguses teenis mereväes juhtivatel kohtadel arvukalt saksa ja vene rahvusest ohvitseri. Mitmed neist astusid 1919. aasta kevadel ja suvel Põhjakorpusesse. Üheski teises väeliigis ei olnud ohvitseride valgete teenistusse astumisest tingitud kaotused nii suured kui mereväes.⁴⁴ 48st kaadriohvitseri väljaõppe saanud mereväeohvitserist lahkus 25 (või 26⁴⁵), teiste hulgas mõlemad mereväeakadeemia haridusega ohvitserid: hilisem Merejõudude juhataja Hermann Salza ning Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kooli juhatanud Georg Veigelin.⁴⁶ Kuigi admiral Pitka seda eitas,⁴⁷ pidi hea väljaõppega ohvitseride lahkumine tekitama suure tühimiku. Olukord leevenes pärast sõja lõppu, kui koosseise vähendati ja opteerusid mitmed seni Venemaale jäänud väljaõppinud mereväeohvitserid.⁴⁸

Terav kaadripuudus sundis mereväe juhtkonda juba Vabadussõja algul pöörama suurt tähelepanu ohvitseride koolitamisele.⁴⁹ 1919. aasta algul, kui jääolud muutsid meresõidu võimatuks, saatis Johan Pitka mõned noormehed, näiteks hilisema Merejõudude juhataja Johannes Santpanki, Käsmu merekooli poolelijäänud õpinguid lõpetama.⁵⁰ Samal ajal tehti esimene katse Eesti oma mereväeohvitseride ettevalmistamiseks. 1919. aasta talvel tegutses paari kuu jooksul⁵¹ Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kool hävitaja Lennuk komandöri vanemleitnant Georg Veigelini ja mitsman Evstafi (pärast eestistamist Eustaatsius) Miido juhtimisel. Peamiselt saksa ja

---

⁴⁰Sammaloo 1997 b: 10

⁴¹Kröönström 2010: 143

⁴²Pitka 1933: 3

⁴³Kröönström 2010: 134-135

⁴⁴sealsamas 136-137.

⁴⁵ Sammaloo 1999: 14

⁴⁶Sammaloo 2006: 36

⁴⁷Pitka 1933: 3

⁴⁸ Sammaloo 2001 a: 47-55; Sammaloo 2006: 36-37. Näidetena võib tuua hilisema Sõjasadama ülema kaptenmajor Mihkel Kõvamehe ning Merejõudude Staabis ja välisministeeriumis teeninud vanemleitnant Georg Laguse, samuti Vene kodusõjas punalaevastikus ja hiljem Eestis Merejõudude Staabis teeninud Emil Reinojaani. (<http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 03.05.2014)

⁴⁹Kröönström 2010: 134-137

⁵⁰Naber 2004: 119

⁵¹ Kursuse alguseks võib lugeda Merejõudude juhataja päevakäsku nr 35 1. veebruarist 1919, ehkki hilisemad käskkirjad laiendasid kursusel osalejate ringi ja õppetöö algas hiljem. Lõpueksamid toimusid 12. aprillil. (Sammaloo 1999: 14)

vene rahvusest Vene mereväe kaadriohvitserid õpetasid seal eesti meremeestele sõjalisi aineid: suurtüki-, miini-, torpedo- ja signalisatsiooniala ning laevaehitust. Need, kes polnud varem üldse relvajõududes teeninud, pidid lisaks sellele läbima kahepäevase riviõppuse Mereväe Ekipaažis. Kui jää Soome lahel sulas ja mereoperatsioonid jälle võimalikuks muutusid, kursus lõpetati. Kursuse lõpetas 18 meest, aga ohvitserideks neid ei ülendatud. Küllap oli põhjuseks kursuse liigne lühidus ja väike maht. Lõpetajatele omistati hoopis vastloodud ohvitseri asetäitja auaste.⁵² 1920. aasta veebruaris üritasid Merejõud 4-kuulist „jätkukursust“ korraldada, et ohvitseri asetäitjad ikkagi lipnikeks ülendada.⁵³ Ametist lahkuv Sõjavägede ülemjuhataja Johan Laidoner ei tahtnud selles küsimuses otsust vastu võtta ja suunas selle edasi sõjaministrile.⁵⁴ Sõjamineister teataski oma 29. märtsi päevakäsus kursuse peatsest algusest,⁵⁵ kuid kursus jäi ikkagi ära. Küllap oli põhjuseks sõja lõpp ja esimese mereväeohvitseride kursuse käivitamine – mereväeohvitseride ettevalmistamist kiirmeetodil polnud enam tarvis. 18st Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kooli lõpetanust omandas hiljem ohvitseri auastme ainult kaks: Aleksander Lell ja Aleksander Järv.⁵⁶

1919. aasta talvel tõusis ohvitseride kaadri täiendamine kogu Eesti sõjaväes väga teravalt päevakorrale, sest lahingud olid ohvitseride hulgas suuri ohvreid nõudnud.⁵⁷ Sõjavägede ülemjuhataja päevakäsuga nr 1253. aprillist 1919 loodi Vabariigi Sõjakool jalaväe-, suurtükiväe- ja ratsaväeklassiga. Mereväeklass loodi selle juurde alles sama aasta novembris.⁵⁸

Esimeste Eestis koolitatud mereväeohvitseride taimelavaks sai Merejõudude juhataja päevakäsuga nr 735 8. juunist 1919 loodud mereõpilaste rood. Sinna kavatseti koondada 50 keskkooliõpilast eelkõige likvideeritavast Meredessantpataljonist (peamiselt kooliõpilastest moodustatud 2. kompaniist), aga ka laevadelt ja Mereväe Ekipaažist. Juba juuni esimeste nädalatega kogunes suurtükilaevale Lembit 52 õpilast ja värbamine roodu lõpetati. „Koolipoisid“, nagu neid laeval hüüti, anti pootsmani käsutusse. Nende väljaõppe eest vastutavaks määrati algul noorem navigatsiooniohvitser leitnant August Gustavson, hiljem vanem navigatsiooniohvitser mitšman Evstafi Miido. Mereõpilased jaotati erialade kaupa viide rühma. Iga kahe nädala tagant oli kavas erialasid vahetada. Järjekindlast väljaõppest tuli aga vähe välja. Eelkõige rakendati mereõpilasi laevatööl. Samuti osalesid nad aktiivselt, ka dessantüksuste koosseisus, Landeswehri sõjas Riia lahel ja Daugaval ning Krasnaja Gorka operatsioonil. 1919. aasta sügiseks oli mereõpilaste motivatsioon väga madal: sisulist väljaõpet ei toimunud ja tulevik oli juba pikka aega teadmata. 52st „koolipoisist“ oli järele jäänud 35, ülejäänud olid saadetud teistesse üksustesse, neist

---

⁵²Sammaloo 1999: 14

⁵³ Merejõudude juhataja raport Sõjavägede ülemjuhatajale 20. veebruarist 1920 - ERA.2315.1.144: 44-46p

⁵⁴ Sõjavägede ülemjuhataja kiri sõjaministrile 20. märtsist 1920 - ERA.2315.1.144: 40

⁵⁵ Sõjamineistri päevakäsk nr 60 29. märtsist 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>, 21.04.2014

⁵⁶Sammaloo 1999: 14

⁵⁷Eesti Vabadussõda 1918-1920. II osa 1997: 57

⁵⁸Seene 2010: 63, 74

3 ka Sõjakooli. 4. novembril 1919 kui admiral Pitka külastas suurtükilaeva Lembit, pöördusid mereõpilased oma murega otse tema poole. Juba samal ööl paigutati nad hävitajale Wambola ja viidi Tallinna. Lõplik valik toimus 9. novembril 1919 Tallinnas.⁵⁹ 16 mereõpilast – need, kellel oli täielik keskharidus – saadeti Sõjakooli mereväe kadettide klassi.⁶⁰ Ülejäänud jaotati „nende haridust, isikuomadusi ja vanust arvestades“ Tallinna kooliõpilaste pataljoni ja Tallinna tehnikumi. Valiku tegi admiral Pitka isiklikult.⁶¹

Mereõpilased arvati Sõjakooli „palgale, toidule, suhkrule, seebile ja tubakale” ning nimetati kadettideks Sõjakooli ülema 27. novembri 1919 päevakäsuga nr 220.⁶² Neile lisandus Adolf Orberg hävitajalt Lennuk ja 1. detsembril vahetult enne seda jalaväe klassi sisse astunud Alfred Pontak Tallinna kooliõpilaste pataljonist.⁶³ Leitnant Johannes Masik määrati mereväe kadettide klassi korraldajaks ja juhatajaks.⁶⁴ Huvitaval kombel oli Sõjakooli mereklassi ülema palk samal tasemel Sõjakooli klasside inspektori omaga, aga ühe astme võrra kõrgem Sõjakooli lektorite ja kahe astme võrra Sõjakooli kompaniiülemate palgast.⁶⁵ Hiljem toimus kursuse koosseisus veel väiksemaid muudatusi. 25. novembril 1920 arvati kursuselt välja Anatoli Siivart kui „ohvitseriks kõlbmatu”.⁶⁶ 11. veebruaril 1921 liitus kursusega Vene valgete juures gardemariinide kursused läbinud Arved Treumund.⁶⁷

Johannes Santpank on hiljem tunnistanud, et algul oli kursusel distsipliiniga suuri raskusi. Peeti ennast ju sõjameesteks ja oldi harjunud lödvema distsipliiniga laeval, kus välisele korrektsusele pööratakse vähem rõhku. Samuti meenutab ta intensiivset õppetööd – 10-12 tundi päevas.⁶⁸ Millegipärast ei ole mereväe kadettide klassi tunnikavasid teiste Sõjakooli tunnikavade hulgas, aga võib oletada, et ka neil keetsid õppetunnid tavaliselt esmaspäevast laupäevani kella seitsmest hommikul viieni õhtul. Sinna vahele jäi kahetunnine lõunapaus.⁶⁹ Algselt pidi kursus kestma kaks aastat, mille sisse pidi jääma ka suvine meresõidupraktika.⁷⁰ Tundub, et konkreetset õppekava kursusel ei olnud. Veel 1922. aastal kinnitas Mereväe kadettide kooli ülem, et õppekavad on lõplikult välja töötamata.⁷¹ (Õppeainete nimekiri on lisas 8.) Pigem oli olemas üldine arusaamine teemaderingist, mida mereväekadettidele õpetama peaks. Täpsema sisu mõtlesid välja juba lektorid. Isegi kui mingi programm või ajakava olemas oli, tuli see peagi ümber teha, sest sõjainistri päevakäsuga nr 843

⁵⁹Linneberg 1924: 11; Santpank 1933: 189; Sammalsoo 2001 b: 28

⁶⁰Linneberg 1924: 11

⁶¹Naber 2012: 191-192

⁶²Sõjakooli ülema päevakäsk nr 220 27. novembrist 1919 - ERA.646.1.1 pagineerimata

⁶³Sõjakooli ülema päevakäsk nr 238 15. detsembrist 1919 - ERA.646.1.1 pagineerimata

⁶⁴Sõjakooli ülema päevakäsk nr 220 27. novembrist 1919 - ERA.646.1.1 pagineerimata

⁶⁵Sõjaväe ja mereväe juhtide, ametnikkude ja teenijate palgamäärad, kinnitatud vabariigi valitsuse poolt 18. juunil 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>, 21.04.2014

⁶⁶Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 55 25. novembrist 1920 - ERA.649.1.2: 147

⁶⁷Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 42 11. veebruarist 1920 - ERA.649.1.1: 69

⁶⁸Santpank 1933: 189

⁶⁹Sõjakooli ülema päevakäskude raamat Vabariigi Sõjakoolile 29. juunist 31. augustini 1920 - ERA.646.1.4

⁷⁰Samalsoo 2001 b: 28

⁷¹Mereväe kadettide kooli ülema kiri Keeni algkooli juhatajale 13. juulist 1922 - ERA.649.1.7: 349p

26. augustist 1920 viidi Sõjakool üle rahuaja programmile. Jalaväe, ratsaväe ja suurtükiväe erialadel pikenes õppeaeg kahe aastani, mereväe erialal 3 aastani.⁷²

Sellele järgnes uus suur muutus. Sõjaministri päevakäsuga nr 950 19. septembrist 1920 loodi 17. septembril, st tagasiulatavalt, iseseisva õppeasutusena Merejõudude juhatajale alluv Mereväe Kadettide Kool. Sama käsuga likvideeriti Sõjakooli mereväeklass ja kõik mereväe kadetid viidi üle Mereväe Kadettide Kooli.⁷³ Sõjaministri päevakäsuga nr 598 10. oktoobrist 1921 loeti Mereväe Kadettide Kooli asutamise kuupäevaks hoopis 18. november.⁷⁴ Kooli ülemaks määrati samuti tagasiulatavalt senine mereväe kadettide klassi juhataja, nüüd juba vanemleitnant, Johannes Masik.⁷⁵ Vabariigi valitsuse otsus tema ametikohale määramise kohta järgnes alles 22. veebruaril 1922.⁷⁶

Mereväe Kadettide Kooli loomist tuleb vaadelda osana ohvitseride väljaõppe rahuaja tingimustele viimise protsessist. Uutes oludes sai vajalikuks ja võimalikuks väljaõppe süvendamine ning suurem erialane spetsialiseerumine. Lisaks Mereväe Kadettide Koolile loodi 1920 aastal Sõjaväe Tehnikakool. 1921. aastal alustasid alalisväe ohvitseride kursused ja Kindralstaabi kursused (alates 1925 Kõrgem Sõjakool). 1922. aastal alustati reservohvitseride väljaõppega.⁷⁷

1922. aastal pidi Mereväe Kadettide Kooli ülem korduvalt vastama Kaitseväe asutuste, kooliõpilaste, koolide ja isegi ajalehe Sakala järelepärimistele Mereväe Kadettide Kooli eesmärgi, õppekava ja vastuvõtutingimuste kohta. Samal aastal andis ta kooli puudutava sisendi kavandatud, kuid kehtestamata jäänud sõjaväe seadustikku. Need dokumendid annavad hea sissevaate selle kohta, millisena kooli ülem ise oma kooli nägi. Kooli sisse astuda soovijatel oli neist vähem rõõmu kui uurijal, sest kooli ülem kinnitas iga kord, et 1922. aastal kadette vastu ei võeta ja ka järgmise vastuvõtu aeg on teadmata.

Mereväe Kadettide Kooli ülema sõnutsi „kool valmistab meeskodanikke mereväes ohvitseridena teenimiseks ette”. Sisseastujad pidid olema 17-23 aastat vanad, omama täielikku keskharidust ja olema tervise poolest mereväes teenimiseks kõlbulikud. Õppeaeg koolis oli 3 aastat. Kool jagunes rivi- ja mehaanikajaoskonnaks, esimeses õpetati välja riviohvitsere, teises laeva insener-mehaanikuid. Lõpetajad pidid saamanooremleitnandi auastme ja kõrgema õppeasutuse lõpetajate õigused, aga kohustuma iga õpitud aasta kohta 1,5 aastaks Kaitseväkke teenistusse jääma. Sama kohustus kehtis Sõjakoolis õppijatele, aga sinna võeti vastu 9-klassilise

⁷² Sõjaministri päevakäsk nr 843 26. augustist 1920 - ERA.646.1.102: 2

⁷³ Sõjaministri päevakäsk nr 950 19. septembrist 1920 - ERA.649.1.18: 132. Reaalselt jõudsid kadetid uude kooli 9. oktoobril – otse meresõidupraktikalt suurtükilaeva Lembit pardal. (Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 6 9. oktoobrist 1920 - ERA.649.1.1: 4)

⁷⁴ Sõjaministri päevakäsuga nr 598 10. oktoobrist 1921 - ERA.649.1.1: 70p

⁷⁵ Merejõudude juhataja päevakäsk nr 1289 24. septembrist 1920 - ERA.649.1.1: 2

⁷⁶ Vabariigi valitsuse otsus 22. veebruarist 1922 - ERA.31.3.13851

⁷⁷ Seene 2013: 9-12

haridusega ja ilma üldklassita⁷⁸ kestis kursus 2 aastat.⁷⁹ Erinevalt tänapäevast⁸⁰ pidid lõpetajad pärast meresõidupraktika läbimist ilma eraldi eksameid sooritamata saada kaugesõidu kapteni diplomi. Seejuures hinnati praktikat sõjalaeval samaväärseks praktikaga kaubalaeval. „Lähisõidukapteni“ diplomi pidid kadetid saada kooli lõpetamisel. Kooli mitterahuldavate tulemustega lõpetanud saadeti nooremallohvitseri auastmes Merejõududesse.⁸¹

Õppekava ei saanud kooli ülem tutvustada, sest see oli lõplikult välja töötamata, aga mõnikord loetleti vastustes õpetatavad õppeained.⁸² Selgepiirilise õppekava puudumist tõendab ka kooli ülema raport Merejõudude juhatajale 17. märtsist 1921, milles ta teatas, et kadettide õppetöö läheb ladusalt, millest tulenevalt võiks lõpueksamid teha 1921. aasta lõpus ja 1. jaanuarist 1922 kadetid ohvitserideks ülendada.⁸³

Koolipäev Mereväe Kadettide Koolis algas kell 08:00 ja kestis 16:45ni (laupäeval 11:45ni). Sinna vahele jäi tunniajaline lõunapaus.⁸⁴ Nagu Sõjakooliski hinnati õpilasi 12 palli süsteemis. Positiivsed olid hinded 6-12: 6-8 rahuldav, 9-10 hea, 11-12 väga hea.⁸⁵ Sõjainistri käskkirjaga nr 1204 16. detsembrist 1920 pandi paika sõjakoolide lõpetamise ja kadettide ohvitseriks ülendamise kord. Kooli võis lõpetada esimeses või teises järgus. Esimeses järgus lõpetajate keskmine hinne pidi olema vähemalt 9, erialaainete (Mereväe Kadettide Koolis astronoomia, navigatsioon, deviatsioon, mereajalugu, meretaktika, suurtükiasjandus, miiniasjandus, eesti keel ja üks võõrkeel) keskmine hinne pidi olema vähemalt 11. Teises järgus lõpetamiseks pidi keskmine hinna olema vähemalt 7 ja erialaainete keskmine hinne vähemalt 9. Üheski aines ei tohtinud lõpphinne olla alla 6. Teises järgus lõpetanute auastme vanust hakati lugema kooli lõpetamise päevast, esimeses järgus lõpetanutel eelmise lennu lõpetamise päevast.⁸⁶

Esimene kinnitatud koosseis nägi Mereväe Kadettide Koolis ette ainult 38 ametikohta, neist 30 kadetid,⁸⁷ kuid peagi koosseisu suurendati. Kooli administratsiooni moodustasid kooli ülem, tema abi, kes oli ühtlasi majandusülem, ja

⁷⁸ Sõjakooli üldklassis õpetati mittesõjalisi aineid. Seal pidid käima ainult mittetäieliku keskhariidusega noormehed, kes said pärast Sõjakooli lõpetamist keskhariiduse. Täieliku keskhariidusega Sõjakooli õpilased jätsid üldklassi vahele ja alustasid oma õpinguid I spetsiaalklassis. (Seene 2011: 37)

⁷⁹ Seadus noortemeeste vastu võtmiseks sõjakooli kasvandikkudeks. Vabariigi valitsus 12. augustil 1921 – RT 1921, 71: 430

⁸⁰ Praegu ei saa KVÜÖA ega välismaise sõjakooli lõpetanud Eesti mereväe ohvitserid tsiviilmaailmas kehtivat laeva juhtimise õigust. Samuti ei arvestata teenistust mereväes meresõidupraktikana, sest meie laevad on liiga väikesed.

⁸¹ Mereväe Kadettide Kooli ülema sisend sõjaväe seadustikku - ERA.649.1.7: 310-311p

⁸² Mereväe Kadettide Kooli ülema kirjad Viru maakonna rahvaväe ja kaitseliidu ülemale 27. aprillist, Felix Arrasele 8. juunist, Keeni algkooli juhatajale 13. juulist ja „Sakala“ toimetusele 5. detsembrist 1922 – ERA.649.1.7: 222, 273, 249-249p, 726

⁸³ Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale 17. märtsist 1921.– ERA.649.1.18: 16

⁸⁴ Mereväe Kadettide Kooli reajaoskonna tunnikava 1921 I poolaastaks –ERA.1856.1.30: 51

⁸⁵ Williamson, Vassili. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923 – *Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923/1936-1940. Uurimusi, mälestusi ja dokumente. KVÜÖA toimetised 6* Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused 2006: 64

⁸⁶ Sõjainistri päevakäsk nr 1204 16. detsembrist 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>, 21.04.2014

⁸⁷ Mereväe Kadettide Kooli koosseis, kinnitatud vabariigi valitsuse poolt 10. jaanuaril 1921 - ERA.649.1.18: 114

kaks kursuseohvitseri, kellest üks oli ühtlasi kooli ülema adjutant. Kooli õpetajaskonna moodustasid üks alaline ja mitu ajutist lektorit. Igapäevaste majandusülesannetega tegeles kooli töökompanii.⁸⁸ Mõnda aega oli koolil isegi oma sõjalaev, sest 1921. aasta 12. juulist 1922. aasta 20. oktoobrini allus suurtükilaev Lembit kooli ülemale.⁸⁹ Rivi- ja mehaanikaohvitseride kõrval õpetati Mereväe kadettide koolis ka jünge⁹⁰ ja kooli juures toimusid rahuaegsed mereväeohvitseride kursused.⁹¹

Omapärane oli kooli majanduse kontrollimine. Kuigi kool oli alates 30. novembrist 1920 majanduslikult iseseisev,⁹² moodustati igal kuul Merejõudude juhataja päevakäsuga komisjon, mis vaatas üle kooli viimas kuu väljaminekud. 1920. aastal on see isegi mõistetav: kool loodi keset eelarveaastat ja talle polnud eraldi vahendeid planeeritud, aga säärane praktika jätkus kuni kooli likvideerimiseni.⁹³

Mereväe Kadettide Kool võis olla uhke oma lektorite kaadri üle, mille moodustasid oma ala spetsialistid, kellest enamik teenis juhtuvate kohtadele Merejõududes.⁹⁴ 1920/21. õppeaastal olid Mereväe Kadettide Kooli ajutisteks lektoriteks mereväekapten Hermann Salza (õpetas meretaktikat), polkovnik Jakob Prei (hüdrograafia), asekapten Aleksander Malevitš (miini-torpedoasjandus, elektrotehnika, keemia), alampolkovnik Voldemar Riiberg (fortifikatsioon), vanemleitnant Johannes Masik (kõrgem matemaatika ja merepraktika), vanemleitnant Johannes Talts (laevamehaanika), sanitaarvanemleitnant Heinrich Multer („hügieen“), leitnant Juljus Kurg (õigusteadus), leitnant Paul Seeberg (määrustikud ja rivi), eraisikud Jakob Saar (laevaehitus), Ludvig Perno (inglise keel) ja Viktor Munck (artilleria). Ainus alaline lektor oli Nikolai Bajanov (ka Baianov), kes õpetas astronoomiat, navigatsiooni ja meteoroloogiat. Viimased kaks olid vastavalt Soome ja Vene kodanikud.⁹⁵ Paljud lektorid jäid kooliga seotuks pikemaks ajaks ja õpetasid mereväe kadette ka pärast Mereväe Kadettide Kooli likvideerimist Sõjakooli mereväe klassis. Nikolai Bajanov (keda taheti juba 1922. aastal teenistusest vabastada, sest ta oli „Vene alam“⁹⁶) õpetas ka III mereväeohvitseride lendu aastatel 1925-1928.⁹⁷ Millegipärast oli Mereväe Kadettide Kooli lektoritele ette nähtud suurem töökoormus kui Sõjakooli lektoritele: vastavalt 24 ja 18 tundi nädalas.⁹⁸

⁸⁸ Mereväe Kadettide Kooli ülema sisend sõjaväe seadustikku. - ERA.649.1.7: 310-311p; Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud 01.01.1922-13.12.1923 - ERA.649.1.5

⁸⁹ Merejõudude juhataja päevakäsk nr 753 11. juulist 1921 - ERA.649.1.1: 11p; Merejõudude juhataja päevakäsk nr 299 26. oktoobrist 1922 - ERA.649.1.5: 158p. (Arto Oll nimetab allutamise kuupäevana ekslikult 11. juulit. Oll 2012 b: 121)

⁹⁰ Aastatel 1922-1926 korraldatud kahele jünge kursusele võeti vastu alaealisi vabatahtlikke, kellest koolitati mereväe erialaallohvitseri. Lisaks elukutsesele omandasid noored koolis keskhariduse. 1930ndatel aastatel moodustasid jünge kursuse lõpetanud Merejõudude allohvitserkonna tuumiku. Urb2007.

⁹¹ Sõjainistri päevakäsk nr 614 18. oktoobrist 1921 - ERA.649.1.1: 80p

⁹² Sõjainistri päevakäsk nr 1234 31. detsembrist 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>, 21.04.2014

⁹³ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud aastatest 1920-1924 - ERA.649.1.1 ja ERA.649.1.5

⁹⁴ Oll2012 b: 120

⁹⁵ Sõjainistri päevakäsk nr 1210 20. septembrist 1921 - ERA.649.1.1:41p

⁹⁶ Mereväe Kadettide Kooli adjutandi ajutise kohusetäitja kiri Merejõudude Juhataja Staabi inspektorijaoskonna ülemale 11. jaanuarist 1922 - ERA.649.1.7: 44

⁹⁷ Merkadettide klassi erainete lektorite nimestik 1925/26 õppeaastal - ERA.650.1.1664: 345

⁹⁸ Sõjainistri päevakäsk nr 108331. oktoobrist 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>, 21.04.2014

Üheks Mereväe Kadettide Kooli probleemiks olid kehvad ruumid Narva maantee 63 elumaja teisel korrusel. Eriti halvast olukorrast oli tualett. Juba 1921. aasta mais leiti, et kooliruumid ei vasta nõuetele ja hakati otsima uusi. Ühe variandina sooviti kolida Tallinna merekooli poolt kasutatavale pinnale Merejõudude Staabi hoones. Merejõud olid sellega nõus, kuid millegipärast plaan ei teostunud. 1923. aasta kevadel oli majaomanik valmis remondiga alustama, kuid selleks oleks kool pidanud maja vabastama. Merejõudude Staap oli valmis kooli enda ruumidesse võtma, kuid merekool ei tahtnud välja kolida. Sõjaministeerium ei suutnud või ei tahtnud Mereväe Kadettide Kooli jaoks uut pinda leida ja nii jätkati samas hoones kuni kooli likvideerimiseni.⁹⁹

Omaette kooli loomine olevat mõjunud kästi mereväe kadettide distsipliinile, sest „kihutas maaväelasi üle trumpama distsipliinis, välimuses ja käitumises”.¹⁰⁰ Distsipliini loomine ei käinud siiski kergelt. Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäskude raamatus on kooli esimestel kuudel ohtralt sissekandeid kadettidele määratud distsiplinaarkaristuste kohta. Levinuim üleastumine oli loata linna minek ja tavaline karistus selle eest kasarmuarest. Seejuures karistati mitte ainult reeglitest üleastujat, vaid ka sel päeval korrapidajateks olnud kadette, sest need ei suutnud ennast kehtestada ja korda tagada.¹⁰¹ 1920. aasta lõpus (reaalselt pigem järgmise aasta alguses) said mereväe kadetid endale teistest mereväelastest erineva üherealise vormikuue.¹⁰²

Mereväeohvitseride väljaõppe osaks oli algusest peale meresõidupraktika (tolleaegses kõnepruugis „navigatsioon“). 1920. aasta suvel oli sellega suuri raskusi. 1919. aasta lõpuks olid mereväe laevad intensiivse operatiivtegevuse ja vähese hoolduse tõttu sisuliselt kasutamiskõlbamatud: laevade suurtükid, masinad ja katlad läbi kulunud, laskemoon peaaegu otsas. Pärast demobilisatsiooni nappis ka meeskondi.¹⁰³ Eriti suur puudus oli kogunud erialaspetsialistidest-allohvitseridest.¹⁰⁴ Kuna meie kõige suuremate sõjalaevade – hävitajate Lennuk ja Wambola – staatus oli segane (need saadi sõja ajal inglasele sisuliselt laenuks), polnud julgust nende remondiks raha kulutada. Küsimärgi alla seati ka mereväe kui väeliigi ülalpidamise võimalikkus ja vajalikkus vaeses väikeriigis. Lõplik otsus laevastiku säilitamise ja edasiarendamise kohta tehti alles 1921. aasta detsembris. Kadettidele korraliku meresõidupraktika võimaldamiseks otsiti isegi võimalusi 9 kadeti Suurbritanniasse

⁹⁹ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 122 2. maist 1921 - ERA.649.1.1: 119p; Mereväe Kadettide Kooli ülema ajutise kohusetäitja raport Merejõudude juhatajale 28. juunist 1922 - ERA.649.1.7: 382; Mereväe Kadettide Kooli ülema kiri Sõjaväe õppeasutuste inspektorile 22. septembril 1921 - ERA.1856.1.21:74; Advokaat A. Gurevitši kiri Mereväe Kadettide Kooli ülemale 19. märtsist 1923 - ERA.649.1.20: 161; Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 1. märtsist 1923 - ERA.649.1.20: 80; Haridusministeeriumi majandusosakonna juhataja kiri Sõjavägede Staabi kantseleile 31. augustist 1922 - ERA.649.1.7: 441; Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 1. märtsist 1923 - ERA.649.1.20: 80; Sõjavägede Staabi kantselei ülema kiri Merejõudude juhatajale 6. märtsist 1923 - ERA.649.1.20: 79p

¹⁰⁰ Santpank 1933: 189

¹⁰¹ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud nr 13, 16, 34 ja 91 14. ja 17 oktoobrist, 4. novembrist ja 31. detsembrist 1920 ning nr 3 ja 278 3. jaanuarist ja 5. oktoobrist 1921 - ERA.649.1.1: 7, 9, 15, 42p, 45, 62p

¹⁰² Sõjainistri päevakäsk nr 1193 9. detsembrist 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>, 21.04.2014

¹⁰³ OII 2012 a: 206-212, 224

¹⁰⁴ Urb 2007

praktikale saatmiseks, kuid see ebaõnnestus. Suurte pingutustega õnnestus korraldada lühiajaline praktika suurtükilaeval Lembit.¹⁰⁵

1921. aastal oli olukord laevastikus juba veidi parem: mõlemad hävitajad suudeti õppusteks merele tuua.¹⁰⁶ 10. juunist 5. juulini olid kadetid kapten Varfolomei Murašev-Petrovi, alamkapten Ottomar Siegfried Duglase, leitnant Georg August Henningsi ja hüdrograaf August Tibari juhtimisel praktilistel töödel Peipsil¹⁰⁷ ja seejärel alates 15. juulist suurtükilaeva Lembit pardal Läänemerele¹⁰⁸. Mereväe Kadettide Kooli ülem soovis kadettidele 1921. aasta suvel kuuajalist välisreise korraldada, et harjutada navigatsiooni rannikust kaugemal ja tutvuda lähemate välissadamatega. Selleks allutati suurtükilaev Lembit Mereväe Kadettide Kooli ülemale. Algselt (aprillis 1921) kavatses Mereväe Kadettide Kooli ülem külastada 30-päevase reisiga Soomet, Lätit, Poolat ja Saksamaad. Sõidu kuludeks arvestas ta 500 000-600 000 marka.¹⁰⁹ Maiks oli kavandatav reis lühenenud 25 päevani, külastatavate sadamatena olid kavas Riia, Liepaja ja Danzig ning sõidukuludeks 336 000 marka.¹¹⁰ Lõpuks kestis merereis 30. juulist 23. augustini, selle käigus külastati Riia, Liepajat ja Danzigit. Vahepeal käidi Kuressaares punkerdamas.¹¹¹ See oli Eesti sõjalaeva ametliku välisvisiidiga,¹¹² milleks tehti põhjalikke ettevalmistusi: välisesindused viisid ennast ja mereväge kurssi tseremoniaalsete üksikasjadega, aga ka sadamateenuste ja kivisöe hindadega.¹¹³ Eesti sõjalaev võeti oma esimesel välisvisiidil vastu vajaliku väärkusega. Eriti pidulik oli vastuvõtt Riias, kus käidi peaministri vastuvõtul ja osaleti kaitseministri korraldatud ballil.¹¹⁴ Eestisse jõudes esitas vanemleitnant Masik Merejõudude juhatajale ettekande Läti ja Poola merejõudude olukorra kohta. Kuna mõlemad mereväed olid alles loomisjärgus, polnud ta kummastki kuigi kõrgel arvamusel.¹¹⁵ Kadetid ei jäänud ka Soome-reisist päris ilma: 4. septembril 1921 käidi Lembituga Soomes. Seal õnnestus neil õppuste ajal tutvuda Soome rannakaitsepatareidega.¹¹⁶ Meresõidupraktika lõppes 18.

¹⁰⁵OII 2012 a: 17-19; OII 2012 b: 206-212, 224

¹⁰⁶OII 2012a: 18-19

¹⁰⁷Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud nr 161 ja 188 10. juunist ja 7. juulist 1921, Merejõudude juhataja päevakäsk nr 773 13. juulist 1921 - ERA.649.1.1: 138p, 7, 14p. (Arhivaali numeratsioon algab uuesti leheküljega 2 28. juunist 1921.)

¹⁰⁸Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 19615. juulist 1921 - ERA.649.1.1: 13

¹⁰⁹Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale 11. aprillist 1921 - ERA.649.1.18: 20-20p

¹¹⁰Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale 4. maist 1921 - ERA.649.1.18: 25

¹¹¹Punkerdama – kütust, eelkõige sütt, pardale võtma.

¹¹²Esimene mitteametlik välisvisiit tehti 15. detsembril 1920 Helsingisse, kust hävitaja Lennuk tõi ära Jüri Vilmsi ja tema hukkunud kaaslaste surnukehad. (OII 2012 a: 18)

¹¹³Eesti Vabariigi sõjalise esindaja Lätis kiri Kindralstaabi ülemale 14. juunist 1921. Välisministeeriumi poliitilise osakonna juhataja kiri Merejõudude juhatajale 26. juunist 1921. Eesti Vabariigi Riia konsuli kiri välisministeeriumi poliitilisele osakonnale 25. juunist 1921. Eesti Vabariigi sõjalise esindaja Lätis kiri Kindralstaabi ülemale 26. juulist 1921 - ERA.649.1.18: 59-59p, 61-63

¹¹⁴Vanemleitnant Masiku raport Merejõudude juhatajale 29. augustist 1921 - ERA.649.1.18: 66-67; OII 2012 c: 121-122

¹¹⁵Vanemleitnant Masiku raport Merejõudude juhatajale 29. augustist 1921 - ERA.649.1.18: 67

¹¹⁶OII 2012 c: 127

septembril.¹¹⁷ Arto Oll eksib, kui väidab, et kadetid olid augusti algul praktikal hävitajatel Lennuk ja Wambola.¹¹⁸

Pärast meresõidupraktikat algasid eksamid. 21. novembrist 17. detsembrini toimusid eksamid astronoomias ja navigatsioonis (eraldi suuliselt ja kirjalikult), lootsias ja deviatsioonis, suurtükiasjanduses, keemias, elektrotehnikas, merepraktikas, miini-torpeedoasjanduses, administratsioonis, okeanograafias ja meteoroloogias, hüdrograafias, mereajaloos ja -taktikas, laevamehaanikas, laevaehituses ja -teoorias, riviõppes ja määrustikes.¹¹⁹ 21. detsembril 1921 loeti ette sõjaministri käskkiri nr 1406 20. detsembrist 1921, millega 18 rivijaoskonna kadetti ülendati nooremleitnantideks. Seitsme auastme vanust hakati arvestama 9. oktoobrist, ülejäänutel 17. detsembrist 1921.¹²⁰ (Nimekiri lisas 1.)

Mõningase ettevaatusega võib väita, et I mereväe ohvitseride lend oli tehtud kõige paremast materjalist: kõik olid osalenud Vabadussõjas ja kaheksale oli omistatud Vabadusrist. Admiral Pitka on nende kohta öelnud: „Need poisid on mul tulest ja veest läbi käinud ja sarnast praktikat ei saa niikergelt ükski ohvitser.”¹²¹ Need „Pitka pojad” tõusid sõjajärgse ohvitseridepõua ajal kiiresti vastutusrikastele kohtadele.¹²² 1939/40. aastal moodustasid nad juba Merejõudude juhtkonna.

Tavaliselt räägitakse neljast Teise maailmasõja eelsest mereväe ohvitseride lennust. Mereväe Kadettide Kooli mehaanika jaoskonna lõpetanud nende hulka ei arvata, ehkki ka nemad andsid olulise panuse mereväe arengusse ja neid ei tohiks kahe silma vahele jätta. See ainsaks jäänud katse korraldada süsteemne tehnikaala ohvitseride väljaõpe mereväele, algas juba aastal 1919. Merejõudude juhataja päevakäsuga nr 1689 13. novembrist 1919 moodustati komisjon sõjalaevastiku insener-mehaanikute ettevalmistamise kava kokkuseadmiseks. Sinna kuulusid vanemleitnandid Mihhail Ananitš, Aleksander Talts ja Eduard Avik, leitnant Paul Gerretz ning suurtükilaeva Lembit vanem-insenermehaanik insener Ottomar Tamberg. Õppekava aluseks võeti Imperaator Nikolai I nimelise mereväe insenermehaanikute koolikorraldus ja õppeprogrammid. Õppetöö toimus Tallinna tehnikumi mereinsener-mehaanika eriosakonnas, kuid õppurid olid kadetid, st tegevväelased, ja allusid Mereväe Kadettide Koolile. Selleks moodustati Mereväe Kadettide Kooli mehaanikajaoskond.¹²³

Kursuse korralduse, õppeained ja sisseastumise tingimused sätestas 1920. aastal seadusandliku delegatsiooni kehtestatud Tallinna tehnikumi mereinsener-mehaanika eriosakonna põhikiri.¹²⁴ Insenermehaanikute kursusele sisseastuja pidi olema 16-20

¹¹⁷ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 262 19. septembrist 1921 - ERA.649.1.1: 48p

¹¹⁸ Oll 2012 a: 19

¹¹⁹ Merejõudude juhataja kohusetäitja raport sõjaministrile (kuupäev puudub) novembrist 1921 - ERA.1856.1.31: 1

¹²⁰ Mereväe Kadettide Kooli I lend 15 aastat ohvitseridena 1936: 212

¹²¹ Linneberg 1924: 11

¹²² Mereväe kadettide kooli I lend 15 aastat ohvitseridena 1936: 213

¹²³ Sammalsoo 2006: 37

¹²⁴ Tallinna tehnikumi mereinsener-mehaanika eriosakonna põhikiri. Seadusandlik delegatsioon 4. juunil 1920 – RT 1920, 89/90, 225: 705-706

aastane Eesti kodanik, tema eelharidus pidi vastama tehnikumi sissastujale esitatud nõuetele ja ta pidi olema tervise poolest mereteenistuseks kõlblik. Õppetöö kursusel pidi kestma 6 semestrit. Kursusel läbi võetud õppeainete loetelu on muljetavaldav: algebra, geomeetria, trigonomeetria, analüütiline geomeetria, kõrgem algebraline analüüs, diferentsiaal- ja integraalarvutus, vabajoonistamine, geomeetiline joonestamine, kujutav geomeetria, tehniline joonestamine, füüsika, keemia, staatika, grafostaatika, tugevusõpetus, liikumisõpetus, kinemaatika, hüdromehaanika, soojusõpetus, masinakonstruktsiooni õpetus, pumbad, regulaatorid, aurukatlad, auruturbiinid, gaasimootorid, metallide sulatamine ja valamine, mehaaniline tehnoloogia, elektrotehnika algõpetus, laevaelektrotehnika, aurulaeva mehaanika, laevaarhitektuur, laevateooria, abimehhanismid, laeva liikumise mehaanika, laevamehhanismide projekteerimine, mereseadused ja asjaajamine, ärikirjad ja arvete pidamine, tervishoid, eesti ja inglise keel ning konstruktsiooni harjutused. Lisaks sellele pidid õpilased vabal ajal käsitöökoolis või tehnikumi õppetöökojas töötama ja õppima sepa, lukksepa, vasksepa ja valamistööd. Suveks oli ettenähtud praktika laevadel.¹²⁵ Esiolgu pidid kadetid kooli lõpetamisel saama gardemariini auastme, aga see muudeti 1923. aasta seadusemuudatusega nooremleitnandiks. Muutmata jäi põhimõte, et insenermehaaniku kutset ei antud kooli lõpetamisel, vaid alles pärast aastast teenistust ja sellele järgnevat praktilist eksamit.¹²⁶

Vastuvõtukatsed „Tallinna tehnikumi juures avatavasse mereinsener-mehaanika osakonda“ toimusid 1920. aasta augustis. 26. augustil valis vanemleitnant Eduard Avikust ja Tallinna tehnikumi direktor Herman Voldemar Reierist koosnev komisjon 50st kandidaadist välja 10 parimat, kes saadeti 30. augustil arstlikku komisjoni. Kuna kõik väljavalitudarstlikku komisjoni ei läbinud, võeti vastu ka esimeses ringis kõrvale jäänud Voldemar Treuhold ja katsetel mitte osalenud Nikolai Praker.¹²⁷ Samuti katsetel osalenud, aga esimeses ringis välja jäänud Georg Kull liitus veidi hiljem.¹²⁸ Kõik vastuvõetud omasid keskharidust. Aleksander Adler tuli üle Sõjakooli jalaväeklassist.¹²⁹ Kuni 9. oktoobrini 1920 olid kadetid hävitajal Wambola. Alles seejärel toodi nad üle Mereväe Kadettide Kooli ja moodustati mehaanikajaoskond.¹³⁰ Tekib kiusatus väita, et just insenermehaanikute väljaõppe käivitamine oli Mereväe Kadettide Kooli loomise põhjuseks – riviala kadetid allusid ju Sõjakoolile, aga tehnikaala kadetid justkui mitte kellelegi - aga kindlaid tõendeid selle kohta ei ole.

Mehaanikute kursust juhatas vanemleitnant Avik, kes oli tehnikumi poolt mereinsener-mehaanika erijaoskonna juhatajaks valitud ja Merejõudude juhataja päevakäsuga nr 1225 6. septembrist 1920 insener-mehaanikute kursuse õppetöö

---

¹²⁵ sealsamas

¹²⁶ Tallinna tehnikumi mereinsener-mehaanika eriosakonna põhikirja paragrahvide 6 ja 7 muutmise seadus.

Riigikogu 19. oktoobril 1923 – RT 1923, 123, 101: 865

¹²⁷ Tallinna tehnikumi juures avatava mereinsener-mehaanika osakonna õpilaste vastu võtmise komisjoni protokoll - ERA.649.1.2: 18; Merejõudude juhataja päevakäsk nr 1264 16. septembrist 1920 - ERA.14.1.416: 109

¹²⁸ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 6 9. oktoobrist 1920 - ERA.649.1.1: 4.

¹²⁹ Mereväe Kadettide Kooli ohvitseride ja kadettide teenistuskäigu raamat - ERA.649.1.4: 56p-57

¹³⁰ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 6 9. oktoobrist 1920 - ERA.649.1.1: 4

järelevaatajaks määratud.¹³¹ 1. oktoobrist viidi ta üle Mereväe Kadettide Kooli koosseisu.¹³² Mehaanikute erialane väljaõpe toimus Tallinna tehnikumis, sõjaväeline väljaõpe ja kasvatus Mereväe Kadettide Koolis. Õppetöö juurde kuulusid praktilised tööd Merekindlustes ja töökodades ning õppesõidud sõjalaevadel.¹³³

Milliseks kujunes mehaanikute 1921. aasta praktika, on pisut segane. Esialgse kava järgi oleks praktika toimunud 16. juunist – 1. augustini hävitajatel, 1.–5. augustini Sadamatehastes ja 15.–20. augustini suurtükilaeval Lembit. Pärast seda oli kavandatud puhkus 1. septembrini.¹³⁴ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäskudega nr 168 17. juunist ja nr 196 15. juulist 1921 saadeti mehaanikaala kadetid 18. juunil praktikale Naissaarele ja 15. juulil suurtükilaevale Lembit. 14. augustil olid kadetid koolis tagasi.¹³⁵ Kuidas jõudsid kadetid Tallinna enne Lembitut (mis naases alles 23. augustil¹³⁶), ei ole selge. Ainus võimalus on, et nad pandi 10. või 11. augustil Kuressaares maale või mõnele teisele laevale. Peedu Sammalsoo ilmselt eksib, kui väidab, et mehaanikaala kadetid tegid kaasa kogu reisi ja käisid nii Riias kui Danzigis.¹³⁷ 5.–8. septembril olid mehaanikud jälle Lembitul, 25. septembril saadeti nad juba hävitajale Lennuk, tagasi koolis oldi 3. oktoobril.¹³⁸ 1922. aastal olid kadetid 15.-17. maini praktilikal suurtükilaeval Lembit (käidi Soomes)¹³⁹ ja 17. juunist¹⁴⁰ 4. augustini hävitajatel Wambola ja Lennuk.¹⁴¹

19. septembril 1923 lõpetasid Mereväe Kadettide Kooli ja ülendati nooremleitnandiks 6 insener-mehaanikut. Kahe parima (Rudolf Brückeli ja Georg Kulli) auastme vanuseks loeti 17. september 1922, ülejäänutel 17. september 1923.¹⁴² Kaks kadetti arvati enne kursuse lõpetamist koolist välja ja kaks läksid üle rivijaoskonda (neist üks haigestus ega lõpetanud ka rivijaoskonnas). (Nimekiri lisades 2 ja 3.) Tallinna tehnikumi insener-mehaanikute osakonna lõpetajate diplomitööde kaitsmine toimus alles 21. septembril.¹⁴³ Insenermehaaniku kutse omandas ainult neli lõpetanut (Aleksander Adler, Rudolf Brückel, Georg Kull ja Verner Käpp), kuid ka ülejäänud teenisid edaspidi insener-mehaanikute ametikohtadel.¹⁴⁴

¹³¹ Merejõudude juhataja päevakäsk nr 1225 6. septembrist 1920 - ERA.14.1.416: 102p; Sammalsoo 2006: 37

¹³² Merejõudude juhataja päevakäsk nr 133 2. oktoobrist 1920 - ERA.649.1.1: 5

¹³³ Sammalsoo 2006: 38.

¹³⁴ Mereväe Kadettide Kooli mehaanika osakonna 1921 aasta suvise praktikatööde programm - ERA.649.1.7: 294-294p

¹³⁵ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud nr 168, 196 ja 252 17. Juunist, 15. juulist ja 9. septembrist 1921 - ERA.649.1.1: 141, 13 ja 44p

¹³⁶ Vanemleitnant Masiku raport Merejõudude juhatajale 29. augustist 1921 - ERA.649.1.18: 66

¹³⁷ Sammalsoo 2006: 38

¹³⁸ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud nr 249, 252, 269 ja 276 6., 9. ja 26. septembrist ning 3. oktoobrist 1921 - ERA.649.1.1: 43p, 45p, 54

¹³⁹ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud nr 136 ja 142 16. ja 22. maist 1922 - ERA.649.1.5: 80, 83

¹⁴⁰ Merejõudude juhataja päevakäsuga nr 656 16. juunist 1922 saadeti kadetid laevadele juba 15. juunist, aga kooli toidult võeti nad maha alles 17. juunist. (Merejõudude juhataja päevakäsk nr 656 16. juunist 1922 - ERA.649.1.7: 299; Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 167 16. juunist 1922 - ERA.649.1.5: 95)

¹⁴¹ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 227 15. augustist 1922 - ERA.649.1.5: 120p

¹⁴² Vabariigi valitsuse otsus 19. septembrist 1923 - ERA.31.3.15646

¹⁴³ Tallinna tehnikumi direktori kiri Mereväe Kadettide Kooli ülemale 18. septembrist 1921 - ERA.649.1.20: 260

¹⁴⁴ Sammalsoo 2006: 38

Samal ajal kui Mereväe Kadettide Koolis mehaanikuid koolitati, õppis tulevasi mereväe ohvitseri ka Sõjaväe Tehnikakoolis. Sõjaväe Tehnikakooli I lennust tuli mereväkke kokku 7 raadiotehnikut, pürotehnikut, kõvavoolu elektrotehnikut ja suurtükitehnikut.¹⁴⁵ Sama kooli lõpetanud Johannes Pals tuli Merejõududesse Sidepataljonist 1938. aastal.¹⁴⁶

Omaette probleemiks Eesti Vabariigi algusaastatel oli ohvitseride väljaõppe ebaühtlus. Maailmasõja ja Vabadussõja ajal sõjaaegsed ohvitseride kiirkursused läbinud või ka päris ilma nendeta vapruse eest ohvitseriks ülendatute väljaõpe ei olnud samaväärne rahuaegse ohvitseride kursuse lõpetanute omaga ega piisanud rahuaja vajadusteks. Samas olid mõned sel moel sõja ajal ohvitserideks saanutest tõusnud küllalt kõrgele ametikohale ja omasid väärtuslikku kogemustepagasit. Selle probleemi lahendamiseks hakati alates 1920. aastast Sõjakooli juures korraldama alalisväe ohvitseride kursusi, et sõjaaegsed ohvitserid rahuaegsetega samale tasemele viia. Kursused kestsid 11 kuud ja neil võeti läbi Sõjakooli ohvitseride kursuse teoreetiline osa.¹⁴⁷

Kursused edenesid visalt. Kursusel osalejatele olid pinnuks silmas õppejõud – endised Vene ohvitserid, pigem teoreetikud kui praktikud, ja nende vananenud õppemeetodid.¹⁴⁸ Oma osa oli kindlasti ka õppurite soovimatusel. Nood leidsid, et on oma auastme auga sõjas välja teeninud ja pidasid koolipinki tagasi minekut solvavaks. Sarnaste probleemidega maadles mõni aasta tagasi ka taasloodud Kaitsevägi, kui võeti vastu otsus, et kõigil ohvitseridel peab olema kõrgharidus. 1926. aastaks oli sõjaministeeriumi mõõt täis. Üsna teravas toonis ringkirjas tehti selgeks, et samal aastal algav alalisväe ohvitseride kursus jääb viimaseks. Riviohvitseridele, kellel veel puudus rahuaegne väljaõpe, oli neil osalemine kohustuslik. Rivitutel ametikohtadel teenivatele ohvitseridele oli kursustel osalemine vabatahtlik, kuid kursusel mitte osalejad pidid arvestama sellega, et neid enam ei ülendata.¹⁴⁹

Kuigi mereväelasi õppis ka alalisväe ohvitseride kursustel¹⁵⁰, mindi mereväes ohvitseride rahuaegsete kursustega maaväest erinevat teed. Kuna ohvitseri oli vähe ja neid ei olnud võimalik ei õppimiseks ega õpetamiseks teenistuskohustustest vabastada, ei õnnestunud päevaseid kursusi korraldada.¹⁵¹ Sõjainistri 1921. aasta 18. oktoobri päevakäsuga nr 614 käivitati sama aasta 3. novembrist Mereväe Kadettide Kooli juures mereväeohvitseride rahuaegsed kursused. Tunnid pidid toimuma õhtusel ajal, alates kella 16:30st. Kursuse pikkuseks määrati vähemalt 8 kuud, kuid tegelikult kestis see läbi nelja talve. Õppeaineteks olid meresõja ajalugu,

¹⁴⁵Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923/1936-1940 2006: lisa 7

¹⁴⁶Sammaloo 2006: 41

¹⁴⁷Seene 2011: 39

¹⁴⁸sealsamas

¹⁴⁹Sõjaministeeriumi korraldusvalitsuse ringkiri nr 826 31. augustist 1926 - ERA.527.1.156: 106

¹⁵⁰Enamasti olid need Merekindluste või teiste kaldaüksuste ohvitserid. Näiteks 1925. aastal lõpetasid kursused leitnandid Joosep Sild ja Elmar Urm, nooremleitnant Nikolai Mednis ja ohvitseri asetäitja Johan Kiima (Sõjainistri käskkiri nr 362 18. juunist 1925 - ERA.650.1.81: 35-36). 1926-1927 õppisid kursustel kaptenid Georg Meisal ja Kirill Raudsepp ning vanemleitnant Konstantin Meel. (Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käskkiri nr 315 27. oktoobrist 1926 - ERA.650.1.123: 125)

¹⁵¹Lagus 1924 b

meretaktika, suurtükiasjandus, miini-torpedoasjandus, hüdrograafia, majandusteadus, määrustikud ja eesti keel.¹⁵² Kuulajate auastmed ulatusid ohvitseri asetäitjast vanemleitnandini ja sama kirev oli ametikohtade valik. Osa kuulajaid õpetas samal ajal Mereväe kadettide koolis kadette.¹⁵³ Selline kursuste korraldus, kus pärast tööpäeva lõppu tuli veel koolipinki istuda (tunnid toimusid esmaspäevast reedeni 17:30st 20:00ni),¹⁵⁴ mõjus osalejatele väsitavalt ja mitte igaüks ei lõpetanud kursust.¹⁵⁵

Kursuse õppekavasse suhtuti loovalt ja see täienes aja jooksul. Juba nimetatud õppeainetele lisandusid inglise keel, rahvusvaheline õigus ja taktikaline navigatsioon. Õpetasid Mereväe Kadettide Kooli lektorid, vanemad ohvitserid-spetsialistid ja reservohvitserid. Paljud ained loeti vene keeles, sest ei jagunud eesti keelt oskavaid lektoreid. 8-kuuseks plaanitud kursus venis algul 2-aastaseks ja siis veel pikemaks.¹⁵⁶ 18 kuulajat sooritas eksamid 1925. aasta märtsis, 7 jäid eksamid sooritamata. Järeleksamid toimusid sama aasta aprillis ja 1926. aasta jaanuaris. Need sooritas kokku 3 ohvitseri.¹⁵⁷ Kuulajate nimekiri ja edasine saatus on toodud lisa 7.

1926. aasta aprillis oli Merejõududes ilma rahuaegse hariduseta veel 12 ohvitseri. Nende väljaõppe ja hariduse tasemed olid väga erinevad. Kaptenmajor Joosep Pruun, vanemleitnandid Mihkel Kõvamees, August Velberg, Magnus Mikenberg ja Villem Granfeldt ning leitnant Karl Jõggis olid lõpetanud merekooli ja sõjaaegsed lipniku kursused jalaväes või mereväes. Vanemleitnant Georg Lagus ning kaptenid Georg Heimsal ja Kirill Raudsepp ei olnud merekooli lõpetanud, aga olid läbinud sõjaaegsed ohvitserikursused. Leitnandid Aleksander Järv, Karl Ramst ja Jaak Feldmann olid ülendatud ohvitseriks sõja ajal ilma vastavat kursust läbimata. Lagus ja Järv olid kuulanud läbi rahuaegse mereväe ohvitseride kursuse, kuid kuna neil puudus mereharidus, ei loetud neid ikkagi riviohvitseri ametikoha nõuetele vastavaks. Sõjaminister Kindralmajor Soots andis korralduse kaptenid Heimsal ja Raudsepp ning leitnant Feldman Sõjakooli saata. Kaptenmajor Pruun, vanemleitnandid Velberg, Mikenberg, Lagus, Granfeldt ja Kõvamees ning leitnandid Jõggis ja Järv pidid sooritama eksamid koos III mereväeohvitseride lennu kadettidega. 58-aastane leitnant Ramst jäeti teenistusse kuni talle asenduse leidmiseni ja pensionile minemiseni.¹⁵⁸

1928. aasta märtsiks oli leitnant Velberg teenistusest lahkunud ning vanemleitnant Mikenberg, leitnant Ramst ja leitnant Jõggis lahkumas. Kaptenid Raudsepp ja

¹⁵² Sõjainistri päevakäsk nr 614 18. oktoobrist 1921 - ERA.649.1.1: 80p. Merejõudude juhataja kiri Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülemale 10. augustist 1926 - ERA.527.1.156: 104-104p.

¹⁵³ Merejõudude juhataja päevakäsk nr 266 22. märtsist 1922 - ERA.649.1.5: 47

¹⁵⁴ Mereväe ohvitseride kursuste tunnikava 1922 I poolastaks, kinnitatud Merejõudude juhataja poolt 4. veebruaril 1922 - ERA.649.1.7: 106

¹⁵⁵ Lagus 1924 b; Merejõudude juhataja kirjad sõjainistrile 14. märtsist ja 22. aprillist 1925 ning 20. jaanuarist 1926 - ERA.527.1.156: 117, 118, 119

¹⁵⁶ Lagus 1924 b

¹⁵⁷ Merejõudude juhataja kirjad sõjainistrile 14. märtsist ja 22. aprillist 1925 ning 20. jaanuarist 1926 - ERA.527.1.156: 117-117p, 118, 119

¹⁵⁸ Merejõudude juhataja kiri korraldusvalitsuse ülemale 14. aprillist 1926 - ERA.527.1.156: 110-110p.

Heimsal olid lõpetanud alalisväe ohvitseride kursused Sõjakoolis. Kaptenmajor Pruun, vanemleitnant Kõvamees ja vanemleitnant Lagus olid sooritamas eksameid koos III mereväeohvitseride lennu kadettidega. Vabadusristi kavalerid vanemleitnant Villem Granfeldt ja leitnant Jaak Feldman jäeti sõjainistri otsusega teenistusse, ehkki nad rahuaegset ohvitseriharidust ei omandanud. Leitnant Järv kavatseti teenistusest vabastada, kuid ta esitas palvekirja enda teenistusse jätmiseks ja alalisväe ohvitseri õiguste saamiseks.¹⁵⁹ Ilmselt palve rahuldati, sest 1936. aastal oli ta veel teenistuses ja ülendati vanemleitnandiks.¹⁶⁰

Teistest põnevam on Georg Laguse juhtum. 1926. aastaks oli vanemleitnandi auastmes, aga omas ainult 4-klassilist linnakooli haridust ja sõjaaegset jalaväelipniku väljaõpet. Kuigi ta oli 1925. aastaks läbinud mereväeohvitseride rahuaegsed kursused, puudus tal laevajuhi diplom ja teda ei peetud seepärast mereväe kaadriohvitserile esitatavatele nõuetele vastavaks. Seepärast pidi ta 1928. aastal koos mereväe kadettidega sooritama kokku 10 laevajuhtimise alast eksamit okeanograafias, meteoroloogias, astronoomias, navigatsioonis, „lootsias”, deviatsioonis, aurulaevade mehaanikas, laevaehituses ja –teoorias, „veealustes paatides” ning merepraktikas.¹⁶¹ Samal ajal omandas ta keskhariduse Tallinna Rahvaülikooli Seltsi Eragümnaasiumis ja õppis kõrgemat matemaatikat.¹⁶² 1928. aasta kevadel ei õnnestunud tal koos kadettidega kõiki eksameid sooritada ja Merejõududes arvestati juba tema teenistusest lahkumisega.¹⁶³ Lagus palus sõjainistrilt lisaiega sama aasta sügiseni. Seejuures apelleeris pingelisele tööle vastutavatel ametikohtadel ja faktile, et mereväeohvitseride kursus lõppes kavandatust varem – 1928. aasta sügise asemel kevadel.¹⁶⁴

Merejõudude juhataja kontradmiral Salza oli vastu. Tema meelest alustas Lagus õppimist liiga hilja, tema õppetulemused olid kadettidega võrreldes nõrgad ja ta omas liiga vähe meresõidukogemust. Oma saatekirjas teatas Salza, et tema ei julgeks laeva Laguse kätte usaldada.¹⁶⁵ Sõjainister siiski rahuldab Laguse palve ja andis talle loa eksamid sügisel sooritada selle tingimusega, et ta peab uuesti sooritama kõik eksamid, kus ta hinne oli alla 9, kokku 5 aines. Septembriks 1928 olid Lagusel kõik eksamid sooritatud ja ta tunnistati kaadriohvitseriks. Tema teenistus jätkus vastutavatel kohtadel Merejõududes ja Sõjavägede Staabis. Aleksander Järv tegi läbi sarnase tee, kuid tal ei õnnestunud ka 1928. aasta sügisel eksameid sooritada.¹⁶⁶ Nagu juba mainitud, õnnestus tal sellest hoolimata teenistusse jääda.

¹⁵⁹ Merejõudude juhataja kiri sõjainistrile 20. märtsist 1928 - ERA.527.1.183: 108

¹⁶⁰ <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 21.04.2014

¹⁶¹ Merejõudude Juhataja Staabi ülema kiri vanemleitnant Lagusele 5. jaanuarist 1927 - ERA.527.1.183: 101

¹⁶² Vanemleitnant Georg Laguse kiri sõjainistrile 18. aprillist 1928 - ERA.527.1.183: 97-98.

¹⁶³ Merejõudude juhataja kiri sõjainistrile 7. aprillist 1928. Sõjainisteeriumi korraldusvalitsuse A jaoskonna ülema kiri Merejõudude juhatajale 3. aprillist 1928 - ERA.527.1.183: 104, 106

¹⁶⁴ Vanemleitnant Georg Laguse kiri sõjainistrile 18. aprillist 1928 - ERA.527.1.183: 97-98

¹⁶⁵ Merejõudude juhataja kirjad Mereväe Ekipaaži ülemale 19. aprillist 1928 ning sõjainistrile 14. aprillist ja 30. märtsist 1928 - ERA.527.1.183: 99, 102-103, 107

¹⁶⁶ Merejõudude juhataja kiri sõjainistrile 17. septembrist 1928 - ERA.527.1.183: 90-90p

II peatükk: väljaõppesüsteemi areng

Uus riviala mereväehvitseride kursus Mereväe Kadettide Koolis algas 1921. aastal. 15. septembril 1921 vaatas neljaliikmeline komisjon vanemleitnant Masiku juhtimisel sisseastujad üle.¹⁶⁷ 16. septembril alanud kursusele võeti esialgu vastu 11 kadetti.¹⁶⁸ 5. oktoobriks lisandus veel 4.¹⁶⁹ Arved Treumann ning Paul Porre ja Vladimir Samon mehaanikajaoskonnast liitusid aasta lõpuks, Konrad Rink alles 4. märtsil 1922.¹⁷⁰ Kursuseohvitseriks määrati värskelt Mereväe Kadettide Kooli lõpetanud nooremleitnant Johannes Santpank.

Esialgu polnud kursusel kindlat õppekava,¹⁷¹ aga paika olid pandud õpetatavad ained: astronoomia, navigatsioon, lootsia, deviatsioon, kõrgem matemaatika (analüütika, diferentsiaal- ja integraalarvutus), keemia (orgaaniline, analüütiline ja lõhkeainete keemia), mereajalugu, meretaktika, suurtükiasjandus, miini- ja torpedoasjandus, topograafia, hüdrograafia, fortifikatsioon, maaväe (jalaväe) taktika, elektrotehnika, merepraktika, sõjadministratsioon, tervishoid, eesti keel, inglise keel, õigusteadus, määrustikud.¹⁷² Tundide arv päevas ja nädalas, samuti erinevate ainetundide arv nädalas pandi paika pooleks aastaks õppenõukogus ja kinnitati Merejõudude juhataja poolt. Õppetunnid toimusid esmaspäevast reedeni 08:00st 15:45ni, laupäeval kuni 11:45ni. Sinna vahele jäi tunniajane lõunapaus.¹⁷³ Kuna koolipäevad kujunesid pikaks ja kadetid väsisid õhtuks ära, pikendati lõunapausi 1922. aasta sügissemestril poole tunni võrra.¹⁷⁴ Eraldi tunnikava kehtestati suvise meresõidupraktika ajaks.¹⁷⁵ Omapärane ja loominguiline oli suhtumine kadettide puhkustesse. 1922. aasta aprillis ei lubatud puhkusele neid, kes polnud repetitsioonidega¹⁷⁶ toime tulnud, vaid nad pidid selle aja jooksul oma repetitsioonid „rahuldavalt ära andma ... et mitte selle aasta aineid teise õpeaasta peale ülekanda“. ¹⁷⁷ (Pärast puhkust algas meresõidupraktika ja siis polnud repetitsioonideks enam aega.)

Õppekavad valmisid 1922. aasta lõpuks ja saadeti Sõjaväe õppeasutuste inspektorile kinnitamiseks.¹⁷⁸ Tegemist polnud õppekavaga tänapäeva mõistes, vaid pigem ainekavade või aineprogrammidega. Ainemahtu või tundide arvu polnud määratletud,

¹⁶⁷ Merejõudude juhataja päevakäsk nr 1018 7. septembrist 1921. - ERA.649.1.1: 47

¹⁶⁸ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk 19. septembrist 1921 – ERA.649.1.1: 48p

¹⁶⁹ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud 30. septembrist ning 1. ja 5. oktoobrist 1921 nr 273, 274 ja 278 – ERA.649.1.1: 58, 60, 61p

¹⁷⁰ Mereväe kadettide kooli ülema päevakäsk nr 65 6. märtsist 1922 - ERA.649.1.5: 37p

¹⁷¹ Mereväe Kadettide Kooli ülema kiri Keeni algkooli juhatajale 13. juulist 1922 - ERA.649.1.7: 349p

¹⁷² Mereväe Kadettide Kooli ülema kiri Viru maakonna rahvaväe ja kaitseliidu ülemale 27. aprillist 1922 - ERA.649.1.7: 222

¹⁷³ Mereväe Kadettide Kooli rea jaoskonna tunnikava 1922 I poolaastaks. - ERA.650.1.41: 107. Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna tunnikava 1922/1923 õppeaastaks - ERA.649.1.7: 746.

¹⁷⁴ Mereväe Kadettide Kooli õppenõukogu protokoll 13. oktoobrist 1922 - ERA.649.1.7: 798.

¹⁷⁵ Mereväe Kadettide Kooli mehaanikaosakonna suvine praktikatööde programm. Mereväe Kadettide Kooli reajaoskonna kadettide suvine tunnikava 1922. aasta meresõidupraktikaks, kinnitatud 20. mail 1922 - ERA.649.1.7: 294-294p, 714

¹⁷⁶ Repetitsiooniks nimetati eksamitele eelnevat õpilaste teadmiste kontrollimist õppeaine kordamise eesmärgil. (Seene2011: 38) Repetitsioonid võisid olla nii suulised kui kirjalikud.

¹⁷⁷ Mereväe Kadettide Kooli ülema kiri Merejõudude juhatajale 1. aprillist 1922 - ERA.649.1.7: 204

¹⁷⁸ Mereväe Kadettide Kooli ülema kiri Sõjaväe Õppeasutuste inspektorile 25. septembrist 1922 - ERA.649.1.7: 489

õppekavad olid läbivõetavate teemade loetelud. Osa õppekavasid: meresõja ajalugu (suuremalt jaolt), mereväe taktika, tehniliste vägede taktika ja üldtaktika õppekavad olid vene keeles, inglise keele õppekava inglise keeles. Suviti pidid toimuma praktilised harjutused.¹⁷⁹ Ainemahud on teada 1924. aasta kohta. (lisas 8) Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste klasside inspektori (sel ajal toimus mereväehvitseride väljaõpe juba Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes) ettekande järgi viidi sel aastal mereväe kadettide klassile läbi kokku 810 tundi. Millegipärast ei maini ettekanne repetitsioone, kuigi mereväe kadettide rühma ülema aruandest ja Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste klasside inspektori kirjavahetusest nähtub, et neid korraldati (30 tundi 7 aines).¹⁸⁰

Ka II lennu väljaõppes põimiti teoreetiline õpe praktikaga laevadel. Juba 1. oktoobril 1921 saadeti kadetid suurtükilaevale Lembit.¹⁸¹ Koolis tagasi oldi 24. detsembril 1921.¹⁸² Pikem praktikaperiood oli järgmisel suvel. 3. maist 14. juunini 1922 olid kadetid nooreleitnant Santpanki juhtimisel jälle Lembitul.¹⁸³ Reidil seistes värviti laev üle, tehti paadi- ja signalisatsiooniõppusi. Seejärel tehti õppereis Narva-Jõesuusse vahepeatustega Tsitres, Loksal, Käsmus, Kundas ja mujal eesmärgiga tutvuda Eesti põhjarannikuga ning korraldati laskeharjutusi.¹⁸⁴ 17. juunist 6. oktoobrini 1922 olid kadetid hävitajal Lennuk ja suurtükilaeval Lembit.¹⁸⁵ Harjutati torpeedolaskmist ja miiniveeskamist ning tehti õppereis Tallinnast Kuressaarde eesmärgiga tutvuda saarte ranna geograafia ja madalikega. Tagasiteel käidi Paldiskis, Rohukülas, Kuivastus ja Pärnus. Reisi ajal tehti navigatsiooni, side- ja astronoomiaharjutusi.¹⁸⁶

1923. aastal tegid II mereväehvitseride lennu kadetid läbi navigatsioonipraktika purjelaeval. Õppepurjekat tahtsid Merejõud osta juba 1922. aasta algul. Seda peeti vajalikuks, sest „Käesoleval ajal, kus suurte kulude tõttu Vabariigi suuremate sõjalaevade mereõit on raskendatud, mõjub see iseäranis halvavalt Mereväe kadettide ja rea-alam-ohvitseride ettevalmistamise peale.” Laev pidanuks olema 200-tonnine raudkerega kahvelpurjekas, mis kavatseti küll õppelaevaks ümber ehitada, kuid osa lastiruumi oleks jäänud kasutusse algsel otstarbel. Nii oleks saanud laeva endiselt ka kaubaveoks tarvitada. Sel moel loodeti osa meresõiduks kuluvast rahast tagasi teenida. Laeva ostuhinnaks arvestati 2 500 000 marka.¹⁸⁷ 20. veebruaril 1922

¹⁷⁹ Mereväe kadettide klassi õppekavad - ERA.650.1.1671

¹⁸⁰ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma aruanne - ERA.650.1.2290: 30p; Mereväe kadettide rühma kohusetäitja kirjad Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste klasside inspektorile 24. jaanuarist, (kuupäev loetamatu) veebruarist, 13. märtsist, (kuupäev loetamatu) aprillist ja 6 maist 1924 - ERA.650.1.1664: 8, 17, 35, 44, 49; repetitsioonide määramine - ERA.650.1.1664: 41, 50; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste klasside inspektori ettekanne Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste klasside tegevuse kohta 1924. aastal - ERA.650.1.1664: 47, 48p

¹⁸¹ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 276 3. oktoobrist 1921. - ERA.649.1.1: 60p

¹⁸² Mereväe Kadettide Kooli ülema adjutandi asetäitja kiri Merejõudude Juhataja Staabi inspektorijaoskonna ülemale 9. jaanuarist 1922. - ERA.649.1.7: 12

¹⁸³ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 122 2. maist 1922. - ERA.649.1.5: 70p

¹⁸⁴ Suurtükilaeva Lembit meresõidupraktika kava mereväe kadettidega 1922 aastal - ERA.1856.1.33: 12; suurtükilaeva Lembit 1922. aasta navigatsiooniaruanne - ERA.638.1.97: 72

¹⁸⁵ Merejõudude juhataja päevakäsk nr 708 ja 280 26. juunist ja 7. oktoobrist 1922 - ERA.649.1.5: 112, 146p

¹⁸⁶ OII 2012 b: 21

¹⁸⁷ Merejõudude juhataja kiri sõjanõukogule 14. veebruarist 1922 - ERA.649.1.7: 785

lückas sõjanõukogu selles küsimuses otsuse tegemise edasi „kuni Merejõudude Juhataja poolt saab ette pandud kõik tarvilikud motiveeritud andmed selle muretsemise ja otstarbekohasuse kohta ühtlasi juurdelisades eelarve tema väärtuse, korrashoidmise ja teenistus-kulude üle et need andmed sissekantud saaks tulevase aasta eelarvesse.“¹⁸⁸ Arutati ka võimalust saata kadetid praktikale erinevatele kaubalaevadele, kuid sellest loobuti, sest sel juhul poleks olnud võimalik tagada väljaõppe ühtsust.¹⁸⁹

Laev jäigi ostmata. Selle asemel renditi 1923. aastal 1 260 000 marga eest seitsmeks kuuks Jaan Raamotile, Johan Tammele ja Karl Saaretokile kuulunud kolmemastiline kahvelmootorpurjekas Viljandi, mis ehitati kaubalaevast ümber õppelaevaks ja võeti praktika ajaks sõjalaevastiku nimekirja.¹⁹⁰ Meresõidu eelarveks (päevarahad, toit, vesi, kütus, lootside kasutamine, esinduskulud ja ettenägematud kulud) arvestati 2 596 400 marka.¹⁹¹ Viljandi komandöriks määrati vanemleitnant Evstafi Miido. Lisaks temale kuulusid laeva juhtkonda mereväeohvitseride I lennu lõpetanud nooremleitnandid Ferdinand Schmiedehelm, Alfred Pontak, Joann Weizenberg, nooremleitnant Aleksander Martinson ja sanitaarlipnik Otto Murakin.¹⁹² Laevaomanike esindajana tegi reisi kaasa leitnant Georg Otmann.¹⁹³

Navigatsioonipraktika korraldati sellisel kujul toleaege Merejõudude juhataja mereväekapten Johannes Hermi nõudmisel.¹⁹⁴ Õppesõidu eesmärk oli muuhulgas tutvuda välisriikide sõjalaevastike, sadamate ja suuremate laevaehitusdokkidega. 6-kuuline õppesõit purjelaeval oli ette nähtud ka Mereväe Kadettide Kooli põhikirjas.¹⁹⁵ Reis pidi kestma 17. maist 15. Oktoobrini ja ulatuma Vahemereni. Selle käigus kavatseti külastada Kopenhaagenit, Portsmouthi, Bresti, Plymouthi, Cherbourgi, Hamburgi, Karlskronat, Gibraltarit, Barcelonat, Touloni, Napoli ja Alžiiri.¹⁹⁶

Kadetid asusid Viljandi pardale 10. mail 1923.¹⁹⁷ 17. mail mindi merele – sõideti Loksalt Tallinna. Sinna jäadi peaaegu kuuks ajaks: laevale paigaldati raadiojaam ja paadid ning tegeldi muude väiksemate tehniliste probleemidega. Tallinnast välja sõideti alles 12. juunil.¹⁹⁸ Praktika käigus harjutati peamiselt navigatsiooni ja tekitöid. Kadetid kogesid kõigis sadamates sõbralikku vastuvõttu. Neil võimaldati külastada nii tolle aja moodsaimaid sõjalaevu kui ka laevaehitusdokke. Prantsusmaal ja Rootsis õnnestus isegi merelennuväe lennukitega lennata.¹⁹⁹ Sadamakülastusi peeti huvitavateks ning õppereisi kasulikuks ja õpetlikuks, sest „on ju selge, et olla mereväe-ohvitser, peab saama merest võitu, tuleb olla – meremees, kõik muud

¹⁸⁸ Väljavõte sõjanõukogu istungi protokollist nr 46 20. veebruarist 1922 - ERA.649.1.7: 784

¹⁸⁹ Sammalsoo 2003 a: 28

¹⁹⁰ Vabariigi valitsuse otsus 9. maist 1923 - ERA.31.3.3863

¹⁹¹ Sammalsoo 2003 a: 28; mereväe kadettide välisreisi eelarve - ERA.649.1.20: 86

¹⁹² Merejõudude juhataja päevakäsk nr 403 ja 413 19. ja 24. maist 1923 - ERA.527.1.130: 85p, 87

¹⁹³ Sammalsoo 2003

¹⁹⁴ Naber 2004: 63

¹⁹⁵ Lagus 1924 a: 3

¹⁹⁶ Mereväe Kadettide Kooli 1923. aasta meresõidupraktika kava õppelaeval Viljandi - ERA.649.1.20: 85

¹⁹⁷ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 134 14. maist 1923 - ERA.649.1.5: 266

¹⁹⁸ Sammalsoo 2003 a: 28

¹⁹⁹ Miido 1933: 72-75

mereväe-ohvitseri omadused ja teadmised võivad alles selle nõude täitmise järel pääseda kasulikult mõjule”.²⁰⁰

Hilinenud väljasõidu tõttu ei jõutud külastada kõiki kavandatud sadamaid: käimata jäi Gibraltaril, Barcelonas, Toulonis, Napolis ja Alžiiris. Georg Lagus nimetas oma artiklis „Wabariigi sõjalaevastik 1923 a. navigatsioonil ajal“ marsruudi muutmise põhjusena halba ilma. Ka ilmal oli oma roll: tuulevaikus Biskaia lahel ja masinarike purustasid lõplikult lootuse Gibraltarini jõuda,²⁰¹ kuid tõenäoliselt mõtles Lagus midagi muud, sest kirjutab „halb ilm pani kadetid rohkem proovile ja võimaldas neil laevajuhtimises parema vilumuse omandada”.²⁰² Tagasi Tallinna jõuti isegi paar päeva plaanitust varem: 13. oktoobril 1923.²⁰³

Reisil juhtus muidki äpardusi. Prantsusmaal läks kadett Oskar Rang jooksu ja arvati kadettide nimekirjast välja.²⁰⁴ Samuti osutus laeva rentimine ja ümber ehitamine kokkuvõttes arvatust kallimaks. Evstafi Miido tegi hiljem ettepaneku edaspidi õppelaeva mitte rentida, vaid osta, sest see tuleks lõppkokkuvõttes soodsam. Sellise laeva saaks ka päriselt õppelaevaks ümber ehitada, mitte ei peaks leppima ajutiste lahendustega. Õppelaev peaks olema Viljandist suurem, raataglastusega ja võimsama peamasinaga.²⁰⁵ Seda siiski ei tehtud ja Viljandi õppereis jäi ainsaks omasuguseks.

Kui I mereväe ohvitseride lend alustas oma õpinguid Sõjakoolis, aga lõpetas Mereväe Kadettide Kooli, siis II lennul läks vastupidi. Ja jälle toimus suur muutus kadettide meresõidupraktika ajal. 1. oktoobril 1923 liideti Mereväe Kadettide Kool, Allohvitseride Kool, Sõjakool ja Kindralstaabi Kursused Sõjaväe Ühendatud Õppeasutusteks. Koolide liitmine sai alguse Sõjaväe Tehnikakooli likvideerimisest ja ühendamisest Sõjakooliga.²⁰⁶ Koolide liitmise põhjuseks oli kulude kokkuhoid ja vähene vajadus erialaohvitseride järele. Poliitikud nõudsid sõjaväe õppeasutuste sulgemist ja erialaspetsialistide ettevalmistamist tsiviilõppeasutustes, näiteks Tallinna tehnikumis ja Tallinna merekoolis. Sõjaväelaste vastuseisu tõttu sellised kavad ei teostunud ja erialaohvitseride saadi edaspidi kaadriohvitseride ümberõppel vastavatel kursustel Sõjakooli juures.²⁰⁷ Huvitaval kombel tegi Soome läbi vastupidise protsessi: seal loodi eraldiseisvad õhuväe ja mereväe koolid aastatel 1929 ja 1930.²⁰⁸

Sõjaministri päevakäsuga nr 443 kästi Mereväe Kadettide Kooli likvideerimine lõpetada 15. novembriks, aga likvideerimiskomisjon vanemleitnant Valentin Grenziga eesotsas ei jõudnud oma tööga tähtajaks valmis. Õppelaeva Viljandi kasutati kuni 12.

---

²⁰⁰Miido 1933: 75

²⁰¹Sammaloo 2003 b: 28

²⁰²Lagus 1924 a: 3

²⁰³Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 295 22. oktoobrist 1923 - ERA.649.1.5:10

²⁰⁴Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 290 17. oktoobrist 1923 - ERA.649.1.5:7

²⁰⁵Miido 1925: 409

²⁰⁶Seene 2013: 13

²⁰⁷Pajur 1999: 149-150; Tõrvand, Juhan. Jooni vabariigi kaitsejõudude arenemisest pärast vabadussõda -*Sõdur nr 6/7/8* 1928: 191

²⁰⁸Liene, Timo. *Hands on the Hilt. A Brief History of Finnish Officer Training*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2000: 37

novembrini väljaõppeks ja anti alles seejärel omanikule üle. Laeva pardal oli aga mitmesugust koolile kuuluvat varustust.²⁰⁹ Mereväe Kadettide Kooli ülem andis oma viimase päevakäsu 14. detsembril 1923.²¹⁰ Kooli likvideerimine lõpetati alles 18. jaanuaril 1924.²¹¹

Mereväe Kadettide Koolist sai mereväe kadettide klass (ka mereklass, mõlemat nimetust kasutati paralleelselt), selle õpilased moodustasid mereväe kadettide rühma.²¹² 1926. aastal koostatud sõjaväe õppeasutuste seadluse projektis nimetati mererühma ülesandeks „anda sõjalist kasvatust ja haridust noortele meeskodanikkudele, neid valmistades mereväe ohvitseride kutsele“. Selleks oli muuhulgas ette nähtud kohustuslik õppereis purjekal ja välisvetes.²¹³

Osa Mereväe Kadettide Kooli lektoreid, eelkõige need, kes õpetasid merenduslikke ja meresõjalisi aineid (mereväekapten Herman Salza, kolonel Jakob Prei, kaptenleitnant Aleksander Malevitš, kolonelleitnant Voldemar Riiberg, leitnant Jakob Saar, eraisikud Nikolai Bajanov ning Viktor Munck), jätkasid loenguid mereväe kadettide klassile.²¹⁴ Tundub, et uude kooli sisse elamine võttis veidi aega. Näiteks pidi Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste korrapidajaohvitser mereväe kadettide rühma ülemale meelde tuletama, et Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes lastakse kadetid välja linnalubade alusel.²¹⁵ Ju siis Mereväe Kadettide Koolis asjad nii ei käinud.

Pisut paradoksaalselt said mereväe kadetid endale oma, maaväelastest erineva, lõpumärgi ametlikult vahetult pärast Mereväe Kadettide Kooli likvideerimist (kinnitati sõjainistri päevakäsuga nr 527 23. novembrist 1923). Märk tuli hankida oma kulul ja seda võisid kanda kõik Mereväe Kadettide Kooli ja Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide klassi lõpetanud.²¹⁶ Märki kavand oli küll olemas juba 1921. aastal²¹⁷ ja seda kandsid omaalgatuslikult I lennu lõpetanud.²¹⁸ Sõjakooli lõpumärk kinnitati sõjainistri poolt alles 1. novembril 1934. Lõpliku kuju omandas see märk küll juba 1924. aastaks. Enne seda olid erinevate lendude lõpumärgid üksteisest erinenud.²¹⁹

²⁰⁹ Mereväe Kadettide Kooli likvideerimiskomisjoni esimehe kirjad Merejõudude juhatajale 1. oktoobrist ja 14. novembrist 1923 - ERA.649.1.23: 4, 6

²¹⁰ Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 348 14. detsembrist 1923 - ERA.649.1.5:48p.

²¹¹ Mereväe Kadettide Kooli likvideerimiskomisjoni päevakäsk nr 15 18. jaanuarist 1924 - ERA.649.1.9: 124

²¹² Seene 2011: 41

²¹³ Sõjaväe õppeasutuste seadluse projekt – ERA.650.1.156: 664, 665p

²¹⁴ Mereväe kadettide klassi õppetagajärjed 1923/1924 õppeaastal - ERA.650.1.1679

²¹⁵ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste korrapidajaohvitseri kiri mereväe kadettide rühma ülemale 5. novembrist 1924 - ERA.650.1.2290: 30.

²¹⁶ Sõjainistri päevakäsk nr 527 23. novembrist 1923 - ERA.650.1.38: 6

²¹⁷ Merejõudude Staabi ülema kiri Sõjaväe õppeasutuste inspektorile 5. oktoobrist 1921 – ERA.1856.1.50: 343

²¹⁸ Sama märk anti aastatel 1996-1999 toimunud mereväe nooremohvitseride ja aastatel 2002-2004 toimunud mereväe erialaohvitseride kursuste lõpetanutele, kokku 15 mereväelasele ja 84 piirivalvurile. (Konso, Kalev. Eesti Mereväe sümbolika kataloog 1993-2011. KVÜÖA 2011: 70). Sel aastal saavad märgi KVÜÖA esimese mereväe põhikursuse lõpetajad.

²¹⁹ Kivinurk, Aleks. Eesti sõjalised autasud ja rinnamärgid 1918-1940. Tallinn 2005: 306-311

Õppetöö Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes toimus peamiselt loengute ja repetitsioonidena.²²⁰ Neile lisandusid suvised praktilised tööd ja meresõidupraktika mereväe laevadel. Tunnid toimusid 08:00st 14:05ni. Tunniplaan pandi paika semestriks. Plaanilistele tundidele lisandusid praktilised tööd ja vastavalt vajadusele määratud repetitsioonid öhtusel ajal.²²¹ Õpiti astronoomiat, navigatsiooni, deviatsiooni, „lootsiat”, meteoroloogiat, okeanograafiat, meretaktikat ja mereajalugu, artilleeriat, miini-torpeedoasjandust, elektrotehnikat, aurulaeva mehaanikat, teoreetilist mehaanikat, hüdrograafiat, merekindluste laskereegleid, kõrgemat matemaatikat, administratsiooni, õigusteadust, lennuasjandust, fortifikatsiooni, üldtaktikat, tehnilist taktikat, suurtükiväe taktikat, jalaväe taktikat, inglise ja eesti keelt. Lisaks sellele harjutati rivi- ja lahingdrille ning laskmist. Mereväe kadettide rühma ülem nentis, et viimaseid ei jõutud palju harjutada, kuid mereväehvitseridele peaks sellest piisama, sest hilisemas teenistuses nad nende teemadega palju kokku ei puutu.²²²

5. maist 10. maini 1924 toimusid lõpukatsed diferentsiaal- ja integraalarvutuses, okeanograafias, meteoroloogias ja eesti keeles.²²³ Sellele järgnes järjekordne praktika sõjalaevadel. 12. maist 12. juunini olid kadetid nooremleitnant Schmiedehelmi juhtimisel praktilikal suurtükilaeval Lembit. Põhirõhk pandi torpeedode tundmaõppimisele ja lõhketöödele. Selle aja sees käidi ka ekskursioonil Merekindlustes. 13. juunist 29. juunini olid kadetid major Varfolomei Murašev-Petrovi juhtimisel hüdrograafiaalastel praktilistel töodel Peipsi järvel. (Sel ajal tegutses Peipsil hüdrograafia ekspeditsioon.) 4. juulist 29. augustini olid kadetid jälle praktilikal Läänemere Laevastiku Divisjonis, seekord hävitajatel Lennuk ja Vambola. Põhirõhk oli seekord suurtüki- ja torpeedolaskeharjutustel ning miinide veeskamisel ja traalimisel. Kadetid tegutsesid ka vahihvitseri abidena ja vahihvitseridena ankruvahis. Augusti teisel poolel osalesid kadetid traalerite salkkonnaga sõjaaegsete miiniväljade traalimisel. Praktika lõppes 29. augustil.²²⁴

Pärast praktikat lubati kadetid 4. septembrini puhkusele. Sellele järgnesid 10.-13. septembrini lõpueksamid selleks ajaks läbi võetud õppeainetes: navigatsioonis ja lootsias, hüdrograafias ja merepraktikas.²²⁵ Eksamikomisjonid koosnesid kahest inimesest, kellest üks oli selle õppeaine lektor ja teine saadeti mereväest. Mereväe

---

²²⁰Vähemalt 1924. aastal toimusid mereväelaste repetitsioonid öhtusel ajal kella neljast üheksani. (Mereväe kadettide rühma kohusetäitja kiri Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste klasside inspektorile 24. jaanuarist, (kuupäev loetamatu) veebruarist, 13. märtsist, (kuupäev loetamatu) aprillist ja 6 maist 1924 - ERA.650.1.1664: 8, 17, 35, 44, 49; repetitsioonide määramine – ERA.650.1.1664: 41, 50)

²²¹ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma tundide tabel 15. septembrist 15. novembrini 1924 - ERA.650.1.41: 87

²²² Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma aruanne - ERA.650.1.2290: 30-31p

²²³ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma ülema aruanne - ERA.650.1.2290: 30p-31; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma katsete kava 5-10. aprilliks 1924 - ERA.650.1.1665: 43

²²⁴ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma aruanne - ERA.650.1.2290: 30p; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma suviste praktiliste tööde kava hüdrograafia alal; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma suviste praktiliste tööde kava 14. kuni 24. maini 1924 - ERA.650.1.1665: 219, 221

²²⁵ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma ülema aruanne - ERA.650.1.2290: 30p-31

esindajad olid kaptenmajor Valentin Grenz, major Varfolomei Murašev-Petrov ja kaptenmajor Vassili Martson.²²⁶

Sügissemestril toimus õppetöö 15. septembrist 15. novembrini.²²⁷ 17.-20. novembril õppisid kadetid tundma lennuväge.²²⁸ Neile tutvustati lennukite ehitust, õhufotograafiat, pommitamist ja lennuväe koostööd teiste väeliikidega.²²⁹

22. novembrist 22. detsembrini toimusid katsed kokku 7 õppeaines: suurtükiasjanduses ja merekindluste laskereeglites, miiniasjanduses, deviatsioonis, astronoomias, elektrotehnikas, mereajaloos ja meretaktikas, aurulaeva mehaanikas, fortifikatsioonis, administratsioonis, inglise keeles, õigusteaduses, teoreetilises mehaanikas, laevaehituses ja –teoorias, jalaväe, suurtükiväe, üldises ja tehnilises taktikas.²³⁰ Eksamikomisjonid olid enamasti kolmeliikmelised (eesti keele ja õiguse eksamikomisjonis oli kaks, taktika eksamikomisjonis neli liiget) ja jällegi olid neis ka mereväe esindajad.²³¹ Kaks kadetti pidid tegema järeleksamid: Leo Poska eesti keeles ja Feliks Neumann elektrotehnikas. Viimane ei saanud üldisel eksamil osaleda haiguse tõttu.²³²

22. detsembril 1924 lõpetas mereväe kadettide klassi ja ülendati nooremleitnantideks 15 meest. Esimeses järgus lõpetanud (keskmine hinne peaainetes vähemalt 11, lõpetamisel loeti nende auastme vanuseks 22.12.1922) oli 7, teises järgus lõpetanud (keskmine hinne peaainetes vähemalt 9, lõpetamisel loeti auastme vanuseks 22.12.1923) samuti 7 ja kolmandas järgus (auastme vanuseks 22.12.1924) lõpetanud 1.²³³ Oskar Eik ei saanud haiguse tõttu eksamil osaleda ja tal jäi kool lõpetamata.²³⁴

1924. aastal hakkas kehtima Kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadlus, mis täpsustas muuhulgas ohvitseri auastme andmist. Nooremleitnandi auaste anti Sõjakooli lõpetanutele, aga ka kõrgharidusega kaitseväelastele, kes läbisid vastavad kursused ja olid teenistuses oma erialal ning neile aspirantidele, kes jätkasid teenistust oma erialal pärast ajateenistuse lõppemist. Lipniku auaste anti aspirantide

²²⁶Katsekomisjonide määramine 5. aprillist 1924 - ERA.650.1.1665: 218

²²⁷Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma ülema aruanne - ERA.650.1.2290: 31

²²⁸Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma ülema aruanne - ERA.650.1.2290: 31p

²²⁹Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide tegevuse kava Lennuväerügemendi õppejaoskonnas 17. – 20. novembrini 1924 - ERA.650.1.1665: 328

²³⁰Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma ülema aruanne - ERA.650.1.2290: 31; Mereväe kadettide rühma lõpukatsete kava - ERA.650.1.1665: 308

²³¹Kolonel Vladimir Janits, nooremleitnant Bruno Linneberg, kaptenmajor Valentin Grenz, kaptenleitnant Aleksander Malevitš, kaptenleitnant Mihhail Ananitš, kaptenmajor Johannes Masik ja kaptenmajor Paul Gerretz. (Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma ülema kohusetäitja kiri klasside inspektorile 12. novembrist 1924 - ERA.650.1.1665: 316; mereväe kadettide rühma lõpukatsete kava - ERA.650.1.42: 55)

²³²Järeleksami määramine 28. detsembrist 1924 - ERA.650.1.1665: 374; järeleksami määramine 20. detsembrist 1924 - ERA.650.1.1665: 379)

²³³Kuigi osa dokumente (näiteks mereväe klassi lõpetajate nimekiri - ERA.650.1.1679: 36) väidavad, et kõik lõpetajad olid kas I või II järgus, näitavad mereväe kadettide rühma ülema aruanne 1924. aasta kohta ja Kaitsevägede ülemjuhataja käskkiri nr 2552 20. detsembrist 1924 ühte III järgu lõpetajat. Käskkirja järgi lõpetas III järgus Paul Porre, ehkki kõige nõrgem keskmine hinne (9 peaainetes ja 8,78 üldainetes) oli hoopis Herbert Palmannil. (Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma aruanne - ERA.650.1.2290: 31p; Kaitsevägede ülemjuhataja käskkiri nr 2552 20. detsembrist 1924 - ERA.650.2.42: 141)

²³⁴Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide rühma aruanne - ERA.650.1.2290: 31p; Kaitsevägede ülemjuhataja käskkiri nr 2552 20. detsembrist 1924 - ERA.650.2.42: 141

kursuse lõpetanutele ja Sõjakooli lühendatud programmi kohaste eksamite sooritanutele. Nagu varemgi võis kooli lõpetada hästi või rahuldavalt. Sõjakooli hästi lõpetanute auastme vanusele lisati üks aasta. Ohvitseriks võis saada ka eksternina ohvitserieksameid sooritades. Ekstern ei tohtinud olla vanem kui 33 aastane ja pidi omama allohvitseri auastet.²³⁵

Nõuded 1925. aastal Sõjakooli mereväeklassi sisseastujatele vastasid Mereväe Kadettide Kooli ülema visioonile 1922. aastast: kandideerija pidi olema 17-25 aastane Eesti Vabariigi kodanik, omama keskharidust ja olema tervise poolest riviteenistuseks kõlblik. Sisse astuda soovijad pidid esitama avaldused koos kogu vajaliku dokumentatsiooniga 20. juuniks. Kaitseväelased pidid esitama ka ülema atestatsiooni. Kadetikandidaatidele korraldati võistluskatsed eesti keeles, matemaatikas, füüsikas, mehaanikas ja vene keeles „keskkooli humanitaarharu lõpuklassi piirides“.²³⁶ Võistluskatsed toimusid 30. juunist 4. juulini.²³⁷ Katsetele lubati 43 noormeest.²³⁸ Johannes Tõnissonil lubati katsed sooritada teistest erineval ajal.²³⁹ Kadetid meenutasid oma mälestustes 80 sisse astuda soovijat,²⁴⁰ kellest 7. juulil võeti vastu 21, nende hulgas kaks jalaväekadetti ja üks aspirant.²⁴¹ Artur Jürgenthal liitus kursusega veidi hiljem suurtükilaeva Lembit pardal.²⁴²

Õppetöö Tondil algas 7. juulil 1925. Kuni 15. juulini tehti riviõppusi, õpiti distsipliini ja sisekorda. Esialgu polnud mereväe kadettidel õigeid vorme, vaid kanti siniseid tunkesid, millega hakkas sooja ilmaga väga palav.²⁴³ 16. juulist 25. septembrini olid kadetid rühmaülema kohusetäitja nooremleitnant Schmiedehelmi juhtimisel meresõidupraktikale suurtükilaeval Lembit.²⁴⁴ Selle käigus osalesid kadetid laevatöödel, õppisid tundma signalisatsiooni ja artilleeriat ning tegid paadiõppust.²⁴⁵ Kui hävitajad Lennuk ja Wambola tegelesid suurtüki- või torpeedolaskmisega ja miinide veeskamisega, kaasati sinna ka kadetid. Augustis tegid kadetid laevastiku koosseisus oma esimese välisreisi, mille käigus külastati Riit. Tondile tagasi jõuti 1. oktoobril.²⁴⁶

III lennul oli algusest peale olemas õppekavad (tänapäeva mõistes pigem ainekavad, sest igal õppeainel oli eraldi õppekava). (Õppeainete nimekiri ja mahud on toodud lisas 8.) Õppekavades polnud küll ainemahtusid ära toodud, tegemist oli selle õppeaine raames läbi võetavate teemade loeteluga, aga tundide arvu võib tuletada teistest allikatest. 1932. aastal korraldati mereväeohvitseri koolitus kahele

²³⁵ Kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadlus. Vabariigi valitsus 30. jaanuaril 1924 – RT 1924, 37/38: 285-288

²³⁶ Vastuvõtmine Sõjaväe Õppeasutuste mereväeklassi 1925. aastal - ERA.650.1.1663: 5

²³⁷ Mereväe kadettide klassi sisseastumiskatsete kava; täiendav katsete kava sisseastujatele mereväe kadettide klassi 1925. aastal - ERA.650.1.80: 80, 84

²³⁸ Mereväe kadettide klassi sisseastumiskatsetest osa võtta soovijate nimekiri - ERA.650.1.1664: 226-226p

²³⁹ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste adjutandi kiri klasside inspektorile 1. juulist 1925 - ERA.650.1.1664: 211

²⁴⁰ Kilde mereväekadettide III lennu päevikust 1933: 190

²⁴¹ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 197 7. juulist 1925 - ERA.650.1.81: 10-10p

²⁴² Artur Jürgenthali teenistustoimik - ERA.527.1.531

²⁴³ Kilde mereväekadettide III lennu päevikust 1933: 190

²⁴⁴ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 211 21. juulist 1925 - ERA.650.1.81: 32; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 291 30. septembrist 1925 - ERA.650.1.82

²⁴⁵ Kokk 2006 b: 57

²⁴⁶ Kokk 2002: 43

aspirandikursuse lõpetanud lipnikule. Selle aluseks võeti III lennu õppekavad ja tagantjärele arvutati välja ka umbkaudne tundide arv. Osal õppeainetest olid algusest peale valmis katsekavad, sisuliselt eksamipiletid. Astronoomia, navigatsiooni, lootsia ja deviatsiooni õppekavad olid nii eesti kui vene keeles.²⁴⁷ Kuna eestikeelsed õppekavad on niisama üksikasjalikud kui venekeelsedki, ei saanud põhjuseks olla eestikeelse oskuskeele puudumine. Pigem võib põhjust otsida lektor Nikolai Bajanovi isikus, kelle jaoks vene keel oli emakeel. (1922. aastal tuletas Mereväe Kadettide Kooli ülema ajutine kohusetäitja vanemleitnant Karl Lensment talle meelde, et aineprogrammid tuleb esitada eesti keeles.²⁴⁸) Kas loengud peeti eesti või vene keeles pole päris selge. III lennu päevaraamatus leidub mitmeid venekeelseid tsitaate härra Bajanovilt,²⁴⁹ aga on raske uskuda, et 1925. aastaks poleks suudetud leida lektorit, kes oleks suutnud navigatsiooni eesti keeles õpetada.

Õppeained jagunesid põhi- ja üldaineteks, mille mahud olid vastavalt 1325 ja 1365 tundi. Põhiainetest jagus enim mahtu meresõidu astronoomiale ja artilleeriale (300 tundi). Teised „suuremad ained“ olid navigatsioon (150 tundi), miini-torpedoasjandus (125 tundi), deviatsioon, hüdrograafia ja meresõjakunsti ajalugu (kõik 100 tundi). Üldõppeainetest oli kõige mahukam inglise keel (175 tundi). Sellele järgnesid raadiotehnika (150 tundi), sõjaväe administratsioon (115 tundi), aurulaeva mehaanika ning laevaehitus ja –teooria (kumbki 100 tundi).²⁵⁰

Tunniplaanid pandi paika semestriks. Tunnid algasid kell 08:00 ja lõppesid kell 14:05.²⁵¹ Õppetöö olevat olnud pingeline. Mereväeliste erialateadmiste ja –oskuste kõrval tuli õppida ka üldisi sõdurioskusi, mille üheks osaks olid taktikaõppused Tondi liivamägedes.²⁵² Nagu varemgi oli teoreetiline õpe ühendatud praktikaga laevastikus. 18. aprillil 1926 suunati kadetid Merejõudude juhataja käsutusse. Kuni 11. maini tegeldi praktiliste töödega torpedoasjanduses, miiniasjanduses, artilleerias, navigatsioonis, elektrotehnikas, laskmises ja astronoomias.²⁵³ Sellele järgnes meresõidupraktika hävitajatel Lennuk ja Wambola, suurtükilaeval Lembit ja vahilaeval Laene ning Eesti rannikuga tutvumine 17. septembrini.²⁵⁴ Praktika ajal toimusid eksamid navigatsioonis, astronoomias ja merepraktikas.²⁵⁵ Pärast praktikat lubati kadetid puhkusele.²⁵⁶ 1927. aasta meresõidupraktika ajal osalesid kadetid Eesti-Läti laevastike ühisõppusel, õppisid tundma Lääne-Eesti rannikut ja saarestikku ning

²⁴⁷Mereväe kadettide õppekavad - ERA.527.1.183: 120-170

²⁴⁸ Mereväe Kadettide Kooli ülema adjutandi ajutise kohusetäitja kiri lektor Bajanovile 8. juulist 1922 - ERA.649.1.7: 339

²⁴⁹ Mereväe kadettide rühma päevaraamat - MM.8217D, pagineerimata

²⁵⁰ Merejõudude juhataja kiri kaitseministrile 29. jaanuarist 1932 - ERA.527.1.248: 83-85

²⁵¹ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste mereväe kadettide klassi loengute kava 7. jaanuarist – 30. aprillini 1926 - ERA.650.1.119: 51

²⁵² Kokk 2006 b: 57

²⁵³ Mereväekadettide praktiliste tööde tunnikava 20 aprillist 11. maini 1926 - ERA.650.1.120: 124

²⁵⁴ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste suviste praktiliste tööde ja õppuste kavand 1926. aastaks - ERA.650.1.121: 51; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 119 24. aprillist 1926 - ERA.650.1.120: 118; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 287 30. septembrist 1926 - ERA.650.1.123: 61; Merelaevastiku Divisjoni ülema käsukirjad nr 49, 55, 63, 72, 91 ja 95 15. ja 28. maist, 15. juunist, 4. juulist, 3. ja 15. septembrist 1926 – ERA.638.1.25: 11p, 12p, 14, 16, 19, 20

²⁵⁵ Aktid nr 238 ja 6 - ERA.527.1.156: 63-63p, 67-67p

²⁵⁶ Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 287 30. septembrist 1926 - ERA.650.1.123: 61

külastasid soomuslaeva Slava poolupunud vrakki Suures väinas.²⁵⁷ Pärast 1927. aasta meresõidupraktikat toimusid eksamid selleks ajaks läbitud ainetes: suurtükiasjanduses, miini-torpedoasjanduses, aurulaeva mehaanikas, navigatsioonis, merepraktikas ja signalisatsioonis.²⁵⁸ Järgmine eksamisessioon algas 25. jaanuaril. Eksamitel oli põhjust pingutada, sest keskmisest hindest sõltus otseselt esimene ametikoht ja palk.²⁵⁹

1928. aasta suvel jäi kadettide „väljamaa sõit õppelaeval krediidi puudusel ära”. Küllap mängis sellise otsuse juures rolli ka tõik, et mereväe kadette ei koolitanud enam merevägi ise, vaid Sõjaväe Ühendatud Õppeasutused, kellel oli väljaõppe prioriteetidest ja piiratud rahaliste vahendite otstarbekast kasutamisest teistsugune arusaamine. 1928. aasta aprillis oli mereväes täitmata 17 riviohvitseride ametikohta ehk 16% nõutavast koosseisust. Kui arvestada sinna juurde 3 ajutiselt ära komandeeritud ohvitseri, oli puudujääk juba 21%. Peamiselt ametikoha nõuetele mittevastamise tõttu oli peatselt oodata järgmiste ohvitseride teenistusest lahkumist.²⁶⁰ Kuna mereväe kadetidel oli õppetöö lõppenud ja eksamid sooritatud,²⁶¹ tegi Merejõudude juhataja ettepaneku lõpetada kursus ettenähtust varem: mitte septembris, vaid juba 29. aprillil.²⁶² Nii ka tehti. Kursuse lõpetamise puhul peeti Tondil pidulik rivistus, mille võttis vastu riigivanem Jaan Tõnisson isiklikult.²⁶³ III mereväeohvitseride lennu lõpetas 20 noort ohvitseri. 8 auastme vanuseks loeti 29. august 1926, ülejäänutel 29. august 1927.²⁶⁴ Kool jäi lõpetamata kahel mehel: Johannes Starkoff arvati koolist välja 1927. aasta lõpus, Villem Mölder tervislikel põhjustel 1928. aasta veebruaris.²⁶⁵ Kursuse nimekiri on toodud lisas 4.

Tundub, et III lennu kadetid elasid lõbusat elu. Kasarmutoas peeti lume- ja klassis kriidisõda. Päevakorrast, eriti õigeaegselt üles tõusmisest, eriti ei hoolitud. Juhtus, et hilja linnast tagasi jõudnud või kaaslasti pahandanud kadett võis magama heites läbi voodipõhja kukkuda, sest selle kruvid olid lahti keeratud. Esines ka hõõrumisi mereväe kadettide ja maaväe kadettide ehk „maameeste“ või „joosepite“ vahel.²⁶⁶ III lend oli kõige arvukam ja tundub, et kirjanduslikult kõige aktiivsem. Nii Ragnar Kokk kui Liivo Laanetu väidavad, et Mereväe Ohvitseride Kogu poolt välja antud ajakiri „Merendus” püsis eelkõige III lennu meeste õul.²⁶⁷ Võib-olla on see tõendiks selle

---

²⁵⁷Kokk 2006 b: 58

²⁵⁸Praktiliste eksamite protokollid - ERA.527.1.183: 38-42

²⁵⁹ Kokk 2002: 47-49

²⁶⁰ Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 7. aprillist 1928 - ERA.527.1.183: 104. Kirjas toodud protsendid ei klapi (kui 17 inimest on 16%, siis 20 inimest ei saa olla 21%). Kas tegemist on arvutusveaga või tahtsid Merejõud oma olukorda tegelikkusest halvemana näidata, jääb lahtiseks.

²⁶¹ 6. märtsist 24. aprillini toimusid eksamid lootsias, inglise keeles, artilleerias, taktikalises navigatsioonis, navigatsioonis, deviatsioonis, astronoomias, aurulaeva mehaanikas, laevaehituses ja –teoorias, jalaväe taktikas, hüdrograafias, raadiotehnikas, meretaktikas ja administratsioonis. (Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste meriväe klassi kadettide lõpukatsete kava - ERA.527.1.183: 25) Kokku said kadetid hinde 30 õppeaines. (Kokk 2002: 49)

²⁶²Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 7. aprillist 1928 - ERA.527.1.183: 104

²⁶³ Kokk 2002: 52

²⁶⁴Vabariigi valitsuse otsus 25. aprillist 1928 - ERA.650.1.190: 350-350p

²⁶⁵ Kokk 2002: 48

²⁶⁶Mereväe kadettide rühma päevaraamat. - MM.8217D, pagineerimata

²⁶⁷ Kokk 2002: 55; Laanetu, Liivo. Mereasjanduslik ajakiri „Merendus“ 1933-1940. Proseminaritöö, Tartu Ülikool 2014: 25

kohta, et III lend sai varasematega võrreldes süsteemsema ja heas mõttes akadeemilisema hariduse.

III peatükk: paus ohvitseride koolitamises ja ohvitseride väljaõppe ümberkorraldamine

Aastatel 1929-1937 Sõjakoolis mereväe kaadriohvitseride välja ei õpetatud. Aastatel 1931-1936 ei avatud kadettide klasse ka maaväes. Avati ainult aspirantide klassid, kus koolitati reservohvitseride. Põhjusteks olid varasem nooremohvitseride ületootmine ja majanduskriis.²⁶⁸

1928. aastal alustati mereväe reservohvitseride ettevalmistamist. (Esimene rahuaegne reservohvitseride kursus maaväes toimus Sõjakooli aspirantide kursuse näol juba aastatel 1922-1923.²⁶⁹) Laevastiku ja mereväe kaldaüksuste reservohvitserid said oma väljaõppe jalaväeklassis, merekindluste reservohvitserid peamiselt suurtükiväeklassis.²⁷⁰ Aspirandikursus oli täiesti maaväepõhine, mingeid erisusi mereväelastele ei tehtud. Aspirandiklassi jalaväe alal lõpetanu pidi suutma juhtida jalaväerühma, vajadusel ka kompaniid, ja juhtida allüksuse väljaõpet sõja ajal. Õppetöö oli üsna praktiline: praktilisi tunde oli 76,8% õppeajast. Enim pöörati rõhku taktikale ja laskeasjandusele.²⁷¹ Niinimetatud erialaõppeained, st mereväespetsiifiline väljaõpe, toimus enne aspirantide klassi sisse asumist ja pärast selle lõpetamist 1. juunist (1933. aastal 7. juunist²⁷²) 1. septembrini ja 1. maist teenistuse lõpuni (Aspirantide ajateenistusele lisati 1 kuu.²⁷³), peamiselt Mereväe Ekipaažis (alates 1931. aastast Mereväe Õppekompaniis).

Erialakursused olid merekindlustes ja ülejäänud mereväes erinevad. Laevastiku ja kaldaüksuste aspirantide mereväelise ettevalmistuse eesmärk oli „anda täiendusohvitseriks saajale tarvilisi teoreetilisi teadmisi ja praktilisi oskusi sel määral, et nad suudaksid täita noorema ohvitseri kohuseid laevades ja kaldaasutustes”.²⁷⁴ Kuigi õppekava aja jooksul muutus, võib üldistatult öelda, et enne aspirandikursust võeti kolme kuu vältel ja 320-450 tunni mahus läbi navigatsioon ja taktikaline navigatsioon, signalisatsioon, meteoroloogia ja lootsia, laevaehitus, meresõjakunsti ajalugu, meretaktika, artilleeria, miini- ja traaliasjandus, elektrotehnika ning paadiõppus ja merepraktika.²⁷⁵ Teoreetiliste tundide kõrval toimus praktiline teenistus laevadel.²⁷⁶ Mereväeline väljaõpe jätkus kolme ja poole kuu vältel 230 tunni mahus pärast aspirantide klassi lõppemist. Õppeained olid sellel perioodil samad, aga praktika osa oli suurem. Muuhulgas tegutsesid aspirandid sel ajal erialaallohvitseride

---

²⁶⁸ Seene 2011: 55-56

²⁶⁹ Jürjo, Õun 2007: 37

²⁷⁰ Seene 2011: 68

²⁷¹ Seene 2013: 27

²⁷² Merejõudude Staabi ülema kohusetäitja ringkiri nr 723 9. maist 1933 - ERA.527.1.146

²⁷³ Merejõudude Staabi ülema kohusetäitja kiri Kaitsevägede Staabi VI osakonna ülemale 24. märtsist 1933 - ERA.527.1.146

²⁷⁴ Õppekava mereväe aspirantide ettevalmistamiseks erialal, kinnitatud Kaitsevägede ülemjuhataja poolt 13. augustil 1936 - ERA.527.1.119: 129

²⁷⁵ Õppekava mereväe aspirantide ettevalmistamiseks (1933). - ERA.527.1.146: 384-385. Õppekava mereväe aspirantide ettevalmistamiseks erialal, kinnitatud Kaitsevägede ülemjuhataja poolt 13. augustil 1936 - ERA.527.1.119: 130

²⁷⁶ Õppekava mereväe aspirantide ettevalmistamiseks erialal, kinnitatud Kaitsevägede ülemjuhataja poolt 13. augustil 1936 - ERA.527.1.119: 129

ja vahiohviteride abide rollis. Mõlema perioodi lõppedes korraldati selle jooksul läbi võetud ainetes katsed.²⁷⁷

Merekindluste aspirantide erialase väljaõppe eesmärgiks oli „anda noorematele sõjaaegsetele juhtidele tarvilisi teoreetilisi teadmisi ja praktilisi oskusi rannasuurtükiväe alal sel määral, et nad rahuldavalt suudaksid täita suurtüki- ja patareiohviteri kohuseid rannasuurtükiväe lahingutegevusel ja sõjaaegse meeskonna väljaõppel”.²⁷⁸ Enne aspirandikursust õpiti kolme kuu vältel 175 tunni mahus suurtüki- ja 30 tunni mahus mereasjandust.²⁷⁹ Aspirandikursusele järgneva väljaõppe sisu ja maht muutus aja jooksul tunduvalt. 1932. aastal olid õppeaineteks artilleeria, miiniasjandus, meresõjakunsti ajalugu ja taktika, elektrotehnika ning riviõpe, kokku 158 tundi.²⁸⁰ 1934. aastal olid õppeaineteks kehaline kasvatus, laskeasjandus, riviõppus, lahinguõppus, gaasiasjandus, suurtüki- ja mõõteasjandus, patareioõppus, rannasuurtükiväe laskeasjandus ning taktika, kokku 600 tundi.²⁸¹ 1936. aastal olid õppeaineteks hoopis tulejuhtimine, patarei organisatsioon ja töötamine, mõõteasjandus ja taktika, kokku 155 tundi.²⁸² Kuna andmed on lünklikud, ei saa teha kindlaid järeldusi selle kohta, kas tegemist oli järjekindla suundumusega üldmerväeliste ainete õpetamiselt rannakaitse suurtükiväe spetsiifilistele või modifitseeriti väljaõpet igal aastal vastavalt vajadusele.

Enne Sõjakooli saatmist korraldati aspirandikandidaatidele katsed. Kontrolliti tervist, kehalisi võimeid, rivilisi oskusi ja suulise eksami vormis „üldteadmisi“. Lisaks sellele pidid kandidaadid koostama kirjaliku töö, sisuliselt kirjandi etteantud teemal.²⁸³ 1931. aastal oli teemaks „Rootsi aeg Eestis: selle mõju meie rahva vaimlisele ja majanduslisele arengule”,²⁸⁴ 1933. aastal „Viikingiaeg muistses Eestis”²⁸⁵ ja 1936. aastal „Miks ma tahan minna Sõjakooli”.²⁸⁶ Kuigi kirjatööde teemad määrati Sõjavägede (Kaitsevägede) staabi poolt,²⁸⁷ toimus nende hindamine nii samuti nagu ka teised katsed kohapeal. Sõjakool määras aspirantide klassi vastu võetavate arvu, aga õppurid valiti piirarvu piires välja väeosades. Andres Seene nendib, et täpset arvulist ülevaadet selle kohta, kui palju merväelasi aspirandikursustel koolitati, on raske saada, sest aspirandikompaniide lõpetajaskonda ei ole alati võimalik väeliigiti eristada, kuid neid võis olla 50 ringis.²⁸⁸

²⁷⁷ Merväe aspirantide suvine õppekava (1934) - ERA.527.1.248: 62. Õppekava merväe aspirantide ettevalmistamiseks erialal, kinnitatud Kaitsevägede ülemjuhataja poolt 13. augustil 1936. - ERA.527.1.119: 129-130

²⁷⁸ Õppekava Merekindluste aspirantide ettevalmistamiseks erialal 1936 - ERA.642.1.347: 1

²⁷⁹ Sealsamas lk 2

²⁸⁰ Merejõudude juhataja kohusetäitja kiri kaitseministrile 21. aprillil 1932 - ERA.527.1.222: 156

²⁸¹ Ajutine õppekava Merekindluste aspirantide ettevalmistamiseks perioodil 13.05.- 14.09.1934 - ERA.642.1.346

²⁸² Õppekava Merekindluste aspirantide ettevalmistamiseks erialal 1936 - ERA.642.1.347: 2

²⁸³ Merekindluste aspirantide kursustele kandideerijate selektsiooni komisjoni akt 27. augustist 1931 - ERA.527.1.221: 73-73p. Merväe aspirantide kursusele kandideerivate merväelaste ja merekindluse sõdurite katsetamine, kinnitatud Merejõudude juhataja päevakäsuga nr 157 8. juunist 1933 - ERA.527.1.146: 269

²⁸⁴ Aspirantide katsetööd - ERA.527.1.221: 143-210

²⁸⁵ Katsetööd aspirantide kursustele pääsemiseks - ERA.527.1.146: 303-365

²⁸⁶ Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist 1996: 69

²⁸⁷ Kaitsevägede Staabi VI osakonna ülema kiri Merejõudude staabi ülemale 22. augustist 1931 - ERA.527.1.221:

66

²⁸⁸ Seene 2011: 68

Mereväe kaadriohvitseride väljaõppe lõpetamine hakkas Merejõududele peatselt probleeme tekitama. Kuigi alles 1928. aastal lõpetas Sõjakooli 21 mereväehvitseri, kellest 5 võeti esialgu teenistusse ülekoosseisulistena,²⁸⁹ hakkas juba 1929. aastal mereväe ohvitserkond kahanema. Seepärast jäeti 1930.aastal aspirandid Albert Jurri ja Karl Oengo lipniku auastmes pärast ajateenistuse lõppu mereväkke edasi teenima. Seejuures kohustati neid kolme aasta jooksul sooritama samu eksameid nagu tegid III lennu kadetid. Aasta jooksul selgus, et lipnikud ei suuda kõiki vajalikke teadmisi iseseisvalt omandada, osalt seetõttu, et puudusid eestikeelsed õpikud. Seepärast määrati 1932. aasta alguses mõned ohvitserid neid koolitama. „Projektjuhiks”, kes pidi lipnike koolitamist koordineerima, määrati vanemleitnant Schmiedehelm, kes võttis enda kanda ka enamiku õppeainetest, muuhulgas kõik laevajuhtimisse puutuva. Lisaks temale õpetasid lipnike kaptenmajor Friedrich Strobel ning vanemleitnandid Alfred Pontak ja Albert Lukas. Selle töö eest said ohvitserid ka lisatasu, näiteks vanemleitnant Schmiedehelm 275 krooni.²⁹⁰ Sel moel said mõlemad lipnikud oma õpingutega hakkama ja ülendati 1935. aastal nooremleitnantideks kaadriohvitseride õigustega.²⁹¹

Teine lahendus, mida ka kasutati, oli Eesti ohvitseride koolitamine välismaal. 15. augustist 1932 8. maini 1935 õppisid Soome mereväe kadettide koolis 1932. aastal aspirantide klassi jalaväe alal lõpetanud Leopold Loodus ja Arnold Nael. Formaalselt arvati nad selleks ajaks Sõjakooli mereväekadettide klassi ja nimetati kadettideks.²⁹² Algul kuulus sellesse seltskonda ka Alfred Berendson, kuid ta jäi enne Soome saatmist haigeks ja arvati samal aastal pärast ajateenistuse lõppu reservi.²⁹³ Õpingute ajal saatsid Loodus ja Nael ettekandeid Merejõudude juhatajale mereväekapten Hermile. Eriti kajastati meresõidupraktikat, näiteks 1932-1933 talvel tehtud Las Palmase, Cabo Verde, Rio de Janero ja Buenos Aireseni ulatunud õppesõitu Atlandi ookeanil õppepurjekal Suomen Joutsen.²⁹⁴ Mõlemad kadetid lõpetasid kooli edukalt ja ülendati 15. septembril 1934 nooremleitnantideks kaadriohvitseri õigustega.²⁹⁵

Mõned kõrgharidusega mehaanikud omandasid oma ohvitseriaustme eksternina. 1926. aastal lubati eksternidena ohvitserieksamid sooritada merekindluste vanempürotehnikul Ernst Kukul, I järgu madrusel Heinrich Kahnil ja Lembitu insener-mehaaniku abi kohusetäitjal Voldemar Jakobsonil, kes kõik omasid täielikku kõrgharidust.²⁹⁶ Viimane oli õppinud Vene mereinseneride koolis, kuid kool likvideeriti

²⁸⁹ Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 7. aprillist 1928 - ERA.527.1.183: 104

²⁹⁰ Merejõudude juhataja kiri kaitseministrile 31. detsembrist 1931 - ERA.527.1.221: 229-231; Merejõudude juhataja kiri kaitseministrile 29. jaanuarist 1932 - ERA.527.1.248: 83-85

²⁹¹ Eesti ohvitserid 1918-1940

²⁹² Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käskkirjad 2. augustist 1932 nr 205, 21. augustist 1932 nr 234 ja 19. augustist 1932 nr 232. - ERA.1856.1.21: 37, 52, 54p

²⁹³ Alfred Karl Berendsoni teenistustoimik. - ERA.495.7.316

²⁹⁴ Leopold Looduse ja Arnold Naela kirjad Merejõudude juhatajale 23.-26. jaanuarist ja 21. maist 1933 ning 29. juunist 1934 - ERA.527.1.263: 7-9p

²⁹⁵ Leitnant Leopold Looduse teenistustoimik - ERA.639.1.35. Nooremleitnant Arnold Naela teenistustoimik - ERA.527.1.685

²⁹⁶ Korraldusvalitsuse ülema kiri Merejõudude juhatajale 9. novembrist 1926 - ERA.527.1.156: 122

pärast revolutsiooni ja jäi lõpetamata.²⁹⁷ Vähemalt Kukk ja Jakobson sooritasid eksamid ja jätkasid oma teenistust Merejõududes ohvitseridena.²⁹⁸ 1934. aastal jäeti mereväkke tegevteenistusse ja ülendati nooremleitnandiks Tallinna tehnikumi masinaehituse erialal lõpetanud ja aspirantide kursuse läbinud Martin-Voldemar Sõster.²⁹⁹ 1939. aastal soovis Hannoveri tehnikaülikoolis õppiv reservnooremleitnant Erich Busch praktiseerida mereväe kaldatöökodades, laevadel ja rannapatarei nr 1 jõujaamas, et pärast lõpetamist mereväkke insenerina teenistusse asuda. Praktiseerimisvõimaluse ta ka sai.³⁰⁰

III mereväeohvitseride lennu õpingute ajal algasid ohvitseride väljaõppes suured ümberkorraldused. Juba 1920ndate aastate esimesel poolel kostus etteheiteid Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes töötanud endiste Vene kindralite aadressil. Aastail 1925-1926, kui Eestisse naasid esimesed Prantsusmaal sõjalise kõrghariduse saanud ohvitserid, paisus see süüdistuste laviiniks. Arvustati vananenud õppemeetodeid, mis baseerusid Venemaa esimese maailmasõja eelsetel kogemustel ja erinesid suuresti Lääne-Euroopa modernsetest meetoditest.³⁰¹ Läbi terve 1926. aasta toimus Sõduri veergudel sel teemal terav sulesõda. Eriti heitsid „Sõduri pedagoogid”, nagu vastased neid nimetasid, Sõjakoolile ette liigset teoreetilist, praktiliste harjutuste vähesust ja kadettide vähest kokkupuudet reaalse teenistusega. Eeskuju otsiti ja leiti nii Tšehhoslovakiast, Saksamaalt, Prantsusmaalt, Belgiast kui ka Nõukogude Venemaalt. Kõige põhjalikum neist kirjutistest oli läbi nelja numbrit jätkunud vastselt Kindralstaabi ülemaks määratud kolonel Nikolai Reegi artikkel „Meie kaitseväge juhtiva koosseisu – ohvitseride – kasvatuse ja väljaõppe alalt”, kus lubati ka peatseid ja põhjalikke muutusi.³⁰²

Reek oli juba 1921. aastal sõjaväe õppeasutuste inspektorina nii Sõjakoolile kui Allohvitseride Koolile organiseerimatust ja praktika vähesust ette heitnud. Kindralstaabi ülemana tekkis tal võimalus õppetööd põhjalikult ümber korraldama hakata. Õppetöö kaasajastamine sai teoks juba 1927. aastal. Selle tulemusena vähenes tuntavalt auditoorse töö ja teoreetiliste loengute osakaal. Domineerima pääsesid praktilised harjutused ja iseseisvad tööd.³⁰³ Sarnased protsessid toimusid ka mujal maailmas: Soome sõjakoolis toimus nihe varasemast praktilisema väljaõppe poole 1926. aastal,³⁰⁴ Saksamaal Mürwikeri mereväekoolis 1920ndate lõpul ja uuesti 1936/1937 õppeaastal.³⁰⁵ Sõjakool lõi tihedad koostöösidemed Läti, Poola ja Soome

²⁹⁷Nooremleitnant H. Normanni tunnistus Voldemar Jakobsoni varasema väljaõppe kohta - ERA.527.1.156: 126

²⁹⁸<http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 21.04.2014

²⁹⁹Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased III osa 2003: 79-80; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 21.04.2014

³⁰⁰Erich Buschi kiri Merejõudude juhatajale 11. juulist 1939. Merejõudude staabi adjutandi kiri Erich Buschile 17. juulist 1939 - ERA.527.1.349: 32, 34)

³⁰¹Pajur 1999: 227-228

³⁰²Reek, Nikolai. Meie kaitseväge juhtiva koosseisu – ohvitseride – kasvatuse ja väljaõppe alalt – *Sõdur* 26/27:548-556; 28: 580-585; 29: 606-611; 30/31: 630-637/1926

³⁰³Pajur 1999: 229

³⁰⁴Liene, Timo. Hands on the Hilt. A Brief History of Finnish Officer Training. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2000: 37

³⁰⁵Die Deutsche Marine. Historisches Selbstverständnis und Standortsbestimmung. Herford ja Bonn: E. S. Mittler&Sohn 1983: 157-158

sõjaliste õppeasutustega. Samal ajal asendati viimased Vene professorid Eesti ohvitseridega,³⁰⁶ kuid see tekitas lektorite puuduse Sõjakoolis.³⁰⁷

1927. aasta Sõjakooli kasvandikkude vastuvõtmise ja vabastamise seadlus nõudis erinevalt varasemast Sõjakooli kandideerijatelt vähemalt 5-kuulist teenistust riviametikohal ja täielikku keskharidust. (Lisaks sellele võis sisseastuja vanus olla mitte vähem kui 17 ja rohkem kui 30 aastat, ta pidi olema riviteenistuseks kõlbulik, olema olnud Eesti kodanik vähemalt 1 aasta, talt ei tohtinud olla ära võetud hääleõigust, ta ei tohtinud olla vahi- ega valvealune ega maksujõuetuks tunnistatud.)³⁰⁸ Vajadus Sõjakooli üldklassi järele kadus ja see likvideeriti.³⁰⁹

1928. aasta ohvitseride ettevalmistamise seadlus tõi uusi muudatusi. Täiendus³¹⁰- ja kaadriohvitseride ettevalmistamine ühendati. Eraldiseisvad aspirantide kursused kaotati ja õppetöö Sõjakoolis jaotati kolme klassi vahel. Vähemalt noorsõduri kursuse läbinud noormehed, nii ajateenijad, reservistid kui ka tegevväelased, alustasid oma ohvitseriväljaõpet aspirantide klassis. Kursus kestis kuus kuud, sellele järgnes kuu või pooleteise vältel juhtimispraktika väeosades. Kursusel omandati allohvitseridele ja täiendusohvitseridele vajalikud oskused. Selle edukalt läbinud ülendati nooremallohvitserideks. Aspirantide klassi lõpukatsed sooritanud ja teenistuspraktikaga toime tulnud tulevased ohvitserid võisid lipniku auastmes reservi minna või jätkata õpinguid kaadriohvitseri kutse omandamiseks kadettide nooremas ja vanemas klassis. Ettepanek jätkata õpinguid Sõjakoolis võidi teha ka ajateenijatele. Otsustavaks polnud noormeeste isiklik soov, vaid vahetute ülemate poolt antud atestatsioon, õppetöös näidatud tulemused ja sobivus ohvitseri ametisse. Tundub, et kaadriohvitseri õpinguteks oli huvi rohkematel kui kohti jagus. Kadettide nooremas klassis õpiti juhtima rühma, vanemas kompaniid. Mõlemas klassis korraldati teoreetilise kursuse lõppedes ulatuslikud katsed ja neile järgnes suveperioodil praktika väeosades.³¹¹

Äramärkimist väärib seadluse ülim üksikasjalikkus mõnes valdkonnas. Ohvitseride ettevalmistus Sõjakoolis oli paika pandud kuupäevalise täpsusega. Näiteks oli seaduses määratud, et allohvitseri ja täiendusohvitseri väljaõpe toimub 15. jaanuarist 25. juulini. Praktika pidi lõppema 15. septembril ja seejärel olid kadetid 1. oktoobrini puhkusel. Sama põhjalik oli seadlus kooli poolelijättnute osas. Aspirandikatsetel ebaõnnestunud saadeti tagasi oma väeosas, kus nad jätkasid teenistust jaoülemate ametikohal. Reservi arvamisel võis nad ülendada nooremallohvitserideks. Aspirandikursuse läbinud, aga noorema kadettide klassi pooleli jättnud arvati reservi

---

³⁰⁶Pajur 1999: 229

³⁰⁷Seene 2011: 55

³⁰⁸Sõjakooli kasvandikkude vastuvõtmise ja vabastamise seadlus 30. märtsil 1927 – RT 1927, 41: 565-566. Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülem kolonel Jaan Rink soovis pikendada sõjakooli-eelset kohustuslikku teenistust 10 kuuni ja alandada maksimaalset vanust sisseastumisel 25 aastani. Samuti soovis ta seadusesse lisada punkti, et sõjakooli sisse astuja peab olema vallaline. (Kolonel J. Ringi kiri sõjanõukogule 18. veebruarist 1927 - ERA.650.1.156: 70-70p)

³⁰⁹Pajur 1999: 229

³¹⁰Tänapäeva mõistes reservohvitseride.

³¹¹Ohvitseride ettevalmistamise seadlus 6. juunil 1928 - RT 1928, 52, 325: 611-614; Jürjo, Õun: 37-38; Pajur 1999: 230-231

lipnikena, vanema klassi pooleli jätnud nooremleitnantidena täiendusohvitseri õigustes. Seadlus rõhutas ka, et õppetöö Sõjakoolis peab vahelduma praktikaga väeosades.³¹²

Uus, 1930. aasta ohvitseride ettevalmistuse seadlus kirjeldas tegelikult ainult jalaväeohvitseride ettevalmistamist. Teiste väeliikide ohvitseride ettevalmistuse korra pidi sellest seadlusest lähtudes sätestama kaitseminister. Uus seadlus reguleeris ohvitseride ettevalmistamist kuuajalise täpsusega. Sõjakooli kandidaatide vanusepiiri alandati 27. eluaastani. Ohvitseride väljaõpe algas endiselt aspirantide klassiga. Kui klassi ei õnnestunud vabatahtlikega mehitada, võis sinna määrata ajateenijaid ka käsukorras. Aspirantide klassis läbiti 2 kuu jooksul kapralikursus ning 6 kuu jooksul allohvitseri ja täiendusohvitseri väljaõpe. Pärast kapralikursust omistati kõigile, kellel seda veel ei olnud, kaprali auaste. Aspirandikursuse lõppedes korraldati põhjalikud katsed. Ebaõnnestunud saadeti ajateenistuse lõpuni tagasi oma üksusesse jaoülemale ametikohale. Katsed edukalt sooritanud ülendati nooremallohvitserideks. Täiendusohvitserideks välja valitud saadeti seejärel jao ja rühma juhtimise praktikale. Pärast ajateenistuse lõppu arvati nad lipniku auastmes reservi. Kaadriohvitserideks välja valitud jätkasid pärast teiste väeliikidega tutvumist, jao juhtimise praktikat, suurõppusel osalemist ja puhkust õppimist nooremas ja vanemas kadettide klassis. Nooremas kadettide klassis õpetati rühma juhtimist sõja ja rahu ajal. Pärast kursuse lõpetamist saadeti kadetid 3 kuuks juhtimise ja noorsõdurite koolitamise praktikale. Pärast selle edukat läbimist ülendati nad vanemallohvitserideks. Vanemal kadettide kursusel õpetati kompanii juhtimist. Kursus lõppes 2-kuulise rühmaülemale praktikaga, mille edukale läbijale anti nooremleitnandi auaste. Nooremleitnandiks, aga täiendusohvitserina, ülendati ka pärast nooremat kadettide kursust Sõjakooli pooleli jätnud kadetid. Kadettide noorema kursuse pooleli jätnud kadetid saadeti reservi lipniku auastmes.³¹³ 1931. aasta ohvitseride teenistuskäigu seadlus neid põhimõtteid ei muutnud. Sätestati võimalus sooritada nii reserv- kui kaadriohvitseri eksameid eksternina.³¹⁴

1935. aasta väeliigi ohvitseride ettevalmistamise seadlus kirjeldas juba kõigi väeliikide ohvitseride väljaõpet. Nõuded Sõjakooli sisse astujatele jäid põhiosas muutmata selle erinevusega, et sisseastunud pidid nüüd omama Eesti kodakondsust vähemalt 3 aastat varasema aasta asemel. Tulevased mereväe ohvitserid alustasid oma väljaõpet koos jala- ja ratsaväelastega 9-kuulises aspirantide jalaväeklassis. Pärast aspirantide klassi saadeti ülejäänud aspirandid 2-kuulisele juhtimispraktikale, aga mereväelased „navigatsiooni läbitegemiseks” mereväe laevadele. Pärast seda toimusid aspirantidele katsed. Enne ohvitserideklassi (nii nimetati nüüd seniseid kadettide klasse) sisseastumist pidi kandidaat omama vähemalt kaheaastast juhtimispraktikat portupeeaspirandi või allohvitserina ja läbima võistluskatsed. Katsed

³¹² Ohvitseride ettevalmistamise seadlus 6. juunil 1928 - RT 1928, 52, 325: 611, 613-614

³¹³ Ohvitseride ettevalmistuse seadlus 3. septembril 1930 - RT 1930, 71,492: 830-832

³¹⁴ Ohvitseride teenistuskäigu seadlus 14. oktoobril 1931 - RT 1931, 85, 644: 1046-1047

läbinud ülendati lipnikeks. Mereväelaste jaoks jätkus väljaõpe mereväe ohvitseride klassis, mis kestis aasta ja 8 kuud.³¹⁵

Merevägi seisis edutult vastu kaheaastase juhtimispraktika nõudele aspirantide ja ohvitseride klasside vahel. Mereväe seisukoht oli, et mereväe allohvitser on eelkõige erialaspetsialist, mitte alama astme juht nagu maaväes. Seepärast ei ole mereväe portupeeaspirante võimalik ilma täiendava erialaväljaõppeta allohvitseride ametikohtadel rakendada ja nad ei omanda seal ka soovitud juhtimiskogemust.³¹⁶ Huvitav on see, et 1936. aastal avatud Sõjaväe Tehnikakooli sisseastujatelt teenistuspraktikat ei nõutud, piisas aspirantide klassi lõpetamisest.³¹⁷ Tagantjärele tarkusena jäi õigus ikkagi mereväele. 1940. aasta väeliigi ohvitseride ettevalmistamise seadluse muutmise seadlusega loobuti teenistuspraktika nõudest enne ohvitserideklassi sisse astumist ja pärast ohvitseride kursuse lõpetamist enne nooremleitnandiks ülendamist.³¹⁸ Põhjuseks oli, et teenistuspraktika tõttu kujunes ohvitseride väljaõpe väga pikaks: 4,5-7,2 aastat, see aga peletas eemale haritumad ja majanduslikult kindlustatumad noored.³¹⁹ Sama seadlusega loodi Sõjakoolis aspirantide mereväeklass.³²⁰

Alates 1936. aastast hakati Sõjakoolis rakendama Eestis juba 1920ndate algul populaarsust kogunud töökooli põhimõtet. Töökooli ideeks oli, et õpilaste vaimseid ja füüsilisi võimeid tuleb arendada iseseisva loova tegevuse kaudu. Meetod nõudis ainete omavahelist seostamist, esikohale tõsteti näitlikustamine, iseseisev töö, teooria sidumine praktiliste tegevustega, õppekäikude ja ekskursioonide korraldamine. Sõjakoolis tähendas see, et loengud moodustasid vaid ainekäsitluse sissejuhatava osa, põhiosa ettevalmistusest korraldati aga praktilistel alustel.³²¹

1937. aastal oli mereväes (st laevastikus ja kaldaüksustes, aga mitte Merekindlustes) puudu 5 ohvitseri. 1940. aastaks arvestati juba puudujäägiga 10-12 ohvitseri.³²² Oli viimane aeg süsteemse mereväeohvitseride koolitamise taaskäivitamiseks. 1937. aasta suveks saadi kokku 14 nõuetele vastavat kandidaati, nii portupeeaspirante kui üleajateenijaid-allohvitsere, järgmisel aastal avatava Sõjakooli mereväe ohvitseride klassi jaoks. Merevägi soovis kursuse suuruseks vähemalt 18 lipnikku. Kandidaatide arv võinuks olla veelgi suurem, et oleks kelle seast valida. Seepärast taotles Merejõudude juhataja Sõjavägede ülemjuhatajalt mereväe ohvitseride kursuse

³¹⁵ Väeliigi ohvitseride ettevalmistamise seadlus 23. oktoobril 1935. - RT 1935,92,761: 2125-2131

³¹⁶ Merejõudude Staabi ülema kiri kaitseministrile 29.01.1932. - ERA.527.1.248: 206-207p

³¹⁷Williamson, Vassili. Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923. – *Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923/1936-1940. Uurimusi, mälestusi ja dokumente. KVÜÕA toimetised 6* Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused 2006: 24

³¹⁸ Väeliigi ohvitseride ettevalmistamise seadluse muutmise seadlus 22. aprillil 1940 – RT 1940, 35, 295: 545

³¹⁹ Seene 2011: 77

³²⁰ Väeliigi ohvitseride ettevalmistamise seadluse muutmise seadlus 22. aprillil 1940 – RT 1940, 35, 295: 542

³²¹Andresen, Lembit. Eesti rahvakooli ja pedagoogikaajalugu IV. Iseseisvusaeg 1918-1940. Tallinn: Avita 2007: 40-41; Seene 2011: 343

³²² Sõjavägede Staabi VI osakonna ülema ajutise kohusetäitja kiri Merejõudude Staabi ülemale 20. juulist 1937 - ERA.527.1.327: 18

kandidaatide kohustusliku teenistuspraktika lühendamist ja 1937. aasta aastakäigu aspirantide katsetele lubamist, aga nõusolekut ei saadud.³²³

Tulevaste ohvitseride ettevalmistamist alustati juba 1937. aastal. „Juhend portupeeaspirantide valikuks ja teenistuseks väeosades” nägi ette, et enne sissastumiseks korraldatavaid võistluskatseid tuleb portupeeaspirandid kolmeks kuuks teenistusest vabastada. Antud juhul ei olnud see rakendatav. Kuna võistluskatsed pidid toimuma 1938. aasta augustis, tulnuks portupeeaspirandid juba 1. mail teenistusest vabastada. See aga oleks mereväe suviseid õppusi oluliselt takistanud, sest portupeeaspirandid täitsid allohvitseride ülesandeid. Lisaks peeti mereväes suvistel õppustel osalemist ka portupeeaspirantidele endile väga oluliseks. Seepärast töötati ohvitserideklassi sisseastujatele välja eraldi ettevalmistusprogramm. Ettevalmistused algasid 4. oktoobril 1937 ja kestsid 4. juunini 1938. Oktoobri veetsid portupeeaspirandid Merekindlustes, kus õppisid 150 tunni mahus rannakaitse suurtükiväkke puutuvat. Novembris-detsembris võeti Lahingukoolis läbi „ained lahingukooli õppekavade ulatuses”. Seejärel tulid portupeeaspirandid tagasi mereväkke, kus korraldati 650 tunni mahus üle erinevad mereväelised ja üldsõjalised teemad.³²⁴

Arved Lints meenutab, et ettevalmistustel osales 25-30 meest.³²⁵ Kursuste jooksul korraldatud katsete protokollides ei ole küll kordagi rohkem kui 17 nime.³²⁶ Tundub, et ettevalmistusi võeti tõsiselt. Küllap ei tahtnud merevägi sisseastumiskatsetel oma kandidaatide osas midagi juhuse hooleks jätta. Seda tunnistavad nii Arved Lintsi mälestused kui korduvad katsed ettevalmistusprogrammi jooksul. Ettevalmistustest oli ka kasu: ükski võistluskatsetele jõudnu vähemalt puudulike teadmiste tõttu neis läbi ei kukunud.

Võistluskatsed ohvitserideklassi sisse astumiseks toimusid 8. juunist 13. juulini 1938.³²⁷ Ohvitserikandidaatide teadmisi ja oskusi kontrolliti kokku 21 valdkonnas. Iga aine eest oli võimalik saada kuni 12 punkti, mis korrutati läbi vastava aine koefitsiendiga. Maksimaalne võimalik punktisumma mereväe kursusel oli 1908, kursusele vastu võtmiseks tuli koguda vähemalt 900 punkti. (Võrdluseks: jalaväe erialal olid punktid vastavalt 1344 ja 600).³²⁸ Vastu võeti 13 kandidaati. Välja langejaid oli kaks: Vladimir Põder loobus ise, Nikolai Nurmsood ei võetud vastu tervislikel põhjustel.³²⁹ Kaks sisseastujat olid nooremallohvitserid, ülejäänud

³²³ Merejõudude juhataja kiri Sõjavägede ülemjuhatajale 18. juunist 1937 ja Sõjavägede Staabi VI osakonna ülema ajutise kohusetäitja vastus 20. juulist 1937 - ERA.527.1.327: 15-19

³²⁴ Merejõudude staabi ülema kiri Sõjavägede Staabi ülemale 15. septembrist 1937 - ERA.527.1.327: 22-24. Juhend mereväe portupeeaspirantide ja aspirantide-üleajateenijate ettevalmistamiseks Sõjakooli sisseastumiseks, kinnitatud Merejõudude juhataja poolt 24. jaanuaril 1938 - ERA.527.1.327: 25-25p

³²⁵ Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist 1996: 71-72

³²⁶ Mereväe ohvitserideklassi sisseastujate katsete tulemused - ERA.527.1.327: 42; ERA.527.1.328: 32-34

³²⁷ Töökava Sõjakooli ohvitseride klassidesse sisseastumise võistluseksamite läbiviimiseks 1938. aastal - ERA.527.1.328: 39

³²⁸ Sõjakooli ohvitserideklassi sisseastumise katsekava muudatused ja täiendused. Sõjavägede ülemjuhataja 8. jaanuari 1938. aasta käskkirja nr 7-1938 lisa - ERA.527.1.327: 35-38

³²⁹ Merejõudude staabi ülema kiri Sõjavägede staabi 6. osakonna ülemale 9. juunil 1938 - ERA.527.1.328: 36

portupeeaspirandid. Üks tuli piirivalvest, ülejäänud mereväest.³³⁰ Kõik vastuvõetud ülendati 1. septembril 1938 lipnikeks.³³¹

Uuel kursusel oli ka uus õppekava. Õigupoolest oli tegu esimese komplektse õppekavaga mereväeohvitseride koolitamiseks. Õppekava määras õppeainete eesmärgid ja tundide teemad. Erinevalt varasemast oli välja toodud ka tundide maht eraldi loengute, klassi- ja kodutööde, praktiliste harjutuste ja meresõidupraktika osas. Väljaõppinud mereväeohvitser pidi tundma põhjalikult laevastiku ja merekindluste taktikat ja tehnikat. Ta pidi suutma juhtida nii sõja- kui kaubalaeva, suurtükitald, torpeedo- ja miiniasjandust ning meeskondade väljaõpet nii laeval kui merekindlustes.³³²

III lennuga võrreldes oli tundide koguarv veidi väiksem: 2655 (varem 2690). Vähenenud olid ka enamiku õppeainete mahud. Kõige mahukamateks õppeaineteks olid endiselt suurtükiasjandus (255 tundi) ja meresõiduastronoomia (128 tundi). Neile järgnesid navigatsioon, mis sisaldas nüüd ka taktikalist navigatsiooni (123 tundi), inglise ja vene keel (kumbki 105 tundi) ning aurulaeva mehaanika (101 tundi). Mitmed varasemad õppeained olid omavahel ühendatud või nime muutnud, ainsana oli välja jäänud tervishoid ja esmaabi. Lisandus ka rida uusi õppeaineid: vene keel, kehaline kasvatus, jalaväe laskeasjandus, sõjaväepsühholoogia ja pedagoogika, üldtaktika, õhukaitse ja lennutaktika, Vabadussõda (eeldatavalt Vabadussõja ajalugu), naaberriikide sõjajõud, sõjakunsti ajalugu ning gaasiasjandus. 340 tundi oli ette nähtud katseteks ja nendeks valmistumiseks.³³³ Õppekavas ette nähtud väljaõpe pidi nii teoreetiliselt kui praktiliselt teostuma töökoolina.

Kuigi näiteks jalaväeklassiga võrreldes oli mereväeklassi teooria osa suurem (40% õppetundidest 23,6% vastu),³³⁴ kuulus nagu varemgi õppeprogrammi meresõidupraktika. 1. juulist 29. augustini 1939 olid lipnikud kahe grupina kaptenmajor Bruno Linnebergi ja leitnant Aleksei Vassiljevi juhtimisel praktilikal Merelaevastiku divisjonis, peamiselt miiniveeskajal Ristna ja Mereväe Ohvitseride Kogu jahil Eha. Selleks koostati eraldi eriõppekava.³³⁵ Eriõppekava koostamist peeti vajalikuks, kuna „merejõududel, kui katteüksusel, on oma igasuvine tegevus- ja õppekava, mis koostatakse vastavalt olukorrale ja võimalustele aasta esimesel veerandil iga suve kohta eraldi ja mereväeklassi õppetöö merejõududes on sellega tihedalt seotud”.³³⁶ Seega oli eriõppekava kompromiss mereväe võimaluste ja sõjakooli väljaõppevajaduste vahel. Samas näitab eriõppekava, et merevägi andis endast parima väljaõppeasjanduse saavutamiseks.

³³⁰ 1938. aastal ohvitseridekursuse mereväeklassi vastu võetute nimekiri - ERA.527.1.328: 44

³³¹ Vabariigi presidendi käskkirj relvastatud jõududele nr 6 24. augustist 1938 - ERA.650.1.604: 82p

³³² Sõjakooli ohvitserideklassi õppekava 1938

³³³ sealsamas

³³⁴ Seene2011: 69-70

³³⁵ Sõjakooli mereväeklassi eriõppekava suvistel õppustel laevastikus 1939. aastal - ERA.527.1.349: 7-12

³³⁶ Sõjakooli ohvitseride klasside mereväeklassi ajutise ülema kiri klasside ülemale 17.01.1939 - ERA.527.1.349:

Tähelepanu pöörati ka õppurite seltskondlikule kasvatusel. Sellega tegelesid peamiselt klassi ülem kaptenmajor Bruno Linneberg ja klassi hooldaja nooreleitnant Villem-Emil Marder. Nagu tänapäevalgi, toimus tantsukursus. Tantsupartneriteks olid Lenderi tütarlastekooli vilistlased. Noa ja kahvliga söömise oskust kontrolliti ühiste lõunasöökide ajal. Lisaks sellele pidid lipnikud üks kord kuus ilmuma ohvitseride kasiinosse „õhtusöögile kergete jookidega riigi kulul” algul üksi, hiljem juba koos daamidega. Õhtusöögi juurde kuulusid kõned ja tants.³³⁷

Õppetöö kestis esmaspäevast laupäevani kella 08:00st 15:50ni. Sinna vahele jäi 75 minutiline lõunapaus.³³⁸ Õpetatavad ained olid maaväe omadest üsna erinevad. Küllap sellepärast ei trükitudki mereväeklassi töökavasid jala- ja suurtükiväeklassi omadega samale lehele, vaid eraldi, nagu Kõrgema Sõjakooli, aspirantide kursuste ja Sõjaväe Tehnikakooli töökavad.

Arved Lints meenutab, et õpiti usinasti. Tugevaks motivatsiooniks oli teadmine, et lõpuhindest sõltub ametikoht ja tulevane palk (parimal 150, nõrgimal 90 krooni kuus).³³⁹ Õppimine andis ka tulemusi. Kursusel polnud ühtegi väljalangejat. Vabariigi presidendi 1940. aasta 29. aprillil käskkirjaga relvastatud jõududele nr 21 ülendati kõik 13 õppurit nooreleitnantideks. Üheksa aastmevanuseks arvestati 1. september 1938, neljal 1. september 1939. Kursuse pidulik lõpetamine, kus osalesid nii Merejõudude juhataja kui Sõjavägede ülemjuhataja, toimus 4. mail 1940.³⁴⁰

Järgmine mereväeohvitseride kursus kavatseti avada 1940. aasta sügisel. Kuna Merejõududest küllalt huvilisi ei leitud, värvati neile lisaks 16 aspiranti ja portupeeaspiranti teistest väeliikidest. Selleks, et nad mereväelastega samale tasemele viia, korraldati neile 20. jaanuarist 10. maini 1940 500tunnine sissejuhatav kursus. Kursusel õpetati vene keelt, navigatsiooni, taktikalist navigatsiooni, signalisatsiooni, lootsiasjandust, inglise keelt, administratsiooni, keemiat, jalaväetaktikat, suurtükiasjandust ja miini-traaliasjandust.³⁴¹ 5. aprillist 20. aprillini 1940 viidi kursusel osalenutele läbi katsed.³⁴² Mereväe oma portupeeaspirante hakati Sõjakooli sisse astumiseks ette valmistama juba 1939. aastal: 16. jaanuarist 25. märtsini allutati nad leitnant Aleksei Vassiljevile ja koondati Mereväe Õppekompaniisse, kus 200 tunni mahus õpetati vene ja inglise keelt, kehalist kasvatust, meresuurtükiasjandust, miini-traaliasjandust, signalisatsiooni, navigatsiooni, taktikalist navigatsiooni, keemiat ja lootsiasjandust.³⁴³

Järgmine mereväeohvitseride kursus kavatseti avada 1942. aastal. Siis kavatseti vastu võtta kokku 30 õppurit, kellest 20st oleks saanud kaadri- ja 10st reservohvitserid. Selleks, et kursusele jaguks sisseastujaid, palus Merejõudude

³³⁷ Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist 1996: 74

³³⁸ Sõjakooli ohvitseride klasside mereväeklassi töökava 1. septembrist 23. detsembrini 1938 – ERA.650.1.604: 86, 123, 170, 213

³³⁹ Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist 1996: 74

³⁴⁰ Uus lend mereväeohvitseride 1940

³⁴¹ Merejõudude juhataja kiri Sõjavägede Staabi ülemale 5. jaanuarist 1940 – ERA 527.1.349: 86-87

³⁴² Merejõudude juhataja käskkiri nr 70 4. aprillist 1940 – ERA.495.6.308: 23p

³⁴³ Merejõudude juhataja käskkiri nr 6 14. jaanuarist 1939 – ERA.527.1.362: 3

Staab Sõjavägede Staabi ülemat komplekteerida 1940. aasta aspirantide mereväe kursus ainult gümnaasiumi lõpetanutega. Samuti paluti, et aspirandikandidaadid teeks oma noorteõppuse läbi maaväes, sest mereväes oli sel ajal käimas madruste erialakursused ja aspirandikandidaatide jaoks ei jätkunud ruumi.³⁴⁴

Sama keeruline kui riviohvitsereid, oli 1930ndate lõpus Merejõududes olukord ka tehnikaohvitseridega. 1937. aasta septembris oli mereväes teenistuses 7 ohvitseri insener-mehaanikut. Herbert Schönefeldt, Friedrich Strobel ja Aleksander Talts olid Vene insener-mehaaniku haridusega, Riho Jõhverd ja Verner Käpp olid lõpetanud Mereväe Kadettide Kooli mehaanikajaoskonna, Martin Sõster oli lõpetanud Tallinna tehnikumi ja läbinud aspirantide kursuse, Voldemar Jakobson oli lõpetanud kõrgema õppeasutuse välismaal ja sooritanud aspirantide kursuse eksternina. Täitmata oli 2 insener-mehaaniku ametikohta ja 3 olemasolevat insener-mehaanikut oli lähiajal erum minemas. Merejõududele tegi muret, et erafirmad ostsid parema palgaga mereväe tehnikaohvitseri üle.³⁴⁵

Seepärast tegi Merejõudude juhataja Sõjavägede Staabile ettepaneku jätta aspirantide kursuse lõpetanud üleajateenijateks ja suunata nad 4 aastaks õppima Tallinna tehnikainstituuti. Õppetöö vaheajal oleks toimunud praktika mereväe laevadel.³⁴⁶ Sõjavägede Staabi VI osakond selle projektiga ei nõustunud, sest see oleks liiga kulukas ja ohvitseride ettevalmistamine võtnuks liiga palju aega. Staab tegi ettepaneku värvata insener-mehaanikuid Tallinna Tehnikaülikoolis õppivate reservlipnike seast.³⁴⁷ Merevägi jäi aga endale kindlaks, sest üliõpilaste huvi mereväeohvitseri ameti vastu osutus leigeks.³⁴⁸ Aastatel 1937-1938 laekus üliõpilastelt kokku 5 avaldust (Eero Laanpere, Kaspar Rebane, Jaan Sossi, Boris Saimre, Arnold Adelbert) mereväeohvitseriks saamiseks.³⁴⁹

1940. aasta aprilliks oli olukord veelgi halvenenud. Ettenähtud 9 insener-mehaaniku kohast oli täidetud ainult 4 (Voldemar Jakobson, Johannes Pals, Martin Sõster ja Riho Jõhverd). Samal aastal tekkis ka lootus olukorra paranemiseks, sest sügissemestril kavatseti Tallinna Tehnikaülikoolis avada mereväe erialagrupp.³⁵⁰ Sellega soovis ühineda 11 reservohvitserist üliõpilast, kellest Merejõud valisid välja 4:

---

³⁴⁴ Merejõudude juhataja kiri Sõjavägede Staabi ülemale 19. märtsist 1940. Merejõudude juhataja kiri Sõjavägede Staabi ülemale 20. maist 1940 - ERA.527.1.329: 20-20p, 22

³⁴⁵ Merejõudude juhataja ettekanne Sõjavägede ülemjuhatajale 22. septembrist 1937 - ERA.527.1.329: 45-46; Sammalsoo 2006: 41-42

³⁴⁶ Merejõudude juhataja kiri Sõjavägede ülemjuhatajale 22. septembrist 1937 - ERA.527.1.329: 45p-46

³⁴⁷ Sõjavägede Staabi VI osakonna ülema kohusetäitja kiri Merejõudude juhatajale 1. oktoobrist 1937 - ERA.527.1.329: 47

³⁴⁸ Merejõudude juhataja kiri Sõjavägede staabi VI osakonna ülemale 15. jaanuarist 1938 - ERA.527.1.327: 48-48p

³⁴⁹ Eero Laanpere, Kaspar Rebase, Jaan Sossi, Boris Saimre ja Arnold Adelberti avaldused - ERA.527.1.329: 49-

54p

³⁵⁰ Sammalsoo 2006: 42

Helmar Karini, Eerik Saare, Boris Saimre ja Jaan Sossi.³⁵¹ Erialagrupi käivitamiseni enam ei jõutud.³⁵²

1939. aastaks oli välja kujunenud Eesti oma mereväeohvitseride koolkond.³⁵³ Selle krooniks olid esimese lennu lõpetanud, niinimetatud „Pitka pojad“. 1940. aastaks oli 18st esimese mereväe ohvitseride lennu lõpetanust teenistuses veel 13, kõik kaptenmajori auastmes. Kaks oli teenistusest lahkunud ja kolm olid surnud. 1939. aastal tõusid esimese lennu lõpetanud kaptenmajorid Johannes Santpank Merejõudude juhatajaks ja Bruno Aleksander Linneberg Merejõudude Staabi ülemaks. (Nende karjääri kiirendas vahejuhtum Poola allveelaevaga Orzel, mille tõttu senine Merejõudude juhataja mereväekapten Valev Mere ja staabiülem mereväekapten Rudolf Linnuste ametist vabastati.) Alfred Pontak oli Merelaevastiku divisjoni, Ferdinand Schmiedehelm Allveelaevade divisjoni ülem. I lennu mehed olid mitme laeva komandörid ning teenisid olulistel ametikohtadel Sõjavägede Staabis, Merejõudude Staabis ja Mereväe Baasis. Võib väita, et 1939. aastaks oli mereväes toimunud põlvkonn vahetus ja võim läinud Eesti Vabariigis koolitatud ohvitseride kätte, kelle koorekihi moodustas esimene lend.

Maaväes oli põlvkondade vahetus siis veel toimumata. Kuigi esimesed maaväe ohvitserid lõpetasid sõjakooli kaks aastat enne oma mereväe kolleege ja võisid vähemalt teoreetiliselt osa saada sõjaaegsest kiiremast ülendamisest ning viis neist tõusid kõrgemasse auastmesse kui ükski mereväe kursuse lõpetanu,³⁵⁴ jäi jäme ots maaväes endiselt Vene sõjakoolides hariduse saanud ohvitseride kätte. Tõenäoliselt oli erinevuse peapõhjuseks mereväes suur ohvitseride põud pärast sõda – noortel meestel oli vabu kohti kuhu tõusta. Vabadussõja-aegse mereväe ehtasid üles tsiviillaevandusest tulnud talendikad diletandid eesotsas Johan Pitkaga. Ühel hetkel pidid professionaalid neilt teatepulga üle võtma. Aga võib-olla oli ka merevägi väeliigina dünaamilisem. 1939. aasta merevägi oli hoopis midagi muud kui 1920. aasta merevägi. Uued laevad nõudsid uut taktikat ja uusi inimesi.

Kellegi karjäär üksi ei ole muidugi kuigi objektiivne mõõdupuu tema väljaõppe kvaliteedi hindamiseks. Teadaolevalt sõdis ainsa Eesti kaadrimereväeohvitserina Teises maailmasõjas ohvitserina mereväes Leopold Loodus, kes osales Jätkusõjas Soome suurtükilaeva Karjala komandörina ja teenis välja Soome *kapteniluutnanti* (vastab Eesti vanemleitnandile) auastme. (Soome mereväe ridades võitlesid ohvitseridena ka mereväe reservohvitserid Johannes Rudolf Kaber ja Paul Alvre ning maaväe reservohvitserid Paavo Loosberg, Roland Leopold Laan ja Leonhard

³⁵¹ Tallinna Tehnikaülikooli riigikaitse õpetuse instituudi juhataja kiri Merejõudude juhatajale 19. maist 1940 Merejõudude juhataja kiri Tallinna Tehnikaülikooli riigikaitse õpetuse instituudi juhatajale 31. maist 1940 - ERA.527.1.329: 55-56, 59

³⁵² Sammalsoo 2006: 42

³⁵³ Kokk, Richard Johannes. 21 aastat – *Merendus* 6 1939

³⁵⁴ Kolonelleitnandi auastmesse tõusid esimesest lennust Valfried Gutmann, Hans Kitvel ja Alfred Luts, teisest lennust Johann Anvelt ja Eduard Gustav Reissaar. Neist kolm (Gutmann, Kitvel ja Reissaar) tegid karjääri hoopis lennuväes. (Seene 2010: 74-81; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 21.04.2014)

Jaanimägi ning allohvitser Neeme Armolik.³⁵⁵) Enamik merejõudude ohvitseridest vabastati 1940. aastal teenistusest. Eesti Kaitseväe likvideerimist alustatigi Merejõududest. Merekindlused hõivasid Balti laevastiku merejalaväelased juba 17. juunil 1940. Ametlik üleandmine punavägedele toimus septembri jooksul. Laevad anti üle Balti laevastikule või NKVD piirivalvevägedele. Esiolgu jätkasid Nõukogude merejõududes teenistust 30 Eesti mereväeohvitseri, aga Saksa-Nõukogude Liidu sõja alguseks polnud neid teenistuses enam ühtegi.³⁵⁶ Üllataval kombel tuli see mereväeohvitseridele omal moel kasuks, sest nende saatust oli maaväe kolleegidega võrreldes leebem. 65st Eesti Vabariigis ohvitseri auastme saanud ja 1940. aastal veel elus olnud mereväeohvitserist pääses vähemalt 36 läände. Sõjas langes ainult Valentin Härm: 1944. aastal õhulahingus Aseri kohal. Alfred Pääbus hukkus põgenikelaeval. 16 hukati või suri vangistuses, 7 jõudis vangistusest elusana tagasi. Rudolf Prückel suri tööpataljonis. Kõigi saatust ei ole teada. Mereväeohvitseri jagus nii Punaarmee (22. laskurkorpusesse sattusid eelkõige Merekindlustes ja kaldaasutustes teeninud mereväelased, kokku 34 ohvitseri³⁵⁷) kui Saksa armeesse, osa jõudis sõdida mõlemal poolel. Kõige tähelepanuväärsemat karjääri tegi sõja ajal III lennu lõpetaja Karl Pehme, kes tõusis Punaarmees korpuse operatiivosakonna ülemaks polkovniku auastmes.³⁵⁸ Lähemalt kirjeldavad mereväeohvitseride saatust lisad 1-6.

---

³⁵⁵ Johannes Rudolf Kaberi teenistustoimik - ERA.495.7.1456; Paavo Loosbergi teenistustoimik - ERA.495.7.2887; Rolnd Leopold Laani teenistustoimik - ERA.495.7.2450; Leonhard Jaanimägi teenistustoimik - ERA.495.7.1184; Relvik 2003: 91, 92, 97, 98, 113

³⁵⁶ Sõja ja rahu vahel, II köide 2010: 265-267

³⁵⁷ Sõja ja rahu vahel, II köide 2010: 267

³⁵⁸ Kokk 2002: 40

Kokkuvõte

Kuigi Vene impeeriumis sai mereväehvitseri väljaõppe hulk eestlasi, ei olnud Merejõudude ohvitserkonna tase Vabadussõja ajal kiita. Korraliku väljaõppega kaadriohvitseri oli vähe, enamiku ohvitserkonnast moodustasid Esimese maailmasõja ajal kiirkorras sõjaväelise väljaõppe saanud tsiviilmeremehed. Suureks hoobiks Merejõududele oli saksa ja vene rahvusest ohvitseride liitumine Loodearmee 1919. aastal. Seepärast üritati juba Vabadussõja ajal käivitada Eesti oma mereväehvitseride väljaõpet. Esimene katse Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kooli näol 1919. aasta algul ebaõnnestus. Mereväehvitseride väljaõpet alustati 1919. aasta lõpus Vabariigi Sõjakooli mereväeklassis.

Vabadussõja lõppedes läks kogu Sõjakool üle rahuaja programmile. Septembris 1920 loodi iseseisva õppeasutusena Merejõudude juhatajale alluv Mereväe Kadettide Kool, kus lisaks riviohvitseridele õpetati ka mehaanikaohvitseri. Selle kooli lõpetas 1921. aastal esimene rivi- ja 1923. aastal ainsaks jäänud mehaanikaohvitseride lend. Teine riviohvitseride lend alustas 1921. aastal õpinguid Mereväe Kadettide Koolis, aga lõpetas 1924. aastal juba Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste Sõjakooli mereväe kadettide klassi. Aastatel 1925-1928 õppis Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes kolmas mereväehvitseride lend.

Aastatel 1929-1937 Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes mereväe kaadriohvitseri ei koolitatud. Merejõud üritasid nii tekkinud ohvitseride puudust kompenseerida mitmel erineval moel: kaks ohvitseri koolitati mereväes välja oma jõududega, kaks õppisid Soomes. Mõned kõrgharidusega mehaanikud sooritasid ohvitserieksamid eksternidena. Sellised lahendused ei saanud olla pikas perspektiivis jätkusuutlikud. Aastatel 1938-1940 toimus Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes neljas ja viimane riviohvitseride kursus.

Mereväehvitseride väljaõpe tegi selle aja sees läbi pika arengu. Alustati sõjaaegse kiirkursusega, kus polnud algul õiget õppekavagi, kuid veel enne kursuse lõppemist mindi üle rahuaegsele programmile. Järgnenud aastatel toimus stabiilne areng ja väikeriigi rahuaja tingimustega kohanemine. Mereväe Kadettide Kooli loomine ja ühendamine Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustega on osa sellest protsessist. Stabiilne areng katkes 1928. aastal, kui süsteemne mereväehvitseride väljaõpe peaaegu kümneks aastaks peatus. Samal ajal toimusid ohvitseride väljaõppes suured ümberkorraldused ja 1938. aastal alanud viimane mereväehvitseride kursus toimus juba hoopis uutal alustel. Uus väljaõppesüsteem ei jõudnudki lõplikult välja kujuneda. 1940. aastal kavatseti vastloodud süsteemi muudatusi teha. Mehaanikute väljaõpet ei jõutudki taasalustada.

Kuigi mereväehvitseride väljaõppe areng jäi pooleli, kujunes kajastatud perioodi vältel Eesti oma mereväe ohvitserkond. 1939.-1940. aastal toimus Merejõududes põlvkonnavaheetus ja Eesti Vabariigis väljaõppe saanud ohvitserid võtsid juhtohjad enda kätte. Merejõudude ohvitserkonna krooni moodustasid „Pitka pojad“ –

Vabadussõjas osalenud ja (suuremalt jaolt) admiral Pitka poolt välja valitud esimese lennu lõpetanud.

Töö käigus ilmnemid mitmed paralleelid tänapäevaga, näiteks kaks läbi aegade väikeseid organisatsioone painavat probleemi. Esiteks ei mõista suur organisatsioon väiksema erisusi ja surub neist hoolimata peale oma nõuded. Teiseks on kitsa eriala spetsialiste alati kas liiga vähe või liiga palju ning üleminek ühest situatsioonist teiseks võib olla väga järsk ja ootamatu. Sama kirju kui 1918. aastal oli ka taasloodud mereväe ohvitserkond 1994. aastal. Ilmnes ka olulisi erinevusi. Noores Eesti Vabariigis alustati mereväe ohvitseride koolitamist juba Vabadussõja ajal, aga taastatud Eesti Vabariigis kulus iseseisvuse väljakuulutamisest esimese mereväe ohvitseride kursuse avamiseni 19 aastat. Miks nii, on kellegi teise uurimuse teema.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Riigiarhiiv (ERA)

- 14 – Siseministeerium
- 31 – Ajutine valitsus
- 495 – Sõjavägede Staap
- 527 – Merejõudude Staap
- 639 – Peipsi Laevastiku Divisjon
- 642 – Merekindluste Staap
- 646 – Sõjakool
- 649 – Mereväe Kadettide Kool
- 650 – Sõjaväe Ühendatud Õppeasutused
- 1666 – Suurtükilaev Lembit
- 1856 – Kindralstaabi Kursused
- 2315 – Sõjaministeeriumi kantselei

Eesti Meremuuseumi dokumendikogu (MM)

Publitseeritud allikad

- Sõjakooli ohvitserideklassi õppekava. Mereväeklass 1938.-1940. a.** Tallinn: Sõjakool 1938 -
<http://digar.nlib.ee/digar/show.action?id=43212&q=%C3%B5ppekava>
Sõjaministri päevakäsud 1920 - <http://digar.ee/arhiiv/et/raamatud/51184>

Internetiallikad

- Eesti ohvitserid 1918-1940. Eesti Sõjamuuseum -
<http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>

Kirjandus

- Andresen, Lembit.** Eesti rahvakooli ja pedagoogikaajalugu IV. Iseseisvusaeg 1918-1940. Tallinn: Avita 2007
- Die Deutsche Marine.** Historisches Selbstverständnis und Standortsbestimmung. Herford ja Bonn: E. S. Mittler&Sohn 1983
- Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased.** I osa. Tallinn: Tammiskilp 1998
- Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased.** II osa. Tallinn: Sentinel 2002
- Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased.** III osa. Tallinn: Sentinel 2003
- Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased.** IV osa. Tallinn: Sentinel 2005
- Eesti Vabadussõda 1918-1920.** II osa. Tallinn 1997

E. M. [Miido, Evstafi]. Meriväe õppelaevast - *Sõdur* 17 1925, lk 409

Eesti Vabariigi Sõjaväe Tehnikakool 1920-1923/1936-1940. Uurimusi, mälestusi ja dokumente. Koostaja ja toimetaja Andres Seene – *KVÜÕA toimetised* 6. Tartu: KVÜÕA 2006

Jürjo, Merike, Õun, Mati. Olla väarikas juht, kui isamaa vajab. Eesti reservohvitserid 1900-2007. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus 2007

Mereleksikon. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus 1996

Miido, Evstafi. Õppelaev „Viljandi” – *Merendus* 3 1933, lk 72-75

Jürisson, Albert. Meriväe noorem-leitnant Karl Habermann – *Sõdur* 48 1924, lk 13

Mereväe kadettide kooli I lend 15 aastat ohvitseridena – *Merendus* 6 1936, lk 212-214

Kaptenmajor Mihkel Kõvamees 25 aastat ohvitserikutses – *Merendus* 3 1940, lk 117

Kilde mereväekadettide III lennu päevikust – *Merendus* 6 1933, lk 190-191

Kivinurk, Aleks. Eesti sõjalised autasud ja rinnamärgid 1918-1940. Tallinn 2005

Kokk, Ragnar. Eesti allveelaevade ohvitserkond – *Allveelaev ajaloomälestisena. Eesti Meremuuseumi toimetised* 2. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2001, lk 58-68

Kokk, Ragnar. Eesti mereväeohvitseride III lend, 1928 – *Eesti Meremuuseumi toimetised* 3. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2002, lk 37-57

Kokk 2006 a = Kokk, Ragnar. Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud. KVÜÕA ja AS Kirjastus ELMATAR 2006

Kokk 2006 b = Kokk, Ragnar. Mereväeohvitser Eduard Saar (1905-2011) – *Eesti Meremuuseumi toimetised* 6. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2006, lk 56-62

Konso, Kalev. Eesti Mereväe sümboolika kataloog 1993-2011. KVÜÕA 2011

Kröönström, Mati 2010. Kaptenite ja leitnantide sõda. Eesti sõjaväe juhtkoosseis Vabadussõjas 1918-1920. Tallinn: Tänapäev 2010

Laanetu, Liivo. Mereasjanduslik ajakiri „Merendus“ 1933-1940. Proseminaritöö. Tartu 2014

Lagus 1924 a = Lagus, Georg. Wabariigi sõjalaevastik 1923 a. navigatsiooni ajal – *Sõdur* 4 1924, lk 2-3

Lagus 1924 b =Lgs [Lagus, Georg]. Meie ohvitseride erihariduslised kursused – *Sõdur* 44/45 1924, lk 20

Lauri, Lembit. Kirjutamata memuaare. Katkendeid kaasaegsete elukroonikast helilindil. Tallinn: Perioodika 1990

Liene, Timo. Hands on the Hilt. A Brief History of Finnish Officer Training. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2000

Lnb. I. [Linneberg, Kurt]. Lehekülg Meriväe Kadettide Kooli ajaloost - *Sõdur* 31 1924, lk 7-11

Merejõudude uued juhid 1939 – *Merendus* 5 1939, lk 191

Mälestusi Eesti Vabariigi Sõjakoolist. Koostaja Valdur Talts. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia 1996

Naber, Reet. Eesti Merejõudude juhatajad 1918-1940. KVÜÕA ja AS Kirjastus ELMATAR 2004

Naber, Reet. Johan Pitka. Ausa tahtega isamaa heaks! Tallinn: TEA kirjastus 2012

Oll 2012 a = Oll, Arto. Eesti sõjalaevastiku olukord ja võimalikud relvahanked Suurbritanniast aastail 1920-1921. – *Eesti sõjaajaloo aastaraamat 2 (8)* 2012, lk 205-234

Oll 2012 b = Oll, Arto. Eesti laevastiku areng Johannes Hermi merejõudude juhatajaks olemise perioodil 1919-1925 – *Läänemeri Vabadussõjast Teise maailmasõjani. Ajalookonverents 8. septembril 2012 Tallinnas.* Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum ja Eesti Akadeemilise Sõjaajaloo Selts 2012, lk 12-28

Oll 2012 c = Oll, Arto. Mereväe Kadettide Kooli rivijaoskonna esimene lenda ning nende õppesõit Läti ja Poola sadamatesse – *Eesti Meremuuseumi toimetised 6* 2012, lk 116-135

Pihlau, Jaak. Auraamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele. Tallinn: Umara 2007

Tõrvand, Juhan. Jooni vabariigi kaitsejõudude arenemisest pärast Vabadussõda. – *Sõdur nr 6/7/8* 1928, lk 189-191

Pajur, Ago. Eesti riigikaitsepoliitika aastal 1918-1934 – *Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost 2.* Tartu: Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv 1999

Pitka, Johan. Eesti meremehed kauba- ja sõjalaevastikus – *Merendus 1* 1933, lk 3-4

Reek, Nikolai. Meie kaitseväge juhtiva koosseisu – ohvitseride – kasvatuse ja väljaõppe alalt – *Sõdur 26/27:* 548-556; *28:* 580-585; *29:* 606-611; *30/31:* 630-637 1926

Relvik, Heino. Mereväe soomepoisid. Tallinn 2003

Sammaloo 1997 a = Sammaloo, Peedu. Eestlased – mereväeohvitserid – aadlikud - *Meremees nr 8/9* 1997, lk 14

Sammaloo 1997 b = Sammaloo, Peedu. Eestlased – mereväeohvitserid – aadlikud - *Meremees nr 10/11* 1997, lk 10

Sammaloo, Peedu. Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kool. 80 aastat mereväeohvitseride ettevalmistamisest Eestis – *Meremees 7/8* 1999, lk 14

Sammaloo 2001 a = Sammaloo, Peedu. Eestlastest ohvitserid Vene allveelaevastikus aastail 1914-1918 – *Allveelaev ajaloomälestisena. Eesti Meremuuseumi toimetised 2.* Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2001, lk 43-57

Sammaloo 2001 b = Sammaloo, Peedu. Pitka-poisid – *Meremees 4* 2001, lk 28-29

Sammaloo 2003 a = Sammaloo, Peedu. Õppelaev „Wiljandi” – *Meremees 2* 2003, lk 28-29

Sammaloo 2003 b = Sammaloo, Peedu. Õppelaev „Wiljandi” – *Meremees 3* 2003, lk 28-31

Sammaloo, Peedu. Eesti mereväe insenermehaanikud aastail 1918-1940 – *Eesti Meremuuseumi toimetised 6.* Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus 2006, lk 32-45

J. S. [**Santpank, Johannes**]. Mälestusi mereväekadettide I lennust – *Merendus 6* 1933, lk 188-189

Seene, Andres. Vabariigi Sõjakooli asutamine ja selle esimese lennu lõpetajad – *Juhid ja juhtimine Eesti Vabadussõjas 1918-1920.* Tartu: KVÜÕA 2010, lk 61-106

Seene, Andres. Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919-1940. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2011

Seene, Andres. Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919-1940 – *KVÜÕA toimetised 17*. Tartu: KVÜÕA 2013, lk 7-80

Sõja ja rahu vahel. II köide. Esimene punane aasta. Okupeeritud Eesti julgeolekupoliitiline olukord sõja alguseni. MTÜ S-Keskus 2010

Tegevteenistusest lahkunuid – *Merendus 2* 1940, lk 64-65

Uluots, Jüri. Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus. Tallinn 1999

Urb, Taavi. Merejõudude allohvitserid 1920-1939. Bakalaureusetöö. Tartu 2007

Uus lend mereväehvitserid – *Merendus 3* 1940, lk 115-116

Perioodika

Merendus 1933-1940

Riigi Teataja 1920-1940

Sõdur 1919-1940

Summary

Estonian Naval Officers Training 1919-1940

Though many Estonians received naval officers training in Russian Empire, was the state of training of officers of Estonian Navy during Estonian War of Independence barely satisfactory. Only few officers had proper regular officers' training. Most of them were civilian mariners with only short wartime officers training. Major blow for Estonian Navy was leaving of officers of German and Russian nationality to Russian white guard in 1919. That's why naval officers training were started already during the War of Independence. First try under the name of Fleet Specialists School in the winter of 1919 failed. Naval officers training was started in naval class of the Military School of the Republic of Estonia end of 1919.

After the end of the War of Independence whole Military Academy went over to peace time program. In September of 1920 Navy Cadet School as independent institution under commander of Estonian Navy was established. In this school both line and technical officers were trained. In 1921 graduated first line officers course, in 1923 the only naval engineers' course. Second naval line officers' course started in Navy Cadet School in 1921 but graduated in 1924 already navy cadets' class of Officers School of the Joint Military Educational Facilities. During 1925-1928 third course of naval line officers studied in Joint Military Educational Facilities.

From 1929 to 1937 naval officers' training in Joint Military Educational Facilities were stopped. Navy tried to compensate the shortage of officers with different ad hoc solutions. Two officers were trained in Navy, other two in Finnish Naval Academy. Some mechanics with higher education passed officers exams as externs. Such solutions could only temporarily solve officers' shortage in the Navy. In 1938 new naval officers' course Joint Military Educational Facilities started. Last naval officers in Estonia before World War Two graduated in 1940.

During this time naval officers' training went through long evolution. It started with short war time courses with no proper curriculum, but before first course graduated peace time program was started. During following year's stable evolution and adaption with peace time conditions in small state occurred. Establishing of Navy Cadets School and its merging into Joint Military Educational Facilities are part of this process. Stable evolution was interrupted in end of 1928 when systematic naval officers training stopped for almost ten years. In the same time major reforms in officers' training were carried out. The new and last naval officers' course in 1938 started on new base. New training system managed not to establish itself totally. Already in 1940 changes in line officers' training were planned. Restart of naval engineers' training was not achieved.

Though naval officers' training system was never completed, Estonians own officers corps emerged during this period. Change of generation occurred in Estonian Navy during 1939-1940. Young officers educated in Estonian Republic took over from older

officers educated in Russian Empire. Sons of Pitka – graduates of first officers' course, all participated in War of Independence and most of them chosen by legendary admiral Johan Pitka - build top of naval officers' corps.

During my research I found some similarities between observed period and today. Small organisations always suffer under same constrains. First the bigger organisations do not understand special needs of smaller ones and force their rules. Second is that narrow brunch specialists are always available in overflow or in shortage. And one situation can change to other in very short time. Naval officers corps was in 1918 as variegated as in 1994. There are also some important differences. In young Estonian Republic naval officers' training was started already during the War of Independence, but in re-established Estonian Republic it took 19 years. Why, is question for one other research.

Lisad

Lisa 1: mereväeohvitseride I lend 1919-1921

Lisa 2: Mereväe Kadettide Kooli mehaanikajaoskond 1920-1923

Lisa 3: mereväeohvitseride II lend 1921-1924

Lisa 4: mereväeohvitseride III lend 1925-1928

Lisa 5: aastatel 1929-1937 mereväe kaadriohvitserideks saanud

Lisa 6: mereväeohvitseride IV lend 1938-1940

Lisa 7: mereväe ohvitseride rahuaegsete kursuste kuulajad

Lisa 8: õppekavad võrdluses

Lisa 9: mereväeohvitseride kursused arvudes

Lisa 10: ajajoon

Lisa 1: mereväeohvitseride I lend 1919-1921

nimi	Viimane auaste	märkused
Georg Baum	Leitnant 1928	Oli üks mereõpilastest, VR II/3. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis erinevatel laevadel, viimane ametikoht hävitaja Vambola komandöri abi. Arvati 1928 reservi. 1941 arreteeriti, 1947 suri vangistuses.
Karl Habermann	Nooremleitnant 1921	Oli üks mereõpilastest, VR II/3. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Hukkus 1924. aastal suurtükilaeval Meeme, kui laev miiniraalimisel traali takerdunud miini ahtrisse tõmbas ja plahvatuse tagajärjel uppus. Järelhüüdes nimetati teda üheks oma kursuse paremaks ja virgemaks õpilaseks, ehkki lõpuhinded räägivad muud.
Albert Jürisson	Leitnant 1925	Oli üks mereõpilastest. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis erinevatel Merelaevastiku ja Peipsi Laevastiku Divisjonis ning Mereväe Ekipaažis, viimane ametikoht suurtükilaeva Ahti komandör. Suri 1929.
Arnold Lamberg	Ohvitseri asetäitja	Saadeti 19. jaanuaril 1921 Mereväe Kadettide Kooli juurde „ohvitseri kursuse lõpetamiseks“, aga saadeti juba 15. märtsil haiguse tõttu tagasi.
Bruno Aleksander Linneberg (Linneberg II)	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest, VR II/3. Ülendati kursuse ajal nooremallohvitseriks. Kursuse lõpetamisel loeti auastme vanuseks 09.10.1920. Alates 1923 oli Mereväe Kadettide Kooli kursuseohvitseriks ja pärast kooli likvideerimist Sõjakooli mereväe kadettide rühma ülema ülesannetes. Lõpetas 1937 Soome kõrgema sõjakooli meresõja osakonna. 1939 Merejõudude Staabi ülem. Suri 1964 Rootsis.
Kurt Linneberg (Linneberg I)	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest. Ülendati kursuse ajal nooremallohvitseriks. Kursuse lõpetamisel loeti auastme vanuseks 09.10.1920. Teenis erinevatel laevadel Merelaevastiku Divisjonis ja Mereväe Baasis, viimane ametikoht Merejõudude Baasi miiniohvitser. Suri 1975 Tallinnas.
Albert Lukas (ka Luukas)	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest, VR II/3. Ülendati kursuse ajal nooremallohvitseriks. Auastme saamise vanuseks loeti 09.10.1920. Teenis Merelaevastiku Divisjonis ja Mereväe Ekipaažis. 1935-1940 Merejõudude Baasi suurtükiohvitser. Suri 1980 Rootsis.
Samuel Martin	Nooremleitnant 1921	Oli üks mereõpilastest. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Merekindlustes ja Lennuväerügemendis. 1926-1927 rannapatari nr 6 rühmaülem. Läks 1927 reservi.
Adolf Orberg (ka Olberg), alates 1936 Adolf Reinhold Villem Orgna	Kaptenmajor 1940	Tuli hävitajalt Lennuk. Ülendati kursuse ajal vanemallohvitseriks. Kursuse lõpetamisel loeti auastme vanuseks 09.10.1920. Teenis peamiselt Sõjavägede Staabis, 1929-1940 Sõjavägede Staabi topo-hüdrograafia osakonna vanem hüdrograaf. 1941 arreteeriti ja mõisteti 10 aastat, suri 1942.
Alfred Pontak	Kaptenmajor 1938	Võitles Vabadussõjas soomusrongil nr 3 ja sai haavata, VR II/3. Tuli mereväe klassi Tallinna kooliõpilaste pataljoni 15.12.1919. Ülendati kursuse ajal kiiduväärt teenistuse ja heade tagajärgede eest nooremallohvitseriks. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 09.10.1920. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (allveelaeva Kalev komandör, 1939 Merelaevastiku Divisjoni ülem) ja 4. suurtükiväegrupis. 1941 vabastati teenistusest, aga värvati siis punalaevastiku luureosakonda ja tegi läbi agendi eriväljaõppe. Arreteeriti 1941 laevatrapil, mõisteti surma ja hukati, kuna keeldus koostööst nõukogude luureorganitega.
Kurt (Romuald) Prees (ka Press)	Kaptenmajor 1939	Oli üks mereõpilastest. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Merelaevastiku Divisjonis ja Lennuväerügemendis. 1939 määrati vahilaeva Laine komandöriks. 1941 arreteeriti. Suri 1942 Kuibõševi oblastis.

Kurt Johannes Roden (ka Rooden)	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest. Lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Merekindlustes, Merelaevastriku Divisjonis ja Sõjavägede Staabis. 1938-1939 vahilaeva Laine komandör. Suri 1948 Saksamaal.
Johannes Santpank	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest, VR II/3. Lõpetas Tallinna Kaubanduskooli ja Käsmu merekooli. Ülendati Sõjakoolis õppimise ajal nooremallohvitseriks. Auastme saamise vanuseks loeti 09.10.1920. Sai kohe pärast lõpetamist Mereväe Kadettide Kooli kursuseohvitseriks ja kooli adjutantiks. 1937 lõpetas Soome kõrgema sõjakooli meresõjaosakonna. 1939 nimetati Merejõudude juhatajaks. 1941 arreteeriti. Suri 1954 Vjatlagis.
Ferdinand Schmiedehelm	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest. Hinnetelt oma kursuse parim. Oli mehaanikajaoskonna kadettide jaoülem ja ülendati kursuse ajal veltveebliks. Auastme saamise vanuseks loeti 09.10.1920. Oli Mereväe Kadettide Koolis kursuseohvitser ja Sõjakooli merkadettide rühma ülema kohusetäitja. Oli allveelaeva Lembit esimene komandör, vahilaeva Pikker komandöri kohusetäitja ja Allveelaevade Divisjoni ülem. 1940 vahilaeva Pikker komandör. Arreteeriti 1941. Mõisteti süüdi ülestõusu organiseerimises laagris ja lasti 1942 maha.
Anatoli Siivart (ka Siivard)		Arvati 25.11.1920 kui ohvitseriks kõlbmatu koolist välja ja saadeti 1. jalaväepolku.
Arved (Gustav Vilhelm) Treumund, alates 1937 Arvo Taru	Kaptenmajor 1940	Endine gardemariin. Vabadussõjas teenis hävitajal Lennuk. Tuli kursusele 11.02.1921. Lõpetamise loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (abilaeva Kompass komandör) ja Merejõudude Staabis. Arreteeriti 1941 ja mõisteti 10+5 aastaks vangi. Suri 1969 Eestis.
Nikolai Valge	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest, VR II/3. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (muuhulgas suurtükilaeva Mardus ja vahilaeva Laine komandörina), Lennuväerügemendis ja Kaitseliidus. 1941 määrati Punaarmee 625. kergesuurtükiväepolgu staabiülema abiks. Läks samal aastal sakslaste poole üle. Suri Kanadas 1985.
August Vares	Kaptenmajor 1940	Oli üks mereõpilastest. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Merelaevastiku ja Peipsi Laevastiku Divisjonis (suurtükilaeva Ahti ja abilaeva Kompass komandör), Merejõudude Staabis, Kaitseliidus ja Sõjavägede Staabis. Suri 1985 Londonis.
Joann (ka Johannes) Veizenberg (ka Weizenberg)	Kaptenmajor 1938	Oli üks mereõpilastest. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Merejõudude Staabis, Mereväe Baasis ja Sõjavägede Staabis hüdrograafia osakonna ülemana. Sõja ajal Saksamaa relvajõududes. Suri 1979 Saksamaal.
Rudolf Viitmann	Nooremleitnant 1921	Oli üks mereõpilastest. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 17.12.1920. Teenis Mereväe Ekipaažis. Sooritas 1923 enesetapu.

Allikad: Sõjakooli ülema päevakäsk nr 238 15. detsembrist 1919 - ERA.646.1.1 pagineerimata; Merejõudude juhataja päevakäsk nr 52 19. jaanuarist 1921, Merejõudude juhataja päevakäsk nr 76 15. märtsist 1921, Sõjaministri käsk vabariigi sõjavägedele nr 1406 20. detsembrist 1921 - ERA.649.1.1: 67p, 69, 86p, 124p; Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale (kuupäev loetamatu) oktoobrist 1920, Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 55 25. novembrist 1920 - ERA.649.1.2: 66, 147; Mereväe Kadettide Kooli ohvitseride ja kadettide teenistuskäigu raamat - ERA.649.1.4: 37-43; Merejõudude juhataja päevakäsk nr 443 - ERA.649.1.5: 281p; Merejõudude uued juhid 1939; Mereleksikon 1996. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 381; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased 1998: 130, 151-152; Jürisson 1924: 13; Mereväe kadettide kooli I lend 15 aastat ohvitseridena 1936: 212; Kokk 2001: 65; Kokk 2006 a: 40, 44; Naber 2004: 132; Oll 2012 c: 128-130; Uluots 1999: 279, 310; <http://prosopus.esm.ee/index.aspx?type=1>, 24.04.2014

Lisa 2: Mereväe Kadettide Kooli mehaanikajaoskond 1920-1923

nimi	Viimane auaste	märkused
Aleksander Adler	Vanemleitnant 1933	Osales Vabadussõjas Scoutspolgu koosseisus. Tuli Mereväe Kadettide Kooli üle Sõjakooli jalaväeklassist. Ülendati nooreleitnandiks vanusega 17.09.1923. Omandas 1924 insener-mehaaniku kutseõiguse. Oli Peipsi Laevastiku Divisjoni ja Aegna komandantuuri ja insener-mehaanik. Sooritas 1933 enesetapu.
Rudolf Brückel , alates 1938 Prückel	Vanemleitnant 1932	Osales Vabadussõjas. Kursuse parim. Ülendati kursuse ajal nooremallohvitseriks. Ülendati nooreleitnandiks vanusega 17.09.1923. Omandas 1924 insener-mehaaniku kutseõiguse. Oli Peipsi Laevastiku Divisjoni, suurtükilaeva Lembit ja Aegna komandantuuri insenermehaanik. 1932 lahkus Merejõududest, oli Tallinna merekooli õppejõud ja teenis Varustusvalitsuses. 1941 mobiliseeriti Punaarmeele, saadeti tööpataljoni ja suri metsatööl.
Richard (Johannes) Jöffert (ka Jõhvert, Jõhverd), alates 1936 Riho Jõhverd	Vanemleitnant 1934	Osales Vabadussõjas. Ülendati nooreleitnandiks vanusega 17.09.1923. Teenis Lennuväerügemendis, suurtükilaeval Laine, hävitajal Lennuk, Aegna komandantuuris ja vahilaeval Pikker. Suri 1949 Eestis.
Georg Kull	Vanemleitnant 1932	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu teises järjekorras. Õpingute ajal ülendati nooremallohvitseriks. Ülendati nooreleitnandiks vanusega 17.09.1923. Omandas 1924 insener-mehaaniku kutseõiguse. Teenis hävitajatel Lennuk ja Vambola, torpeedopaadil Sulev ja suurtükilaeval Laine. Suri 1934 südamerikke tagajärjel.
Verner Käpp	Vanemleitnant 1932	Õppis 1917-1918 Petrogradi ohvitseride elektrotehnilises koolis. Ülendati nooreleitnandiks vanusega 17.09.1923. Omandas 1924 insener-mehaaniku kutseõiguse ja lõpetas Tallinna Tehnikumi mereinseneride mehaanikaosakonna. Teenis suurtükilaeval Lembit, torpeedopaadil Sulev, hävitajatel Lennuk ja Vambola ning allveelaeval Kalev ja töusis Merelaevastiku Divisjoni insener-mehaanikuks. Juhatas mitmeid kursusi ja kuulus paljudesse komisjonidesse. 1940 lahkus teenistusest. 1941 mobiliseeriti ja töötas insenerina Uuralis. Suri 1969 Eestis.
Voldemar (Gottfried) Niilender (ka Nielender), alates 1935 Neeme	Vanemleitnant 1932	Osales Vabadussõjas. Ülendati nooreleitnandiks vanusega 17.09.1923. Teenis lennuväes nii lenduri kui mehaanikuna. Arreteeriti 1941 ja sai nõukogudevastase agitatsiooni eest karistuseks 10 aastat. Suri 1943 Norillagis.
Nikolai Praker (ka Praaker)		Mehaanikute katsete nimekirjas teda ei ole, aga kursusele kuulus. Viidi 07.01.1921 „mittekorraliku ülalpidamise eest“ üle Mereväe Ekipaazi. Lisaks lohakusele, laiskusele, mustusele ja hoolimatusele heideti talle ette kokaiini ja enamliku kirjanduse kooli toomist.
Voldemar Treuhold		Osales Vabadussõjas. Võeti kooli vastu teises järjekorras. Vabastati koolist omal soovil 17.03.1921.

Allikad: nimekiri vabadussõja mälestusmärkide väljajagamiseks - ERA.649.1.2: 18; Mereväe Kadettide Kooli ohvitseride ja kadettide teenistuskäigu raamat - ERA.649.1.4: 56-58; Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsk nr 322 18. novembrist 1922 - ERA.649.1.5: 172; Tallinna Tehnikumi juures avatava mereinsener-mehaanika osakonna õpilaste vastu võtmise komisjoni protokoll, Mereväe Kadettide Koolist 1921 ja 1922a. jooksul lahkunud ja väljaheidatud kadettide nimekiri - ERA.649.1.7: 516, 540; Mereväe Kadettide Kooli ülema raport Merejõudude juhatajale 13. oktoobrist 1920 - ERA.649.1.18: 125-125p; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased II 2002: 9, 33; Kokk 2001: 65; Kokk 2006 a: 41; Sammalsoo 2006: 38, 40, 43; Tegevteenistusest lahkunuid 1940; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 24.04.2014

Lisa 3: mereväehvitseride II lend 1921-1924

nimi	Viimane auaste	märkused
Paul Eek		Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Vabastati tervislikel põhjustel teenistusest 05.07.1922.
Oskar Eik		Kandideeris ka mehaanikute kursusele ja leiti olevat vastuvõtmiseks kõlbulik, aga ei mahtunud 10 väljavalitu hulka. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Lahkus koolist 1924.aastal.
Rudolf Käo	Vanemleitnant 1934	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Ülendati kursuse ajal vanemallohvitseriks. Lõpetas I järgus. Teenis Merekindlustes, oli rannapatari nr 6 ülem ja Suuropi komandantuuri komandant. 1941 määrati Punaarmee 614. suurtükiväepolgu inseneritehnilise teenistuse ülemaks. Arreteeriti samal aastal Värskas ja mõisteti nõukogudevastse agitatsiooni eest 10 aastat paranduslike tööde laagris. Suri 1943 Taišetis.
Viktor Luik	Nooremleitnant 1924	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Lõpetas kooli II järgus. Teenis rannapatari nr 4 rühmakomandörina. 1926 arvati reservi ja sõitis pärast seda kaubalaevadel.
Voldemar Martinson	Leitnant 1928	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Lõpetas kooli I järgus. Teenis torpeedopaadi Sulev suurtükiohvitserina. Suri 1930 õnnetusjuhtumi tagajärjel.
Kurt Mattisson	Leitnant 1928	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Ülendati õpingute ajal nooremallohvitseriks. Lõpetas kooli I järgus. Teenis hävitaja Lennuk komandöri abina. Suri 1930 tuberkuloosi.
Feliiks (ka Felix Aleksander) Neumann , alates 1935 Neemre	Vanemleitnant 1934	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 30.09.1921. Lõpetas kooli II järgus. Tõusis Merejõudude Baasi miini-torpedojaoskonna miini-torpedolao ülemaks. Oli Punaarmees, aga arreteeriti. Suri 1943 Kamõšlovis.
Herbert Paalman (ka Palmann), Herbert Heinrich Paali	Nooremleitnant 1924	Võeti kursusele vastu 29.09.1921. Lõpetas kooli II järgus oma kursuse nõrgimate tulemustega. Teenis Peipsi Laevastiku Divisjonis ja Merelaevastiku Divisjonis. 1928 arvati reservi. Pärast seda töötas klaverimängijana.
Boris Petrov (ka Petrow), alates 1934 Palango	Vanemleitnant 1934	Osales Vabadussõjas, nooremallohvitser. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Lõpetas I järgus. Teenis Merelaevastiku Divisjonis ja Merekindlustes (rannapatari nr 2 ülem). Sõdis Saksa poolel. Suri 1970 Kanadas.
Paul Porre	Vanemleitnant 1937	Osales Vabadussõjas, oli üks mereõpilastest (VR II/3). Võeti vastu mehaanikajaoskonda, aga läks üle rivijaoskonda. Oli oma kursuse nõrgim õpilane, lõpetas ainsana III järgus (mõnedel andmetel II järgus). Teenis Merekindlustes, Merejõudude Staabis ja Merelaevastiku Divisjonis (miiniveeskaja Suurop komandör, torpeedopaadi Sulev komandöri abi ja miini-torpedoohvitser). 1940 vabastati teenistusest. Osales Omakaitstes. Arreteeriti 1944 ja mõisteti karistuseks 10+5. Suri 1994 Eestis.
Leo Poska	Vanemleitnant 1934	Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Lõpetas II järgus. Teenis Merekindlustes (rannapatari nr 6 ülema abi), 1940 lõpetas Kõrgema Sõjakooli. 1940 vabastati teenistusest. Oli Omakaitstes pataljoniülem ja operatiivosakonna ülem. Arreteeriti 1944 ja hukati 1945.
Oskar Rang		Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Läks 17. augustil 1923 Prantsusmaal väejuoksu ja arvati kursuselt välja.
Arnold Redlich	Leitnant 1929	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Lõpetas kooli II järgus. Teenis Merejõudude Staabi adjutantina. Sooritas 1930 enesetapu.

Konrad (Dagobert), alates 1938 Koit Rink	Vanemleitnant 1934	Lisati kursuse nimekirja 04.03.1922. Lõpetas II järgus (vanusega 22.12.1923). Teenis Merelaevastiku Divisjonis (divisjoni adjutantina) ja Peipsi laevastiku divisjonis (divisjoni ülem). 1941 vabastati teenistusest. Samal aastal arreteeriti SD poolt ja mõisteti surma.
Adolf Sabe	Leitnant 1928	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 16.09.1921. Lõpetas kooli I järgus. Teenis Peipsi Laevastiku Divisjonis, muuhulgas suurtükilaeva Ahti komandörina. Suri 1928.
Vladimir Samon	Vanemleitnant 1937	Osales Vabadussõjas. Tuli üle mehaanikajaoskonnast. Ülendati kursuse ajal vanemallohvitseriks. Lõpetas rivijaoskonna II järgus. Teenis Merejõudude Baasis ja oli Muhu väina sadamate kapten. 1939 vabastati teenistusest. 1941 mobiliseeriti Punaarmeele. Suri 1970 Eestis.
Arved Treumann		Ei ole juulis 1921 koostatud kursuse nimekirjas.
Verner Vellig (ka Wellig), alates 1935 Verner Oskar Väli	Vanemleitnant 1934	Võeti kursusele vastu 05.10.1921. Lõpetas I järgus. Teenis Peipsi Laevastiku Divisjonis, Merelaevastiku Divisjonis ja Merejõudude Baasis (miini-torpeedojaoskonna ülema abi). Suri 1949 Ameerika Ühendriikides.
August Võsu	Vanemleitnant 1937	Osales Vabadussõjas. Võeti kursusele vastu 01.10.1921. Lõpetas I järgus. Teenis Merekindlustes (oli Naissaare komandantuuri adjutant). Määrati Punaarmee 625. kergesuurtükiväe polgu divisjoni adjutantiks. Läks 1941. aastal sakslaste poole üle. Suri 1990 Rootsis.

Allikad: Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud 16., 29. ja 30. septembrist, 1. ja 5. oktoobrist 1921 nr 262, 273, 274 ja 278 – ERA.649.1.1: 48p, 58, 60, 61p; Tallinna Tehnikumi juures avatava mereinsener-mehaanika osakonna õpilaste vastu võtmise komisjoni protokoll - ERA.649.1.2: 18; Mereväe Kadettide Kooli ülema päevakäsud nr 295 22. oktoobrist 1923 ja nr 65 6. märtsist 1922, Merejõudude Staabi ringkiri nr 399 5. juulist 1922 - ERA.649.1.5: 10, 37p, 110p; Kaitseväge ülemjuhataja käskkiri nr 2552 20. detsembrist 1924 - ERA.650.2.42: 141; Mereväe klassi lõpetajate nimekiri - ERA.650.1.1679: 36; Mereleksikon 1996: 330; Pihlau 2007: 345; Sammalsoo 2003 b: 29-30; Uluots 1999: 220, 309; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 24.04.2014

Lisa 4: mereväehvitseride III lend 1925-1928

nimi	Viimane auaste	märkused
Ernst (Johan Peeter) Birkenthal , alates 1936 Peeter Kaseoru	Vanemleitnant 1938	Lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1926. Lõpetas Kõrgema Sõjakooli juhtimise ja staabiteenistuse alal. Teenis Merekindlustes, 1. diviisi staabis ja Sõjavägede Staabis. 1941 mobiliseeriti Punaarmeesse. Suri 1981 Kanadas.
Bruno Bloom	Vanemleitnant 1940	Lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Õppis Kõrgemas Sõjakoolis sõjamajanduse kursusel, kuid ei lõpetanud. Teenis peamiselt Sõjasadamas. Saksa okupatsiooni ajal Eesti Julgeolekupolitsei Informatsioonikeskuse ülem. Suri 1964 Saksamaal.
Verner Bärengrub	Vanemleitnant 1940	Lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Merelaevastiku divisjonis, pikemalt miiniveeskaja Ristna komandöri abina. 1941 küüditati, samal aastal arreteeriti Sverdlovskis ja mõisteti 10 aastat. Vabanes 1954, 1988 tuli Eestisse tagasi. Suri 1989 Eestis.
Rudolf Israel , alates 1938 Hiiesaar	Vanemleitnant 1940	Asus 1924 õppima Tallinna Tehnikumi laevamehaanikute koolis laevaehitust. Kui tema eriala järgmisel aastal suleti, läks Sõjakooli. Sõjakooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Aegna ja Suuropi komandantuuris. 1941 määrati Punaarmee 22. laskurkorpuse 625. kergesuurtükiväe polgu sideülemaks. Läks Staraja Russa juures sakslaste poole üle. Arreteeriti 1944 ja määrati karistuseks 10 aastat. Vabanes 1957. Suri 1986 Eestis.
Karl Iman	Vanemleitnant 1939	Auastme vanuseks loeti 29.08.1926. Sai lõpetamisel sõjainistrilt auhinnaks kulduuri. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (abilaeva Jaan Poska komandör) ja oli aastatel 1933-1935 presidendi käsundusohvitser. 1941. aasta lõpul töötas Tallinna Omakaitse staabis jaoskonnaülemana, seejärel sõitis kapteni abina Saksa kauba- või transpordilaeval. Suri 1945 Eestis.
Johannes Friedrich Ivaštšenko , alates 1934 Ivalo	Vanemleitnant 1940	Enne Sõjakooli algkooli õpetaja. Ülendati õpingute ajal nooremaks portupeekadetiks. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (vahilaeva Pikker komandöri abi). 1941 algul vabastati teenistusest. Saksa okupatsiooni ajal Omakaitstes, 1944 põgenes Rootsi. Suri 2001 Rootsis.
Eduard Jaanson	Vanemleitnant 1939	Ülendati õpingute ajal nooremaks portupeekadetiks. Auastme vanuseks loeti 29.08.1926. Teenis Peipsi laevastiku divisjonis suurtükilaevade Ahti ja Tartu komandöri abi ning divisjoni miini- ja suurtükiohvitserina. 1939 lahkus teenistusest. Mobiliseeriti Punaarmeesse ja teenis pärast sõda Nõukogude Liidu sõjalaevastiku abiteenistuses. Suri 1979 Eestis.
Artur Jürgenthal	Leitnant 1932	Õppis 1922-1924 jungide kursusel, nooremallohvitser. Liitus kadettidega 15. juunil 1925 suurtükilaeval Lembit. Võeti kursusele 14. oktoobril 1925 tingimusega, et ta esitab 1926. aasta lõpuks Tallinna kolledži lõputunnistuse. Kooli lõpetas ta siiski alles 1927. aastal. Ohvitserikursuse lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Merekindlustes, Merelaevastiku Divisjonis ja Merejõudude Staabis, muuhulgas Mereside Tallinna rajooni ajutise ülemana. Sai 1932 granaadiplahvatuses raskelt vigastada (kaotas käe), kuid jäeti edasi teenistusse. Vabastati teenistusest, kui algas Teine maailmasõda. Suri 1970 Rootsis.

Vilhelm (Villem) Endel Kirotar	Vanemleitnant 1939	Osales Vabadussõjas. Sõjakooli lõpetamisel loeti aastme vanuseks 29.08.1926. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (1940 allveelaeva Lembit komandör). Saksa okupatsiooni ajal töötas Tallinna Omakaitse staabis ja Eesti Julgeolekupolitseis III B osakonna juhina. 1944 lahkus Saksamaale. Suri 1956 Saksamaal.
Richard Johannes Kokk	Vanemleitnant 1939	Hakkas 1924 Tallinna Tehnikumis laevaehitust õppima, aga eriala suleti enne lõpetamist. Sõjakoolis õppimise ajal ühendati nooremaks portupeekadetiks. Lõpetas oma kursuse parimate hinnetega ja sai lõpetamisel Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülemalt auhinnaks mereväeohvitseri mõõga. Aastme vanuseks loeti 29.08.1926. Teenis Merelaevastiku divisjonis (1940 allveelaeva Lembit komandöri kohusetäitja). 01.09.1940 vabastati teenistusest. Mobiliseeriti sakslaste poolt ja oli Omakaitse. 1944 arreteeriti ja mõisteti 10+5 aastat. Vabanes 1956. Suri 1977 Eestis.
Hendrik Kärner	Leitnant 1936	Tuli mereväe kadettide klassi jalaväe aspirantide kursuselt. Õpingute ajal ühendati nooremaks portupeekadetiks. Lõpetamisel loeti aastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Merekindlustes. Läks 1929 reservi, aga naases 1935 teenistusse. 1938 viidi üle piirivalvesse, teenis vahilaevade Kõu ja Pikker komandöri abina. 1940 vabastati teenistusest. Lahkus Rootsi ja sealt edasi Venezuelasse.
Villem Mölder		Ei osalenud 1927 haiguse tõttu eksamitel ega lõpetanud kooli.
Jakob Oberbahl (ka Oberpahl), alates 1935 Paalandi	Leitnant 1932	Enne Sõjakooli sõitis Jaapani kaubalaeval. Sõjakooli lõpetamisel loeti aastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Merelaevastiku Divisjonis ja Merekindlustes. 1940 vabastati teenistusest. 1941 mobiliseeriti ja määrati Punaarmee 22. laskurkorpuse 232. laskurpolgu rühmakomandöriks. Arreteeriti samal aastal süüdistatuna agitatsioonis ja mõisteti 8 aastat. Suri 1942 NorilLagis.
Karl Pehme	Polkovnik	Lõpetamisel loeti aastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Merekindlustes ja alates 1940. aastast Merejõudude Staabis. Punaarmees 779. suurtükiväepolgu staabiülem ja korpuse operatiivosakonna ülem. Suri 1978 Eestis.
Verner Puurmann	Vanemleitnant 1939	Tuli mereväe kadettide klassi üle kadettide pataljoni 2. kompaniist (st maaväe kursuselt). Ühendati õpingute ajal vanemaks portupeekadetiks. Lõpetamisel loeti aastme vanuseks 29.08.1926. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (allveelaeva Kalev komandör). Põgenes 1941. aasta augustis Kroonlinnast ja oli Saksa okupatsiooni ajal Leetse luurekooli ülem. 1944 lahkus Saksamaale. Oli pärast sõda USA sõjajõudude peakorterit juures Balti pataljoni ja valvekompaniide sideohvitser. 1948 kolis Austraaliasse, kus oli Tõnis Kinti juhitud Eesti pagulasvalitsuse majandusminister. Suri 1983 Austraalias.
Alfred Pääbus	Vanemleitnant 1940	Sõjakooli lõpetamisel loeti aastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Suuropi komandantuuris. 1937 lõpetas Kõrgema Sõjakooli sõjamajanduse alal. 1940 määrati Merejõudude Staabi II osakonna ülemaks. 1941 arvati reservi. Põgenes arreteerijate eest ja teenis sõja ajal Omakaitse (1943 Omakaitse Peavalitsuse II-A osakonna ülem). Hukkus põgenikelaeval 1944 .
Rudolf Rosimannus (ka Roosimann)	Vanemleitnant 1938	Aastme vanuseks Sõjakooli lõpetamisel loeti 29.08.1926. Lõpetas Kõrgema Sõjakooli sõjamajanduse alal. Teenis Merelaevastiku Divisjonis, Sõjavägede Staabis ja Merejõudude Staabis (1940 I jaoskonna ülem). Saksa okupatsiooni ajal teenis Saksa luures ja Omakaitse Peavalitsuses. 1944 põgenes Rootsi. Suri 1982 Rootsis.
Johannes Starkoff (ka Starkopf)		Arvati koolist välja 1927 lõpus.

Eduard (Aleksander) Saar	Vanemleitnant 1940	Kursuse lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Teenis mitmetel laevadel: hävitajal Vambola, miiniveeskajal Ristna, torpeedopaadil Sulev ja abilaeval Kompass (oli viimase komandör), aga ka Mereväe Ekipaažis ja Merekindlustes rannapatari nr 6 rühmaülemana. 1940 vabastati teenistusest. Saksa okupatsiooni ajal töötas erinevatel ametikohtadel nii Saksa sõjalaevastiku juures kui ka kaubalaevadel ja liikus sageli Eesti ja Soome vahet. 1944 emigreerus Rootsi. Pärast sõda sõitis erinevatel laevadel. Suri 2001 Rootsis.
Oskar Valdsnepp (ka Valdschnep), alates 1936 Oskar Valdre	Vanemleitnant 1939	Auastme vanuseks lõpetamisel loeti 29.08.1929. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (1939 allveelaeva Kalev komandöri abi) ja Merejõudude Staabis. 1940 vabastati teenistusest. 1944 põgenes Rootsi. Suri 1979 Rootsis.
Aleksei Vasiljev	Vanemleitnant 1940	Kursuse lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Teenis Merelaevastiku Divisjonis (miiniveeskaja Ristna ja abilaeva Kompass komandör). Suri 1995 Rootsis.
Aleksander Veismann	Nooremleitnant 1928	Tuli mereväe kadettide klassi üle kadettide pataljoni 1. kompaniist, st maaväe kursuselt. Lõpetamisel loeti auastme vanuseks 29.08.1927. Teenis rannapatari nr 3 rühmaülemana. Suri 1930.

Allikad: Artur Jürgenthali atestatsiooni leht - ERA.495.8.879; Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 7. oktoobrist 1926 - ERA.527.1.156: 52; Praktiliste eksamite protokollid - ERA.527.1.183: 38-42; Artur Jürgenthali teenistustoimik - ERA.527.1.531; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 197 7. juulist 1925 - ERA.650.1.81: 10p; Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste ülema käsukiri nr 55 24. veebruarist 1928, Vabariigi valitsuse otsus 25. aprillist 1928 - ERA.650.1.190: 149, 350-350p; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased II 2002: 23; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased III 2003: 14-15, 28-29; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased IV 2005: 10-13, 63-64; Kokk 2001: 65-66; Kokk 2002: 38-41; Kokk 2006 a; Kokk 2006 b: 58-61; Tegevteenistusest lahkunuid 1940; Uluots 1999: 279; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 24.04.2014

Lisa 5: aastatel 1929-1937 mereväe kaadriohvitserideks saanud

nimi	Viimane auaste	märkused
Albert Jurri	Leitnant 1940	Lõpetas 1930 aspirantide klassi ja jäeti lipnikuna mereväkke teenistusse. Teenis Merelaevastiku Divisjonis. 1935 ülendati nooremleitnandiks kaadriohvitseri õigustega. Suri 1944 Rootsis.
Leopold Loodus	kapteni- luutnanti 1944 ³⁵⁹	Lõpetas 1932 aspirantide klassi jalaväe alal. Õppis aastatel 1932-1935 Soome mereväe kadettide koolis. 1934 ülendati nooremleitnandiks. Teenis mitmetel ametikohtadel Peipsi Laevastiku Divisjonis, Meresides, Mereväe Õppekompaniis ja Merelaevastiku Divisjonis (1940 allveelaeva Lembit komandöri abi). 1940 vabastati teenistusest. Osales 1941. aastal maabumispädi juhina sakslaste Hiiu- ja Saaremaa operatsioonil. Osales Jätkusõjas Soome suurtükipaatidel Uusimaa ja Karjala, oli viimase komandör. Pälvis Soome vabadusristi 4. järgu. Pärast sõda siirdus Rootsi ja sealt edasi Kanadasse. Tegutses kaevuri ja ehitusettevõtjana. Suri 1967 ehitustööl redeliit alla kukkudes.
Arnold Nael	Leitnant 1940	Lõpetas 1932 aspirantide klassi jalaväe alal. Õppis aastatel 1932-1935 Soome mereväe kadettide koolis. 1934 ülendati nooremleitnandiks. Teenis Merekindlustes ja Merelaevastiku Divisjonis (oli divisjoni adjutant, aga ka mitme laeva komandöri ajutine kohusetäitja). 1940 määrati allveelaeva Kalev miini-torpeedoohvitseriks ja sõjalaeva Laine komandöri abiks. Sõja ajal osales Omakaitstes. Arreteeriti 1944 ja mõisteti 10+5 aastat. Suri 1956 Komis.
Karl (Bernhard) Oengo (ka Õngo)	Kapten 1942	Lõpetas 1930 aspirantide klassi ja jäeti lipnikuna mereväkke teenistusse. 1935 ülendati nooremleitnandiks kaadriohvitseri õigustega. Teenis Merelaevastiku Divisjonis. Oli 925. laskurpolgu 2. pataljoni adjutant. Langes Velikie Lukis sakslaste kätte vangi ning oli seejärel 35. ja 287. politseipataljoni kompaniülem. Tabati 1944 Soome põgenemisel ja mõisteti 10+5 aastat. Suri 1951 Taišetis.

Allikad: Arnold Naela teenistustoimik - ERA.527.1.685; Leopold Looduse teenistustoimik - ERA.639.1.35; Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased I 1998: 113; Kokk 2006 a: 43-44; Pihlau 2007: 468; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 24.04.2014

³⁵⁹ Vastab Eesti vanemleitnandile. Relvik 2003: 113

Lisa 6: mereväeohvitseride IV lend 1938-1940

nimi	Viimane auaste	märkused
Valentin Härm	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Aegna komandantuuris. Teises maailmasõjas osales lendurina (merelennusalgas) Saksa poolel. 1944 langes õhulahingus Aseri kohal.
Otto Kikas	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Merelaevastiku Divisjonis. Oli Omakaitstes pataljoniuülem. Arreteeriti 1944 ja mõisteti 15+5 aastat. Suri 1946 SevOstLagis.
Boris Koha	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Merejõudude Baasis.
Heino Kuivjõgi	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Aegna komandantuuris, miiniveeskajal Suurop ja allveelaeval Lembit. 1941 mobiliseeriti Punaarmeesse. Teel Leningradi tegi läbi laevahuku abilaeval Sibir. Teenis 8. laskurkorpuses suurtükiväelasena. 1946-1950 oli Eesti Vabariikliku Jahtklubi ülem. Hiljem töötas Spordilaevad Eksperimentaaltehases. Tegeles purjespordi ja jääpurjetamisega. Suri 1987 Eestis. Tema lapselaps Ott Laanemets on Eesti mereväe ohvitser.
Arved Lints	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Merejõudude Baasis. Oli Saksa sõjaväes ja Omakaitstes. Arreteeriti 1944 ja mõisteti 10+5 aastat.
Arvo Lõhmus	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1939. Teenis Merelaevastiku Divisjonis. Oli Punaarmees, aga arreteeriti 1941 ja mõisteti 10+5 aastat. Vabanes 1952. Suri 1977 Eestis.
Erich Meisner	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Oli sõjalaeva Laine komandöri abi. 1941 arvati reservi. Teenis Omakaitstes, politseipataljonis ja SD-s. Langes 1945 vangi. 1963 mõisteti surma.
Aleksander Miller	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel üleajateenija nooremallohvitser. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Aegna komandantuuris.
Evald Ordlik	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Aegna komandantuuris. Suri 1942 Eestis.
Paul Pärna	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1938. Teenis Merejõudude Baasis
Arnold Raha	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1939. Teenis Suurupi komandantuuris. Arreteeriti 1946 ja mõisteti 15+5 aastat. Vabanes 1955. Suri 1996 Eestis.

Jaan Riisenberg (ka Riisberg)	Nooremleitnant 1940	Sisseastumisel portupeeaspirant. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1939. Teenis algul Suurupi komandantuuris ja määrati allveelaevastiku poliitjuhiks, hiljem miiniveeskaja Suurop komandöri abiks. Suri 1975 Rootsis.
Vilhelm Heinrich Toomiste	Nooremleitnant 1940	Tuli kooli nooremallohvitserina piirivalvest. Kooli lõpetamisel loeti auastme vanuseks 01.09.1939. Teenis Naissaare komandantuuris. Suri 1955 Eestis.

Allikad: Sõjaväe ühendatud õppeasutuste ülema käskkiri nr 200 19. juulist 1938 - ERA.650.1.604: 25p; Vabariigi presidendi käskkiri relvastatud jõududele nr 21 29. aprillist 1940 - ERA.495.6.308; Kokk 2001: 64; Kokk 2006 a: 43; Mereleksikon 1996: 180; Pihlau 2007: 136, 242; Uus lend mereväe ohvitseri 1940; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 24.04.2014

Lisa 7: mereväe ohvitseride rahuaegsete kursuste kuulajad

nimi	Auaste ja ametikoht kursust alustades	Viimane auaste	märkused
Nils Berg	Nooremleitnant, vahilaeva komandör Salme	Leitnant 1923	Lõpetas kursuse 14.03.1925. Lahkus teenistusest 1927.
Johannes Birk	Leitnant, suurtükilaeva Lembit noorem suurtükiohvitser	Leitnant 1920	Vabastati 1926 teenistusest ja suri samal aastal.
Juhan Brakman	Vanemleitnant, vahilaeva komandör Tallinn	Vanemleitnant 1923, vanusega 1918	Lõpetas kursuse 14.03.1925. Jätkas teenistust Merejõudude Staabis, suri 1927.
Rudolf Borgman (ka Porkman), Linnuste 1935	Vanemleitnant, Läänemere Laevastiku Divisjoni ülem	Mereväekapten 1930	Lõpetas kursuse 14.03.1925 kursuse parimana. 1939 vabastati Poola allveelaeva Orzel põgenemise pärast Merejõudude Staabi ülema ametikohalt ja arvati reservi. Suri 1947 Rootsis.
Andrei Erikson	Leitnant, hävitaja Lennuk komandöri abi	Kaptenleitnant 1938	VR II/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. 1925. Määrati sõjalaeva Mardus komandöriks, 1936 Merejõudude Staabi navigatsiooniohvitseriks (enne seda oli kohusetäitja). Suri 1938 kopsuhaigusesse.
Rudolf Gildeman , alates 1935 Enno Sinivee	vanemleitnant, suurtükilaeva komandör Lembit	Kaptenleitnant 1930	VR I/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. Jätkas kuni 1934. aastani teenistust mitme laeva komandörina ja Merejõudude Staabis. Suri 1954 Suurbritannias.
Vilhelm Granfeldt , alates 1935 Villem Karineem	Leitnant, abilaeva Kompass komandör	Vanemleitnant 1924	VR II/3. Oli lõpetanud merekooli ja Vene mereväe tagavaralipnike kursused. Ei lõpetanud mereväe ohvitseride rahuaegset kursust ja pidi sooritama eksamid koos III lennu kadettidega. Ei sooritanud ka neid, kuid jäeti vabadusristi kavalerina teenistusse. Sõja ajal osales Omakaitstes. Suri 1982 Rootsis.
Valentin Grenz	Vanemleitnant, Merejõudude Staabi navigatsiooniohvitser	Mereväekapten 1930	VR I/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. 1932-1938 Merejõudude juhataja, seejärel vabastati seoses vanadusega teenistusest. 1941 küüditati (võimalik, et eksikombel, sest viidi ära venna korterist ja pandi kirja tema pojana). Arreteeriti 1943 süüdistatuna nõukogudevastse fašismimeelse natsionalistlik-terroristliku grupi moodustamises ja mõisteti 8 aastaks laagrisse. Suri arvatavasti samal aastal.
Edmund Hüppler	Vanemleitnant, hävitaja Lennuk vanem navigatsiooniohvitser	Vanemleitnant 1919	VR II/3. Vabastati 1923 teenistusest.
Juhan Jansen	Leitnant, hävitaja Vambola komandöri abi	Kaptenmajor	VR II/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. 1926 määrati Ahti komandöriks. 1940 vabastati teenistusest. Suri 1956 Eestis.

		1939	
Jungersmann	Leitnant	?	Osales eksamitel 1922
Aleksander Järv	Nooremleitnant, Merekindlused	Vanemleitnant 1936	Omas täielikku keskharidust ja allohvitseri väljaõpet, lõpetas Vabadussõja ajal Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kooli. Sooritas lõpukatsed teistest hiljem. Kuna tal puudus laevajuhi diplom, ei loetud teda kaadriohvitseriks. Kui tal ei õnnestunud 1928. aastaks laevajuhilt nõutavaid eksameid sooritada, kavatseti ta teenistusest vabastada, kuid seda ei tehtud.
Tiido Kraus (alates 1936 Kore)	Vanemleitnant, hävitaja Vambola komandör ja Läänemere Laevastiku Divisjoni ülem	Kaptenmajor 1923	VR II/3, VR II/2. Vabastati 1923 teenistusest. Arreteeriti 1945 ja suri samal aastal Tallinna vanglas.
Mihkel Kõvamees	Vanemleitnant	Kaptenmajor 1931	Osales Esimeses maailmasõjas ja Vene kodusõjas valgete poolel. Tuli mereväkke ja kursusele reservist 1923. aastal. Ei lõpetanud kursust ja pidi sooritama eksamid koos III lennu kadettidega. Määrati 1927 Sõjasadama ülemaks. Saksa okupatsiooni ajal oli Veeteede Ameti ülem ning Veeteede ja Sadamate Valitsuse juhtivtöötaja. Aitas paljudel eesti sõjaväekohuslastel Soome põgeneda ja viis 1944. aastal Rootsi Jüri Uluotsa. Pärast sõda töötas kaugesõidukapteni ja meresõiduinспекtorina. Suri 1983 Rootsis.
Max Laevin , alates 1937 Maks Konrad Lee	Nooremleitnant, torpeedopaadi Sulev komandöri abi	Kaptenmajor 1937	Lõpetas kursuse 14.03.1925. 1926 määrati vahilaeva Tallinn komandöriks, hiljem oli teenistuses Merejõudude Staabis. 1939 määrati Narva sadama sadamakapteniks. Suri 1960 Ameerika Ühendriikides.
Georg Lagus (ka Laagus)	Nooremleitnant, Merejõudude Staabi inspektori adjutant	Vanemleitnant	Mobiliseeriti Esimese maailmasõja ajal ja läbis maaväe lipniku kursused. Sõdis Vene kodusõjas valgete poolel, oli muuhulgas abiristleja Rion vahiohvitser. Lõpetas mereväe ohvitseride rahuaegse kursuse 14.03.1925, aga teda ei tunnustatud kaadriohvitseriks, sest tal puudus laevajuhi diplom. Sooritas 1928. aasta sügiseks Sõjakooli mereväe kadettide klassis nõutavad laevajuhtimise alased eksamid ja sai kaadriohvitseriks. Teenis Merejõudude Staabis. Arreteeriti 1941 ja mõisteti surma. Suri 1942 enne surmaotsuse täideviimist.
Karl Lensment	Vanemleitnant, suurtükilaeva Mardus komandör	Kaptenmajor 1924	VR I/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. Vahilaeva Laine komandör kuni reservi arvamiseni 1927. Arreteeriti 1941, suri 1943 Solikamskis.
Herman Liikane	Leitnant, suurtükilaeva Lembit komandöri abi	Kaptenleitnant 1940	Lõpetas kursuse 14.03.1925. Jätkas teenistust mereväe õppekompaniis (kompanii ülem) ja Merelaevastiku Divisjonis. Teise maailmasõja ajal sõitis natsionaliseeritud Eesti ja ja Saksa mereväe laevadel. Pärast sõda töötas tüürimehe ja kaptenina. Suri 1983 Rootsis.
Johannes Loosberg	Nooremleitnant, side ja abilaevade osakonna ülem	Kaptenleitnant 1933	VR I/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. Määrati 1927 mereside ülemaks. 1940 vabastati teenistusest. Suri 1966 Ameerika Ühendriikides.
Richard Markus	Leitnant, Mereväe ekipaaži nooremohvitser	Leitnant 1920	Arvati 1923 reservi.

Aleksander Martinson , alates 1937 Marvet	Nooremleitnant, suurtükilaeva Lembit navigatsiooniohvitseri kohusetäitja	Vanem- leitnant 1932	Sooritas lõpukatsed 21.04.1925. Jätkas teenistust Merejõudude Staabis ja teedeministeriumis, oli Kunda mereside rajooni ülem ja Narva sadamakapten. 1941 arreteeriti ja mõisteti surma. Otsus viidi täide 1943.
Vassili Martson , alates 1936 Valev Mere	Vanemleitnant, hävitaja Vambola komandör	Mereväe- kapten 1936	VR I/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. Teenis Merekindluste ülema ajutise kohusetäitja, hävitaja Lennuk komandöri, Merejõudude Staabi ülema ja alates 1938 Merejõudude juhatajana. Vabastati 1939. aastal allveelaev Orzeli juhtumi tõttu teenistusest ja töötas meremehena. 1944 emigreerus Saksamaale. Suri 1949.
Konstantin Meel	Leitnant, hävitaja Lennuk vanem miiniohvitser	Kapten- major 1936	VR I/3. Osales 1922. aastal eksamitel, kuid ei lõpetanud kursust. Lõpetas 1927. aastal alalisväe ohvitseride kursused. Teenis kuni 1939. aastani Merejõudude Baasis, Merekindlustes, Merejõudude Staabis ja Auto-Tanki rügemendis. 1940 lahkus teenistusest. 1941 arreteeriti, suri 1942 UsolLagis.
Evstafi, alates 1936 Eustaatsius Miido	Leitnant, torpeedopaadi Sulev komandör	Kapten- leitnant 1933	VR II/3. Oli 1920-1923 Mereväe Kadettide Kooli ülema abi. Lõpetas kursuse 14.03.1925. Pärast seda mitme laeva komandör ja Merelaevastiku Divisjoni ülem. 1937 vabastati teenistusest. 1941 arreteeriti ja mõisteti 10 aastat. Vabanes 1951, aga jäeti asumisele Novosibirski oblastisse. Peedu Sammalsoo andmetel töötas Pärnus kalamajandusettevõttes deviaatorina. Suri 1978 Eestis.
Magnus Mikenberg	Vanemleitnant, traaleri nr 7 komandör	Vanem- leitnant 1924	Oli lõpetanud merekooli ja Vene mereväe tagavaralipnike kursused. Ei lõpetanud mereväe ohvitseride rahuaegset kursust ja pidi sooritama 1928. aastal eksamid koos III lennu kadettidega. Eksamid jäid sooritamata ja lahkus 1928 teenistusest. Suri 1977 Kanadas.
Franz Muralt	Leitnant, vahilaeva Ahti komandör	Vanem- leitnant 1924, vanusega 1918	Lõpetas kursuse 14.03.1925. Jätkas teenistust Peipsi Laevastiku Divisjonis ja Merejõudude Staabis, lahkus teenistusest 1927. Suri 1975 Saksamaal.
Georg Otmann	Leitnant, häviaja Lennuk noorem navigatsiooniohvitser	Leitnant 1920	Osales eksamitel 1922. Arreteeriti 1941 ja suri samal aastal SevUralLagis.
Mihkel Piigert	Sõjaväeametnik, side ja abilaevalde osakonna ülema abi kohusetäitja majandus- ja rivialal	Kapten- major 1938	Sooritas lõpukatsed 21.04.1925 ja nimetati nooremleitnandiks vanusega 05.03.1920. Jätkas teenistust Merejõudude Staabis ja jalaväe inspektuuris. 1932-1939 Mereside ülem. Suri 1945 Saksamaal.
Joosep Pruun	Vanemleitnant, rannavalve osakonna Tallinna rajooni ülema abi	Kapten- leitnant 1936	Oli lõpetanud merekooli ja Vene mereväe tagavaralipnike kursused. VR I/3. Mereväe ohvitseride rahuaegne kursus jäi esialgu lõpetamata. Sooritas eksamid 1928. aastal koos III lennu kadettidega. Suri 1979 Rootsis.
Karl Stern	Vanemleitnant, hävitaja Vambola	Kapten- major	VR II/3. Tapeti 1924 1. detsembri mässu käigus.

	suurtükiohvitser	1924	
Gustav Säask	Leitnant, vahilaeva Laene komandöri abi	Kaptenmajor 1931	Lõpetas kursuse 14.03.1925. Jätkas teenistust Merelaevastiku ja Peipsi Laevastiku Divisjonis. Suri 1980 Rootsis.
Jaan Usin	Leitnant, Peipsi Laevastiku Divisjoni ülem	Mereväekapten 1940	VR II/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. Jätkas teenistust Peipsi Laevastiku Divisjonis. 1940 vabastati teenistusest. Hukkus 1941 Merikaru pardal.
August Velberg	Vanemleitnant	Vanemleitnant, enne 1922	Oli lõpetanud merekooli ja Vene mereväe tagavaralipnike kursused. Ei lõpetanud mereväe ohvitseride rahuaegset kursust ja arvati 1927 reservi.
Aleksander Warma	Leitnant, sõjamineeriumi juriskonsult abi	Kaptenmajor 1924	VR I/3. Lõpetas kursuse 14.03.1925. Jätkas teenistust sõjamineeriumi juriskonsuldina. Lahkus 1926 teenistusest ja siirdus diplomaatilisele tööle. Suri 1970 Rootsis.

Allikad: Merejõudude juhataja kiri korraldusvalitsuse ülemale 14. aprillist 1926 - ERA.527.1.156: 110; Merejõudude juhataja päevakäsk nr 266 22. märtsist 1922 - ERA.649.1.5: 47; Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 14. märtsist j a 22. aprillist 1925 - ERA.527.1.156: 117, 118; Merejõudude juhataja kiri sõjaministrile 20. märtsist 1928 - ERA.527.1.183: 108; Kaptenmajor Mihkel Kõvamees 25 aastat ohvitserikutses 1940; Mereleksikon 1996: 219, 249; Naber 2004: 89-118; Sammalsoo 1999: 14; Sammalsoo 2003 b: 30; Tegevteenistusest lahkunuid 1940; <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 21.04.2014

Lisa 8: õppekavad võrdluses

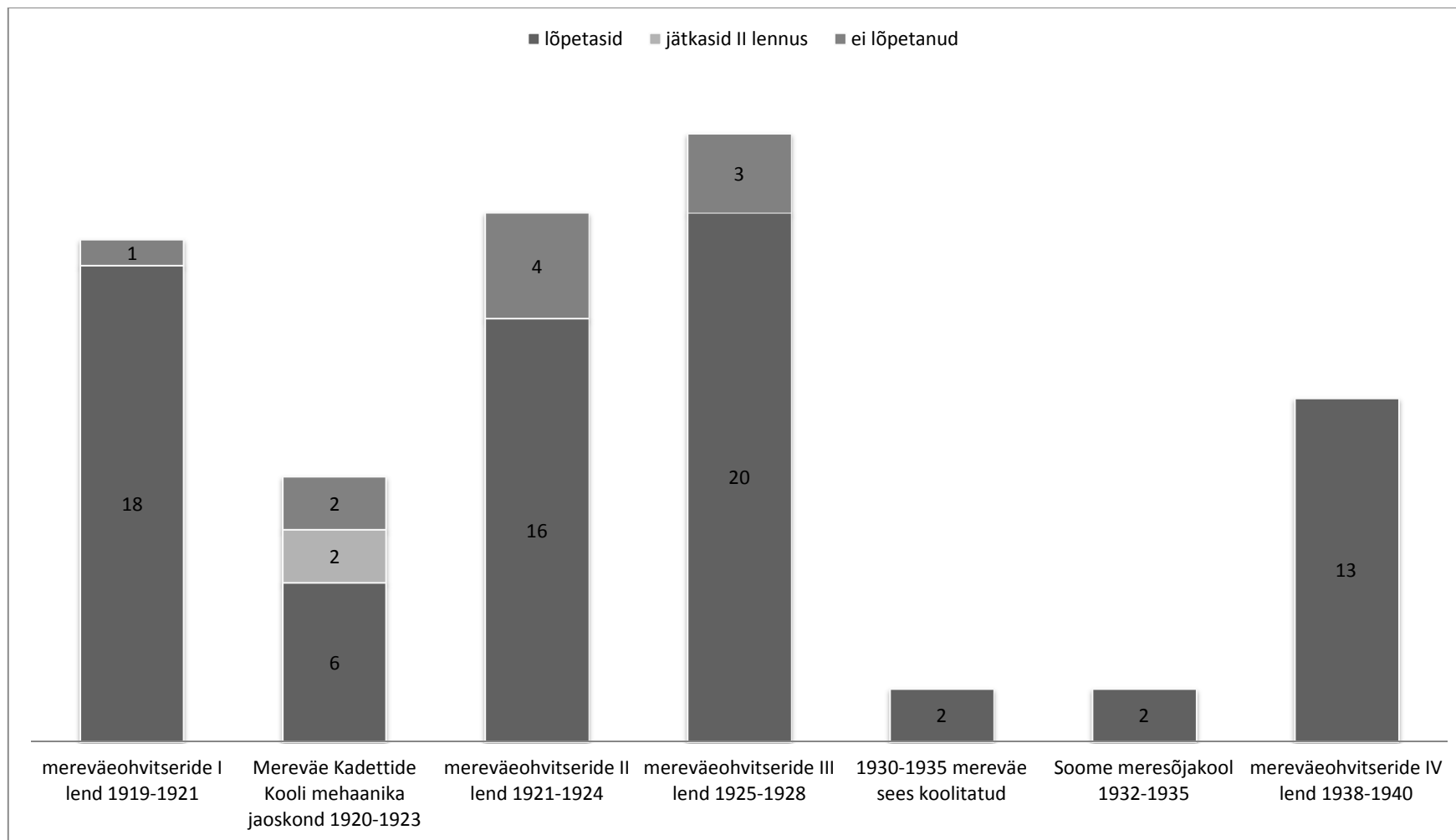
I lend 1919-1921	II lend 1921-1924		III lend 1925-1928		IV lend 1938-1940	
õppeained	õppeained	tundide arv 1924	õppeained	tundide arv	õppeained	tundide arv
	suurtükiväe taktika	9	suurtükiväe taktika	25	rannakaitse korraldus ja -taktika	52
astronoomia	astronoomia	72	meresõidu astronoomia	300	meresõidu astronoomia	128
navigatsioon	navigatsioon	28	navigatsioon	150	navigatsioon	123
			taktikaline navigatsioon	25		
deviatsioon	deviatsioon	37	deviatsioon	100	deviatsioon	89
	okeanograafia	13	okeanograafia	50	okeanograafia	34
lootsia	lootsia	14	lootsia	50		
	meteoroloogia	14	meteoroloogia	50	meteoroloogia	15
suurtükiasjandus	suurtükiasjandus	109	suurtükiasjandus	300	suurtükiasjandus	255
hüdrograafia	hüdrograafia	41	hüdrograafia	100	hüdrograafia	60
miini- ja torpeedoasjandus	miiniasjandus	23	miini- ja torpeedoasjandus	125	miini- ja traaliasjandus	78
	torpeedoasjandus				torpeedoasjandus	76
merepraktika	merepraktika		merepraktika	25	merepraktika	65
meretaktika	meretaktika	53	meretaktika	50	meretaktika	57
mereajalugu	mereajalugu		meresõjakunsti ajalugu	100	meresõjakunsti ajalugu	75
kõrgem matemaatika	kõrgem matemaatika	13	analüütiline geomeetria	25	matemaatika	49
			diferentsiaal- ja integraalarvutus	50		
	teoreetiline mehaanika	49	teoreetiline mehaanika	50	rakendusmehaanika	40
keemia	keemia		keemia	75	keemia	30
			lõhkeained	75	lõhkeained	29
	aurulaeva mehaanika	79	aurulaeva mehaanika	100	aurulaeva mehaanika	101
fortifikatsioon	fortifikatsioon	9	fortifikatsioon	25	pioneer- ehk rannakindlustusasjandus	55
sõjaadministratsioon	sõjaväe administratsioon	20	mobilisatsioon ja administratsioon	115	mobilisatsioon ja administratsioon	27
inglise keel	inglise keel	63	inglise keel	175	inglise keel	105
elektrotehnika	elektrotehnika	50	elektrotehnika	150	elektrotehnika	70

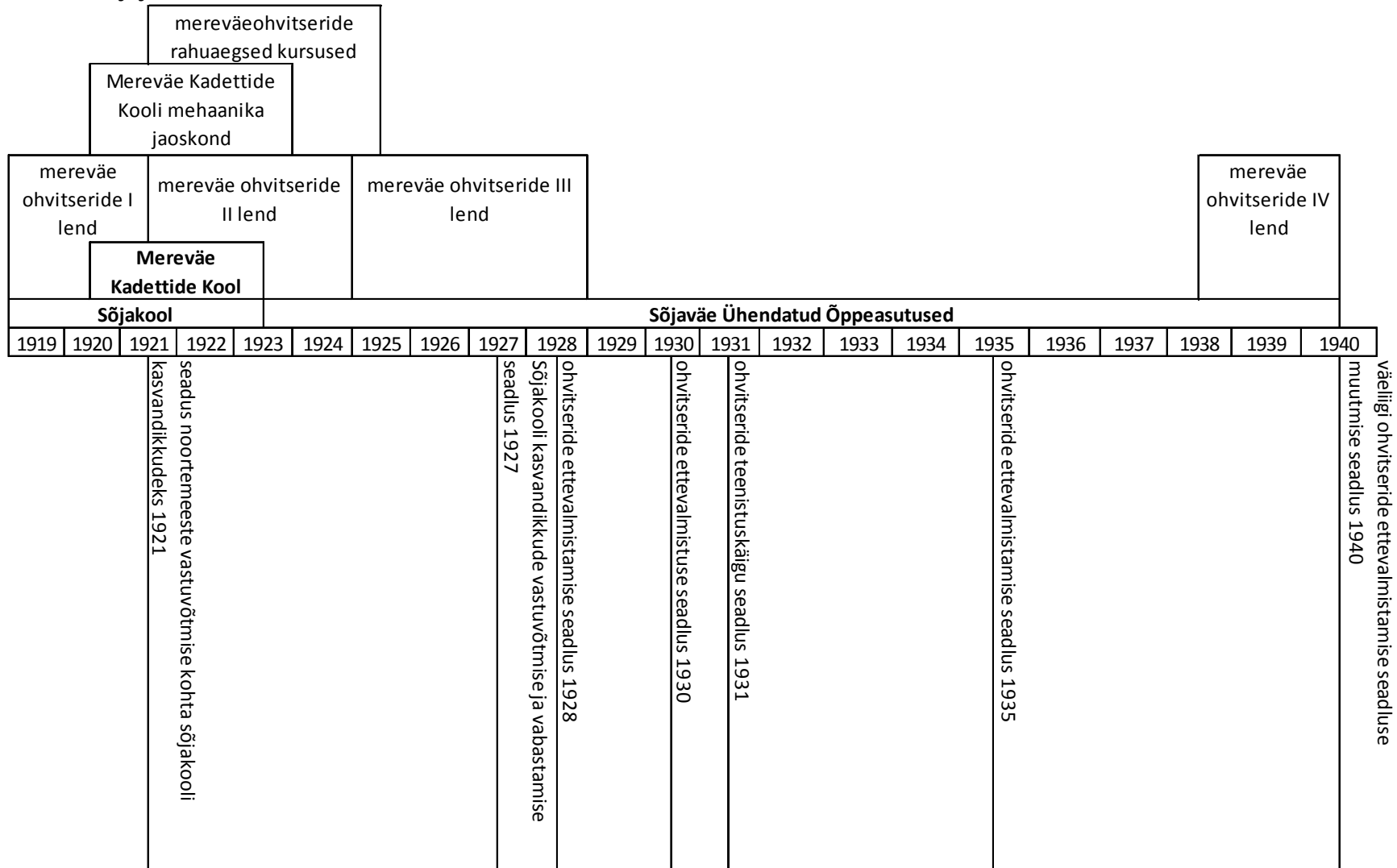
			raadioasjandus	150	sideasjandus	46
					raadioasjandus	40
	laevaehitus ja -teooria	18	laevaehitus	100	laevaehitus	99
õigusteadus	õigusteadus	9	õigusteadus ja rahvusvaheline õigus	75	õigusteadus	19
					rahvusvaheline õigus	20
eesti keel	eesti keel	14	eesti keel	25	eesti keel	20
	üldine taktika	18			üldtaktika	35
maaväe (jalaväe) taktika	jalaväe taktika	18	jalaväe taktika	25	jalaväe rivi	32
	tehniline taktika	9				
tervishoid	tervishoid		tervishoid ja esmaabi	25		
	lennuasjandus	18			õhukaitse ja lennutaktika	23
					vene keel	105
					Vabadussõda	20
					sõjakunsti ajalugu	14
					sõjapsühholoogia ja pedagoogika	53
					naaberriikide sõjajõud	16
					jalaväe laskeasjandus	68
					gaasiasjandus	12
	merekindluste laskereeglid	9				
topograafia	topograafia					
määrustikud	määrustikud					
					kehaline kasvatus	80
					katsed ja ettevalmistumine nendeks	340
	kokku	810	kokku	2690	kokku	2655

Allikad: Mereväe Kadettide Kooli ülema kiri Viru maakonna rahvaväe ja kaitseliidu ülemale 27. aprillist 1922 - ERA.649.1.7: 222; aruanne Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste klasside tegevuse kohta 1924. aastal - ERA.650.1.1664: 47, 48p; mereväe kadettide õppekavad - ERA.527.1.183: 120-170; Sõjakooli ohvitserideklassi õppekava 1938: 14-15

Lisa 9: mereväehvitseride kursused arvudes

Lisa 10: ajajoon

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Taavi Urb,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "Eesti Merejõudude ohvitseride väljaõpe aastatel 1919-1940", mille juhendaja on Ago Pajur,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 07.05.2014